

T.C.
GENELKURMAY BAŐKANLIĐI
HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
YENİLEVENT/İSTANBUL

TÜRKİYE KÜLTÜRÜNDE KOLEKTİVİZM: BİR META ANALİZ

SAVUNMA KAYNAKLARI YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEKLİSANS TEZİ

Hazırlayan
İlker Hacı Ali BARAN

Tez Danışmanı
PROF. DR. TÜRKER BAŞ

İstanbul, 2012

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR)

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ: 13.06.2012

TEZİN TİPİ: Yüksek lisans

TEZİN BAŞLIĞI: Türkiye Kültüründe Kolektivizm: Bir Meta Analiz

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
Müdürlüğü

DAĞITIM LİSTESİ: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü "Tez Hazırlama ve Değerlendirme Yönergesi"nde belirtilen yerlere.

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışmada, Türkiye Kültürü'nde kolektivizm üzerine yapılan tüm araştırmalar bir araya getirilerek meta analiz yöntemiyle birleştirilmiştir. Araştırmanın amacı ülkemizde yapılan bu araştırmaların sonuçlarını birleştirmek ve kolektivizmin kültürümüzdeki etkilerini ortaya koymaktır.

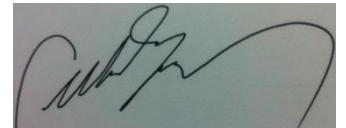
ANAHTAR KELİMELEER: Kolektivizm, toplulukçuluk, ortaklaşa davranışçılık, bireycilik, Türk, Türkiye, Meta Analizi

SAYFA SAYISI:

GİZLİLİK DERECEİ: Tasnif Dışı

Bu tezin ihtiva ettiği hususlar şahsi görüşlerim olup, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İmza

İlker Hacı Ali BARAN
Hv. Svn. Ütgm.
2'nci Sınıf Öğc.

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR)

T.C.
GENELKURMAY BAŐKANLIĐI
HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
YENİLEVENT/İSTANBUL

TÜRKİYE KÜLTÜRÜNDE KOLEKTİVİZM: BİR META ANALİZ

SAVUNMA KAYNAKLARI YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEKLİSANS TEZİ

Hazırlayan
İlker Hacı Ali BARAN

Tez Danışmanı
PROF. DR. TÜRKER BAŞ

İstanbul, 2012

HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hv. Svn. Ütğm. İlker Hacı Ali BARAN'ın "Türkiye Kültüründe Kolektivizm: Bir Meta Analiz" konulu tez çalışması jürimiz tarafından SAVUNMA KAYNAKLARI YÖNETİMİ Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:
Prof. Dr. Uğur YOZGAT

Üye:
Prof. Dr. Burak ARZOVA

Üye:
Prof. Dr. Türker BAŞ
(Danışman)

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

6.7 / 2012

Hasip SAYGILI
Kurmaya Albay
Enstitü Müdürü

ÖZET

İnsanı ve insanlığı anlama gayreti arttıkça bireyleri ve toplumları inceleyen araştırmaların miktarı da artmıştır. Toplamların arasında benzerlikler ve farklılıkların belirlenmesi ve bunların tanımlanması çerçevesinde pek çok yeni kavram ve kuram geliştirilmiştir. Bireycilik ve kolektivizm (toplulukçuluk) de bu kavramlar içerisinde en çok incelenenlerden biridir. Kùltürlerarası çalışmalar içerisinde Hofstede'nin kùltürel değeri tanımlayan ve onların örgütsel değışkenlerle ilişkilerini ortaya koyan çalışması ve kuramının önemli bir yeri vardır. Bu çalışma batı kùltürlerinin bireyci doğu kùltürlerinin ise toplulukçu olduklarına işaret etmektedir. Gerek Hofstede (1980) gerekse onu takiben daha gelişkin kuram ve yöntem ile ortaya çıkan GLOBE araştırması (House ve ark., 2004) tarafından kùltürlerarası farklılaşmayı açıklamak üzere çeşitli boyutlar önerilmiştir (Wasti, 2007). Bireycilik ve toplulukçuluk sadece psikoloji bilimine ait olan bir kavram değildir. Bu kavram aynı zamanda sosyal bilimler, davranış bilimleri ve beşeri bilimlerde edebiyattan dine, politikadan sosyolojiye kadar uzanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1997). Belirtildiği üzere pek çok alanın temelini oluşturan bireyci veya toplulukçu kùltür yapısı ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde bireycilik ve toplulukçuluk birbirinde farklı çok sayıda ölçeklerle araştırılmaya çalışılmış olmasına rağmen ulaşılan sonuçların birbirinden biraz uzak olduğu da bir gerçektir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Kùltürünün bireycilik ve toplulukçuluk açısından uluslararası platformda nerede olduğunu tespit etmektir. Bununla birlikte bulunduğu yerin istatistiksel büyüklüğü hesaplanarak uluslararası ve yerli yazında karşılaştırma yapabilmeye imkan sağlamaktır. Türkiye ile ilgili bireycilik ve toplulukçuluk ilişkisini inceleyen tüm çalışmalar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu kapsamda yayınlanmamış çalışmalar veya henüz yayın aşamasında olan çalışmalar da evrene dâhildir. Çalışmada örneklem olmayıp tüm evren incelenmeye çalışılmıştır. Meta analizi ile işlem yapılabilecek araştırma verileri ayıklanarak toplamda 36 veri satırıyla işlem yapılmıştır. Bireycilik ve toplulukçuluk önce alt boyutları olan yatay ve dikey şekilde ayrılarak sonra da yatay ve dikey boyutlar birleştirilerek analizler yapılmıştır. Analizler safha safha birleştirilmiş ve sonunda Türkiye'nin yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, kümülatif bireycilik ve kümülatif toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri elde edilmiştir.

Meta analitik ilişkilerin tespitinde tanımlayıcı metod olan Çalışma Etkileri (Study Effects) Metodu (Bangert-Drowns ve ark.,1983; Hedges & Olkin, 1985; Rosenthal & Rubin, 1982) uygulanmış, verilerin analizi ve yorumlanması için ise Borenstein ve Rothstein (2005) tarafından geliştirilen CMA 2.0 (Comprehensive Meta Analysis 2.0) istatistik paket programı kullanılmıştır. Meta analizi neticesinde ulaşılan elde edilen etki büyüklüğü bulguları kuramsal

TASNİF DIŞI

ere ve bağlamında yorumlanmış ve Türkiye'nin değerleriyle ilgili değerlendirmeler ortaya konmuştur.

Araştırmamızın bulguları ile Türkiye Kültürü'nde bireycilik ve toplulukçuluk arasındaki karmaşık ilişkilerin ortaya çıkarılması noktasında teoriye katkıda bulunulmuştur. Ayrıca ilişkiler meta analiz yöntemiyle analiz edilerek ülkemizde bugüne kadar yapılmış olan araştırma sonuçları birleştirilmiştir. Araştırma neticesinde ülkemizde yapılan bu çalışmaların bir zeti Türk yazınına sunulmuştur. Türkiye'deki araştırmacıların kültürlerarası çalışmalar için bireycilik ve toplulukçulukla ilgili nasıl bulgulara ulaştıkları gösterilmiş; ulaŐılmıŐ sonuçların toplamı açısından kümülatif etkiler ortaya konmuştur. Böylece yapılan çalışmaların toplam değeri belirtilmiŐ ve sonuçları bireycilik ve toplulukçuluk ilişkisini inceleyen çalışmalara teori oluŐturması bakımından kaynak teŐkil edecek seviyeye ulaŐmıŐtır. Türkiye'nin dünyadaki yerinin bireycilik-toplulukçuluk açısından nerede olduğu tespit edilmiş; bu sayede diğer toplumlarla karşılaştırma yapılabilecek hale gelinmiŐtir.

SUMMARY

As the efforts of understanding the humanbeing and the humanity increase, so does the number of the researches investigating the individual and the society. Several new concepts and theories are developed in the aspect of determination and description of similarities and differences among cultures. Individualism and collectivism are among the most investigated ones of these concepts. The study of the Hostede which describes the cultural values and presents their relations with the organizational variables holds an important place among the crosscultural works. This study indicates that western cultures are indivudialistic while the eastern ones are collectivist. Both the Hofstede research and the following research by GLOBE propose various dimensions for explaining crosscultural differences. The concepts of indivudialism and collectivism do not only belong to the science of psychology but also they are related with social sciences, behavioral sciences, humanitiesranging from literature to religion, politics to sociology. As aferomentioned, numerous researches regarding indivudialistic and collectivist cultural structure which underlie many other sciences have been carried out. When the performed researches are examined, we see that although there are numerous researches related to individualism andcollectivism, it is a fact that the outcomes of them are different.

The aim of this research is to determine where the exact place of the Turkish culture in the international platform is, in the aspect of individualism and collectivism. In addition that, calculation statical bigness of its place. Moreover, it enables a comparison within the national and the international literature by providing the statistical magnitude of its location. All the researches over indivudialism and collectivism relationship related to Turkey constitute the main part of the research. Both published and unpublished researches are included by research. The research does not include sampling, all the universe is investigated.

Research data that can be processes via meta analysis are seperated. 36 data lines are processed in total. First, individualism and collectivism were seperated into horizantal and vertical subdimensions of them. Then these dimension were integrated and the analysis was performed. At the end, analyses were integrated phase by phase, and the effect size values of horizantal and vertical individualism , horizantal and vertical collectivism, cumulative individualism and collectivism were obtained. Study effects method that is the descriptive method for determination of meta analytical relations was applied and CMA 2.0 (Comprehensive Meta Analysis 2.0) statistics packet program developed by Borenstein and Rothstein was used for analysis and interpretation of data. The effect size findings obtained via meta analysis were interpreted within the context of conceptual framework and assessments regarding Turkey's values were presented.

The findings of our research has contributed the the theory in the context of revealing the complex relations between individualism and collectivism in Turkish culture. Moreover, previous researches in our country has been consolidated by meta analysing the relations. A summary of the previous studies in our country has been presented to Turkish literature as a result of the research. The findings of Turkish researchers regarding individualism and collectivism for crosscultural studies have been displayed, and the cumulative effects with regards to the set of obtained results have been presented. Thereby, the total value of the performed researches is specified and the results have come to a point to provide a source in respect to constitute a theory for the studies investigating the individualism and collectivism relationship. Where Turkey locates on earth with respect to individualism vs collectivism is determined and thus, it has been made possible to make comparisons with other societies.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
ÖNSÖZ	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

1. GİRİŞ	1
2. PROBLEM DURUMU	1
3. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	3
5. ARAŞTIRMA SORULARI	3
6. VARSAYIMLAR SINIRLILIKLAR	4
7. KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	4
8. TANIMLAR	5

İKİNCİ BÖLÜM**YÖNTEM**

1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	8
a. Meta Analizi Türleri	9
(1) Grup Karşılaştırma	10
(a) İşlem Etkililiği	10
(b) Grup Farklılığı	10
(2) Grup Karşılaştırma	10
(a) Test Geçerliliği	10
(a) Değişken Kovaryans	10
b. İstatistiksel Model Seçimi	11
(1) Sabit Etkiler Modeli	11
(2) Rastgele Etkiler Modeli	11
c. Meta Analizinde Temel Basamaklar	11
(1) Araştırmanın Amaç ve Hedeflerini Belirlemek	11
(2) Literatür Araştırması	12
(3) Çalışmaların Kodlanması	12
(4) Etki Büyüklüğü İndeksi	12
(5) İstatistiksel Analiz	12
(6) Sonuçlar ve Yorumlar	12

TASNİF DIŞI

2.	VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ	13
	a. Dahil Edilme Kriteri	14
	b. Hariç Tutma Kriteri	14
3.	KODLAMA YÖNTEMİ	14
4.	BAĞIMLI DEĞİŞKENLER	16
5.	ÇALIŞMA KARAKTERİSTİKLERİ	16
6.	VERİLERİN ANALİZİ	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.	BİREYCİLİĞİN VE TOPLULUKÇULUĞUN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	19
2.	BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUĞUN İLİŞKİLİ OLDUĞU KÜLTÜREL VE PSİKOLOJİK KAVRAMLAR	25
	a. Benlik Kavramı	25
	b. Ahlaki Düşünme ve Sosyal Adalet	26
	c. Kendini Beğenme ve Değer Bulma	27
	ç. Bilişler ve Duygular	27
	d. Denetim	28
	e. Başarı Güdüsü	28
3.	BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUK ÖLÇEKLERİ VE ÖLÇME PROBLEMLERİ	29
4.	BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUKLA İLGİLİ META ANALİTİK ETKİ ANALİZİ ARAŞTIRMALARI	31
	a. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**BULGULAR VE YORUM**

1. ÇALIŞMAYA AİT BETİMLEYİCİ VERİLER	32
a. Araştırmaya Dâhil Edilen Çalışmalardaki Etki Büyüklüğü Analizinin Kullanılan Ölçeğin Alt Boyutlarında Hesaplanması ve Boyut Bazında Birleştirilmesi	35
(1) Yatay Bireycilik Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi	35
(2) Dikey Bireycilik Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi	38
(3) Yatay Toplulukçuluk Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi	40
(4) Dikey Toplulukçuluk Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi	43
b. Yatay Bireycilik ve Dikey Bireycilik Etki Büyüklüğü Analizinin Birleştirilmesi ve Bireycilik Boyutunun Bulguları	45
c. Yatay Toplulukçuluk ve Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü Analizinin Birleştirilmesi ve Toplulukçuluk Boyutunun Bulguları	46
ç. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Bireycilik Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Etkiler Modeline Göre Bulguları	48
d. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Bireycilik Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Rastgele Etkiler Modeline Göre Bulguları	49
e. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Toplulukçuluk Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Etkiler Modeline Göre Bulguları	50
f. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Toplulukçuluk Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Rastgele Etkiler Modeline Göre Bulguları	51

TASNİF DIŞI

2.	ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLEN ÇALIŞMALARDAKİ BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUK BOYUTLARININ ORTALAMA ETKİ BÜYÜKLÜĞÜ META ANALİZİNİN ÖRNEKLEME MEYLİ	52
3.	AYKIRI DEĞERLER ÇIKARILDIKTAN SONRA ELDE EDİLEN META ANALİZİ YÖNTEMİ BULGULARI	52
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	75
	KAYNAKÇA	83
	EKLER	94
	ÖZGEÇMİŐ	122

TABLolar LİSTESİ

	SAYFA
TABLO-1: Hofstede'ye Göre Bireyci ve Toplulukçu Toplamların Özellikleri	6
TABLO-2: Bireycilik ve Toplulukçulukla ilgili Ayırt Edici Özellikler	22
TABLO-3: Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu	32
TABLO-4: Çalışmaların Yapıldığı İllere Ait Frekans ve Yüzde Tablosu	33
TABLO-5: Çalışmaların Örneklem Grubuna Ait Frekans ve Yüzde Tablosu	33
TABLO-6: Çalışmaların Yayın Türlerine Ait Frekans ve Yüzde Tablosu	34
TABLO-7: Çalışmaların Yapıldığı Üniversiteler ve Bulundukları İllere Ait Frekans ve Yüzde Tablosu	34
TABLO-8: A.Wasti'ye (2003) Ait Araştırmadaki Yatay Bireycilik Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.	35
TABLO-9: A.Wasti'ye (2003) Ait Araştırmadaki Yatay Bireycilik Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	36
TABLO-10: Yatay Bireyciliğin Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	37
TABLO-11: A.Wasti'ye (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Bireycilik Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.	38
TABLO-12: A.Wasti'ye (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Bireycilik Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	39
TABLO-13: Dikey Bireyciliğin Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	40
TABLO-14: Kocabaş'a (2006) Ait Araştırmadaki Yatay Toplulukçuluk Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.	41
TABLO-15: Kocabaş'a (2006) Ait Araştırmadaki Yatay Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	42

TASNİF DIŞI

TABLO-16: Yatay Toplulukçuluğun Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	42
TABLO-17: Erdem'e (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Toplulukçuluk Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.	43
TABLO-18: Erdem'e (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	44
TABLO-19: Dikey Toplulukçuluğun Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	45
TABLO-20: Birleştirilmiş Bireycilik Boyutunun Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	46
TABLO-21: Birleştirilmiş Toplulukçuluk Boyutunun Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

	SAYFA
ŞEKİL-1: Örnek Kodlama İçeriği	15
ŞEKİL-2: Türkiye'nin Bireycilik ve Toplulukçuluk Boyutlarının Bazı Ülkelerle Karşılaştırması	20
ŞEKİL-3: Schwartz' ın Bireycilik ve Toplulukçuluk Boyutunun Yatay ve Dikey Ayırımı	24
ŞEKİL-4: Bağlı ve Ayrık Benlikler/Aile	26
ŞEKİL-5: Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Yatay Bireycilik Etki büyüklükleri Şekli	55
ŞEKİL-6: Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Dikey Bireycilik Etki Büyüklükleri Şekli	55
ŞEKİL-7: Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Yatay Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli	56
ŞEKİL-8: Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli	57
ŞEKİL-9: Yapılan Araştırmaların Yatay Bireycilik ve Dikey Bireycilik Etki Büyüklüklerinin Aykırı Değerler Çıkarılmadan Gösterimi	58
ŞEKİL-10: Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Kümülatif Bireycilik Şekli	58
ŞEKİL-11: Yapılan Araştırmaların Yatay Toplulukçuluk ve Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklüklerinin Aykırı Değerler Çıkarılmadan Gösterimi	59
ŞEKİL-12: Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Kümülatif Toplulukçuluk Şekli	60
ŞEKİL-13: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Yatay Bireycilik Etki Büyüklükleri Şekli	61
ŞEKİL-14: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Dikey Bireycilik Etki Büyüklükleri Şekli	62
ŞEKİL-15: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Yatay Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli	63
ŞEKİL-16: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli	64
ŞEKİL-17: Yapılan Araştırmaların Yatay Bireycilik ve Dikey Bireycilik Etki Büyüklüklerinin Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonraki Gösterimi	65
ŞEKİL-18: Aykırı Değerler (Çukur, 2004 ve Erdem, 2007) Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Bireycilik Şekli	66

TASNİF DIŞI

ŞEKİL-19: Aykırı Değerler (Wasti, 2007 a) ıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Bireycilik şekli	67
ŞEKİL-20: Aykırı Değerler (ukur, 2004, Erdem, 2007 ve Wasti, 2007 a) ıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Bireycilik şekli	68
ŞEKİL-21: Aykırı Değerler (Wasti, 2003; ukur, 2004; Kocabaş, 2006; Dirilen, 2006) ıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Toplulukçuluk şekli	69
ŞEKİL-22: Türkiye'nin Meta Analizi Sonucunda Elde Edilen Bireycilik ve Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü Değeri	70
ŞEKİL-23: Türkiye'nin Bireycilik Boyutunda Diğer lkelerle Kıyaslanması	71
ŞEKİL-24: Türkiye'nin Bireycilik Açısından Diğer lkelerle Kıyaslanması	71
ŞEKİL-25: Türkiye'nin Toplulukçuluk Açısından Diğer lkelerle Kıyaslanması	72
ŞEKİL-26: Türkiye'nin Toplulukçuluk Açısından Diğer lkelerle Kıyaslanması	73
ŞEKİL-27: Türkiye'nin Bireycilik ve Toplulukçuluk Açısından Diğer lkelerle Kıyaslanması	74

KISALTMALAR LİSTESİ

AkA	: Avrupa kökenli Amerikalı
AfkA	: Afrika kökenli Amerikalı
ES	: Etki büyüklüğü
S	: Standart sapma
V	: Varyans
W	: Ters varyans

ÖNSÖZ

Öncelikle, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bize bu alanda yüksek lisans yapmamız için gerekli koşulları sağladığından dolayı en derin saygılarımı arz ederim. Yüksek lisans eğitimine başladığımız ilk günden beri aldığımız eğitimin daha kaliteli olabilmesi için sürekli katkılarıyla bizleri destekleyen başta Enstitü Müdürümüz Kur. Alb. Hasip SAYGILI olmak üzere tüm SAREN personeline, zaman ve mekân gözetmeksizin her türlü yardımlarını daimî olarak seferber eden saygın ve çok değerli hocalarımıza tefekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmam süresince yoğun iş temposu ve programına rağmen sabır ve titizlikle bana destek olan, yoğun kaynak ve doküman sağlayan, çok değerli görüş ve önerileriyle ufkumu açan, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Türker BAŞ'a, Ana Bilim Dalı Başkanımız Sayın Hv. SSS.Kur.Alb. İsmet ÇINGİ'ya ve daha sonrasında onun yerine göreve gelen Sayın Öğ.Alb. Sezen KILIÇ'a minnet ve şükran duygularımı arz ediyorum. Bunun yanı sıra, kendilerinin öğrencisi olmaktan şeref duyduğum ve yüksek lisans öğrenimim süresince kıymetli bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim değerli öğretim üyelerimiz Sn. Prof.Dr. Tamer KOÇEL'e, Sn. Prof.Dr. Hayri ÜLGİN'e, Sn. Prof.Dr. Yaman ÖZTEK'e, Sn. Prof.Dr. Uğur YOZGAT'a, Sn. Prof.Dr. Burak ARZOVA'ya, Sn. Yrd.Doç.Dr. Fahri ERENEL'e ve Sn. Yrd.Doç.Dr. Ulun AKTURAN'a en derin saygılarımı sunuyorum. Ayrıca proje yönetimi derslerimize katılarak bizlere bilgi ve tecrübelerini aktaran Sn. Ahmet N. TAŞPINAR'a, kıymetli dostluklarıyla moral ve motivasyon desteğinde bulunan sınıf arkadaşlarım olan başta Topçu Yzb. Hüseyin DEMİR olmak üzere Hv.Mly.Ütğm. Ayşe Gül TERLEMEZ'e, sivil öğrenci Burç Bora ve Ebu CAYMAZ'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Her şeyden önce bugünlere gelmemde en büyük paya sahip olan anne ve babama, bu dünyadaki en değerli varlığım, yaşam kaynağım ve biricik kızımın kıymetli annesi Asuman'a bütün yardımları ve çalışma tempoma katıldığı için teşekkür ediyorum. Bu nedenle, uzun ve yorucu çalışmalarımın bir ürünü olan bu tezi, her zaman ve her yerde yanımda olan sevgili eşime ithaf ediyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde, “Türkiye Kültürü’nde Kolektivizm: Bir Meta Analiz” konulu araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, yanıt aranan soruları, varsayımları ve araştırmanın sınırlılıkları ile araştırmada karşılaşılan güçlükler yer almaktadır.

2. PROBLEM DURUMU

Sosyal ve davranış bilimlerindeki araştırmalar fen bilimlerindeki araştırmalarla kıyaslandığında oldukça yavaş ilerlemektedir. Bu yavaş ilerlemenin kronikleşen bir karamsarlık hissi yaratmaktadır (Rosenthal, 1991, s.3). Bu karamsarlığın iki kaynağı vardır. Birincisi “*zayıf birikim problemi*”dir (=poor cumulation) Sosyal ve davranış bilimlerindeki gelişmeler ve ilerlemeler fen bilimlerindeki gibi düzenli olmamaktadır. Fen bilimlerindeki yeni çalışmalar eski çalışmaların üzerine bina edilerek yapılmaktadır. Ancak sosyal ve davranış bilimlerindeki araştırmaların hemen hepsi yeni bir başlıkla başlamaktadır (Özcan,2008).

Fen bilimleri araştırmalarında problemler standardize teknikler ve metotlarla araştırılır. Deneyssel durumlarda çalışılan problemlerde düzenli ve doğru cevaplar vermek konusunda bilimsel bir anlayış ile problemlerin çözümünde ilerleme sağlanır. İnsan davranışlarının anlaşılması zor, araştırma çevrelerinin daha zor kontrol edildiği, genel tanımların daima mevcut ve kabul edilebilir olmadığı, metot, teknik ve örnekleme özelliklerinin çalışmadan çalışmaya değiştiği sosyal ve davranış bilimlerinde ise, bu şekilde gerçekleşmemektedir. Bu nedenle araştırma aktivitesi, çok bozuk ve bir kriz durumu olarak gözlenebilmektedir (G.Glass, 1977, aktaran: N.Köklü, 1998, s.177).

Sosyal ve davranış bilimlerindeki kötümserliğin ikinci sebebi, “*küçük etki büyüklüğü problemi*”dir (=small effect size) (Rosenthal, 1991, s.4). Hatta bazı araştırmalar tekrar edilebilir sonuçlar ile bakıldığında bile etkilerinin pratik büyüklüğü yaklaşık her zaman çok küçük olmaktadır. Bu durum bazı sosyal aktivite programlarının çalışmasında, bazı yeni öğretim tekniklerinin uygulamasında ya da psikoterapi çalışmalarında etki büyüklüğü çok küçük olacağı ve belli bir dizi içerisinde pratik uygulamalara götürmediği için rahatsızlık vermektedir (Özcan,2008).

Sosyal bilimlerdeki araştırmalardan pek azı “*Hangi politika taban alınacak?*” sorusuna kapsamlı bir şekilde açıklama getirir. Yapılan araştırmalar geliştirilmeye çalışırken elde edilen sonuçların çelişkili olmalarıyla da karşılaşılmaktadır (Wolf, 1986, s.9).

TASNİF DIŞI

Araştırmalar, uygulanacak politikaya rehberlik etmesi beklenirken çelişkili sonuçlar sonu gelmeyen araştırmaları tavsiye etmektedir. Bu çelişkili sonuçlar araştırmaların sonuçlarından yararlanma açısından bir çekimserlik oluşturmakta ve tezler kütüphane raflarında yer almaktan başka pek bir işlev yerine getirememektedir (Kulik, 1983, aktaran: Wolf, 1986, s.10).

Günümüzde bilimsel çalışmaların sayısı hızla artmaktadır. Belirli bir konuda yapılmış, birbirinden bağımsız çalışmalarda sıklıkla birbirinden farklı sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu bilgi yığını yorumlamak ve yeni çalışmalara yol açmak için, kapsayıcı ve güvenilir nitelikte üst çalışmalara ihtiyaç vardır (Akgöz ve ark., 2004, s.107).

Eğer bilimi, bilginin toplanıp tasfiye edilmesi olarak tanımlarsak, benzer araştırma sorularını inceleyen inceleme, derleme ve çalışma sentezlerinin güvenilir ve geçerli olması için kılavuzluk edecek materyaller hazırlamak çok önemli hale gelir. Meta analizde uygulanan prosedür, bu konulara dair olan araştırma literatüründe nicel inceleme ve sentezler içerir (Wolf, 1986, s.10).

Bu üst çalışmalar bilim insanlarına ve araştırmacılarına, bireysel çalışmaların bir araya getirilip sentezlenmesiyle oluşmuş, “büyük resm” gösteren ve bilimsel genellemeler yapılabilmesini sağlayan bir değerlendirme sunmaktadır. Sosyal ve davranış bilimleri pratikte uygulandığında sonuçlarının ne derecede etkili olacağı sayısal olarak kanıtlanmış, öz, uygulanabilir ve yeni çalışmalara temel olabilecek niteliğe sahip bilgilere bugün dünden daha çok ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Bireycilik ve toplulukçuluk açısından uluslararası yazın incelendiğinde Türkiye'ye ait değerler büyük ölçüde birbirini tekrar eder niteliktedir. Daha açık bir ifadeyle, Hofstede (1980)'nin yaptığı araştırma bulguları (Türkiye 37 değerinde bulunmuştur.) ile Triandis (1989)'in yaptığı araştırma bulguları (Türkiye 3,85 değerinde bulunmuştur.) pek çok araştırmada (Suh ve ark., 1998; Fernandez ve ark., 2005; Basabe ve Ros, 2005 vb.) atıfda bulunulmak suretiyle tekrar edilmiştir.

Yurt içerisinde yapılan araştırmalarda bazı genel kavram ve yargılara değinilse de net ifadelerden kaçınılmıştır. Çalışma bazında örneklemin değerleri açıklanmaya çalışılsa da Türkiye'nin değerlerini net olarak ortaya koyan herhangi bir araştırma bulunmamaktadır.

Bireycilik ve toplulukçuluk açısından Türkiye Kültürü'nün incelendiği bu çalışmada sosyal ve davranış bilimlerini sayısallaştırmak adına bir adım daha atılmıştır.

TASNİF DIŞI

Uluslararası yazında bireycilik ve toplulukçuluk konusu nasıl ele alınmış, yerli yazında nasıl uygulamalar yapılmış ve yapılanlar açısından Türkiye'nin konumunun ne olduğu incelenmiştir.

Türkiye Kültürü'nde bireyciliğin ve toplulukçuluğun büyüklüğünden bahsedebilmek için ülkemizde yapılmış araştırmalar doğrultusunda bir meta analitik etki analizine ihtiyaç olduğu görülmüştür.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı ülkemizi bireycilik ve toplulukçuluk açısından incelemek ve sayısal olarak bulunduğu konumu tespit etmeye çalışarak kültürler arası çalışma yapanlara ve Türkiye Kültürü'nü inceleyenlere kümülatif veriler sunmaktır. Ayrıca yeni çalışmalara temel olabilecek niteliğe sahip bilgileri elde etme yöntemi olarak meta analitik etki analizi yöntemi için gerekli bilimsel verilere ulaşmaktır.

4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Sosyal ve davranış bilimlerinde tek bir deneyin ya da çalışmanın yeterince kesin cevaplar sağladığı nadiren gerçekleşmektedir. Bu açıdan, benzer araştırma sorularını açıklayan çalışmaların sentezi ve bütünleştirilmesi önem kazanmaktadır (Glass, 1977, aktaran: Köklü, 1998, s.177).

Çalışmada, Türkiye Kültürü'nde bireycilik ve toplulukçuluk ile ilgili yazının gözden geçirilmesi düşünülmüştür. Böylece araştırmacıların 1980'den beri yaptığı çalışmalar birleştirilerek, yerli yazına bir özet sunulmuş ve ortak sonuçların gösterilmesi sağlanmıştır. Bu çalışma ile, konu üzerinde daha önceki çalışmalardan uygun verileri ihtiva edenler meta analizi yöntemiyle birleştirilmekte; ülkemizin etki büyüklüğü ve uygulamalar hakkında genel yargılara ulaşılabilmektedir.

Meta analitik etki büyüklüklerinin (effect sizes) kümülatif değerleri ile yazına katkıda bulunulacağı ve araştırmanın bundan sonraki çalışmalar için ışık tutacağı düşünülmektedir.

5. ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışmada yanıtı aranan üç temel soru yer almaktadır:

TASNİF DIŞI

Türkiye Kültürü bireycilik ve toplulukçuluk açısından incelendiğinde dünyadaki yeri neresidir? Bulunduğu etki genişliğinin sayısal büyüklüğü nedir? Bulunduğu yere ait özellikler nelerdir?

6. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırmada şu varsayımlarda bulunuldu:

a. Meta analize dâhil edilen çalışmalardaki ölçekler örneklem tarafından içtenlikle doldurulmuştur.

b. Meta analize dâhil edilen çalışmalardaki bulgular objektif şekilde raporlanmıştır.

Bu araştırma şu sınırlılıklara sahiptir:

a. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar, Hofstede (1980)' den başlamakta ve 2011 (dahil) yılı aradaki çalışmaları içermektedir. Araştırmalarda yer alan verilerin yeterliliği ve uygunluğu ile meta analizinin gerekleri açısından kaynaklar incelendiğinde 2000 – 2010 yılları arasında ülkemizde yapılmış araştırmalar çalışmamızın analiz bölümünü oluşturmaktadır.

b. Araştırmaya dâhil edilen çalışma bulguları, örneklemin kendi sübjektif algılarıdır.

c. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar, sadece Türkçe ve İngilizce dilinde yazılmış olan makaleleri, kitapları, yüksek lisans tezlerini ve doktora tezlerini kapsamaktadır.

ç. Bu araştırmada, meta analiz çalışmasına dahil edilecek olan araştırmalar “Çalışmaların Seçiminde Kullanılan Ölçütler” ile sınırlıdır.

d. Çalışmamız uygun verileri içeren tezler, makaleler ve kitaplarda yayınlanmış kaynaklardan ulaşılabilenler ile sınırlıdır.

e. Meta analizi tarama yönteminin genel sınırlılıkları ile sınırlıdır.

7. ARAŞTIRMADA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Meta analitik etki büyüklüğü analizine ait işlemlerin kullanılması 1904'lü yıllara kadar uzanmasına rağmen “*Meta Analiz*” adı ilk defa 1970'li yıllarda literatüre girmiştir. Ülkemizde ise meta analiz hakkındaki kaynaklara bakıldığında en eski yayınların dahi günümüze çok yakın tarihli olduğu görülmektedir. Bu durum bize meta analiz çalışmalarının ülkemizde

TASNİF DIŞI

henüz emekleme aşamasında olduğunu göstermiştir. Ülkemizde yaklaşık son yirmi yıl içinde yapılmış çalışmalara bakıldığında meta analiz araştırmalarına yön verecek düzeyde ayrıntıya ve istatistik yöntemleri ile açıklamalara sahip basılmış herhangi bir kaynak bulunamamıştır. Dolayısıyla bu araştırmada karşılaşılan güçlüklerden biri Türkçe kaynak sıkıntısı çekilmesidir. Bu güçlük, olanaklar çerçevesinde yabancı kaynaklara ulaşılarak ve meta analizi bir bütün olarak ele alacak seviyede ayrıntılı inceleme ve araştırmalar yapılarak aşılmıştır.

Meta analiz birçok çalışmanın sonucunda elde edilmiş verilerle belli istatistik işlemler kullanılarak yapılmaktadır. Bir çalışmaya ait verilerin meta analize dâhil edilebilmesi ancak yapılacak istatistik işlemi için verinin gerekli şekilde verilmiş olmasına bağlı olmaktadır. Eğer veri meta analizde kullanılabilecek şekilde verilmemiş ancak, kullanılabilecek duruma getirilebilir şeklinde ise meta analiz öncesi bu veriler kullanılabilecek duruma getirilir ve sonra analize dâhil edilebilir. Veriler kullanılabilecek duruma getirilemiyorsa, çalışma konu hakkında olsa dahi analize dâhil edilememektedir. Bu araştırma başlangıcında kültür ile ilgili 978 çalışma taranmıştır. Tarama sonucunda, uygulanacak meta analiz yöntemi için, verileri direkt kullanılabilecek şekilde, grup ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiş olan 5 farklı çalışmada, toplam 20 satır veriye ulaşılabilmektedir. Yerli ve yabancı araştırmacıların yayınlarının konumuzu kapsamına rağmen ihtiyaç duyulan verilere haiz olmamaları nedeniyle e-posta yoluyla araştırmacılardan gerekli veriler istenmiştir. Araştırmacıların bir kısmının geri dönmesi neticesinde 9 farklı çalışmada 36 satır veri araştırmaya dâhil edilmiştir. Meta analiz çalışmasına gerekli şekilde verileri bulunmayan ve bundan dolayı da dâhil edilemeyen çalışmalar detaylı bir şekilde taranmasına rağmen araştırma dışında bırakılmak zorunda kalmıştır. Bu durum çalışmalara ait verilerin bir bütün olarak sunulmamasından, sadece çalışmanın paralelindeki verilerin verilmesinden, çalışma sonuçlarının başka araştırmalarda da kullanılabileceği düşüncesi olmamasından kaynaklanan güçlüklerden oluşmuştur.

8. TANIMLAR

Bireycilik ve toplulukçuluk kavramlarına bakıldığında çok çeşitli tanımlara ulaşılmaktadır. Tanımlamaların ortak noktası şu şekildedir; bireyci kültürde kişi, sadece kendisine bağlı bir olgu olarak ele alınırken toplulukçu kültürde kişinin kendisini bir grubun (aile, arkadaş, cemaat ve toplum vb.) parçası olarak görmesi vurgulanmaktadır (Realo ve ark., 1997).

Hofstede, herkesin kendisine ve sadece ailesine bakmakla yükümlü olduğunu ifade ederken bireyciliği bağların gevşek olduğu toplumlarda geçerli görür. Toplulukçulukta ise bireyler, mutlak sadakatleri neticesinde grubun koruması altındadır. Toplulukçuluk bireylerin

TASNİF DIŞI

içinde bulunduğu gruplarla bütünleştiği toplumlarda geçerlidir. Kültürün bu boyutunda toplumun durumu, bireylerin kendilerini bu toplumda “ben” olarak mı yoksa “biz” olarak mı gördüğü ile açıklanabilir (Hofstede, 1994; 51). Ona göre bireyci ve toplulukçu toplumların özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1

Hofstede'ye Göre Bireyci ve Toplulukçu Toplamların Özellikleri (1994;51)

Bireyci Toplumlarda	Toplulukçu Toplumlarda
Bireysel çıkarlar kolektif çıkarlara baskındır	Kolektif çıkarlar bireysel çıkarların zerindedir
Özel hayat gizlilik esaslarına tabiidir	Özel hayat cemaat tarafından denetlenir
Herkesin, kendine özgü düşüncelere sahip olması beklenir	Kararlar grup tarafından önceden alınır
Ekonomi bireysel çıkarlar üzerine temellenir	Ekonomi kolektif çıkarlara dayanır
Bireysel eşitlik ideolojileri, eşitlik ideolojileri üzerine baskındır	Eşitlik anlayışı bireysel özgürlükler üzerine baskındır
Her bireyin kendisini gerçekleştirmesi nihai bir hedeftir	Toplumda uyum ve konsensus nihai bir hedeftir
Kimlik bireysel esaslar üzerine inşa olur	İnsanlar geniş aile ya da sadakate dayalı gruplar içinde doğar ve yetişirler
Çocuklar “biz” yerine “ben” terimi etrafında yetiştirilir	Kimlikler, birbirine bağlı sosyal ilişki ağları içinde oluşur
Eğitimin amacı “öğrenmeyi nasıl öğretmektir”	Çocuklar, “ben” yerine “biz” duygusu etrafında yetiştirilir
Yönetim bireyci bir yönetimdir	Eğitimin amacı, “nasıl yapılacağını öğretmektir”
İşveren ve işçi arasındaki ilişki karşılıklı çıkar üzerine temellenmiş bir sözleşmeye dayanır	İşveren ile işçi arasındaki ilişki ahlaki değerlere dayanır

Kaynak: Hofstede, 1980, 2001 ve resmi internet sitesindeki 2012 verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Hofstede gibi diğer kuramcılar da (Gerstner ve Day, 1994; Triandis, 1995) bireycilik ve toplulukçuluk kavramını kültürel çeşitliliğin temel bir boyutu olarak tanımlamışlardır. Bireycilik ve toplulukçuluk, insanların kişisel çıkarlara ve ortak amaçlara verdikleri göreceli öneme ilişkin, örgütsel kültürün bir boyutudur (Wagner, 1995). Bireyci kültürler, öz güveni, otonomiye, denetimi ve grup içindeki amaçlarla tutarlı olabilmeyi ya da kişisel amaçların önceliğini vurgular. Böyle bir kültür ortamında bireyler sadece kendi çalışma ve başarılarından gurur duyarlar. Yani bireyci kültürlerde bireyler iç gruplarından duygusal olarak kopuktur; onlarda bağımsızlık, özerklik gereksinimi fazladır. Onlar için kişisel amaçlar, grup amaçlarından önce gelir (Kağıtçıbaşı, 2010). Bireyci kültürlerde denetim bireyin içsel baskılarıyla sağlanır ve öz saygı öne çıkar (Sargut, 2001). Bunun aksine, toplulukçuluğun egemen olduğu kültürlerde

TASNİF DIŞI

insanlar, şahsi çıkarlarını içinde bulundukları grubun amaçlarından sonra düşünür. Zevk ve memnuniyet de grubun başarısından kaynaklanır (Lam, Chen ve Schaubroeck, 2002; Triandis, 1995). Bu kültürde gruplar üyelerini kollar, karşılığında da sadakat bekler. Toplulukçu kültürler, üyelerini dışsal-toplumsal baskıyla denetler. Böyle ortamlarda zaman zaman bireysel haklar kullanılamamakta ve demokrasiyi yaşatmakta zorluklarla karşılaşmaktadır (Sargut, 2001).

Toplulukçu bir yönelim, aynı grup içindeki üyeler arasında sadakat, karşılıklılık ve dayanışma gibi güçlü duygularla ifade edilir. Bu kültürlerde bireylerin davranışları grup içinde düzenlenir ve onlarda görev şuuru yüksektir (Bontempo, Lobel ve Triandis, 1990). Çünkü toplulukçuluğun temelinde inançlar, değerler ve normlar vardır (Wagner ve Moch, 1986).

Çalışanlar örgütsel kültürü, toplulukçu bir anlayışla algıladıklarında onlardan; iş birliğine değer vermeleri, bireyci bir anlayışla algıladıklarında ise rekabete önem vermeleri beklenebilir. Bu doğrultuda birinci algılamaya göre meslektaşlara yardım edilmesi ön plana geçerken ikinci algılamaya göre yardım etme davranışı geri planda kalır. Çünkü toplulukçuluğa önem verilmesi, iyi niyetin yayılmasını sağlar ve sosyal sorumluluk değerlerini güçlendirir. Oysa bireycilik daha çok kendi içine odaklanma şeklindedir (George ve Jones, 1997).

Başka bir tarife göre bireycilik, bireyi ve bireyin hedeflerini, eşsizliğini, iradesini merkeze yerleştirirken, toplumsal olanı periferide konumlandıran bir var oluş şeklidir. Buna karşılık “toplulukçuluk, bir yandan üyesi olunan grubu (ve onun üyelerini) diğer gruplardan (ve onların üyelerinden) ayırırken, öte yandan grup içinde bireyleri birbirine bağlayan ve karşılıklı yükümlü kılan toplumsal var oluş şeklidir (Oyserman, Coon ve Kimmelmeier, 2002).

Triandis (1995) toplulukçuluğu; kendisini aile, iş arkadaşı, kabile, ulus gibi bir yada daha çok topluluğun parçası olarak gören; öncelikle grubun kendisine yüklediği görev ve sorumluluklar ile hareket eden; bu grupların parçalarına kendi kişisel amaçlarından daha çok önem veren ve bu topluluk üyeleriyle yakın ilişkiler kuran, birbirine sıkıca bağlı bireylerin oluşturduğu bir sosyal örüntü olarak tanımlamaktadır.

Bireycilik ve toplulukçuluk bireylerdeki kişilik özellikleri olarak ele alındığında; bağımsız bir benlik algısına sahip sonuç yönelimli, öz saygısı fazla, kendini gerçekleştirme ve farklı olma isteği fazla olan bireyci eğilimli fertler ile bağımlı benlik algısı olan, ortak gruba ve normlara bağlı, kendi ihtiyaçlarını grubun ihtiyaçları için bastıran, öz saygısı daha az olan toplulukçu eğilimli bireylerde çevrelerine uyum ve uyumsuzluğun etkileri farklı olmaktadır (Triandis ve Suh, 2002; Markus ve Kitiyama, 1991).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde Türkiye Kültürü'nün toplulukçu yapısı belirlenmiş ve meta analizi için temel basamaklar gösterilmiştir. Basamaklardan birincisi, araştırmanın yöntemi belirtilmiştir. İkincisi, varolan çalışmalardan verilerin nasıl toplandığı ve meta analiz çalışmasına dâhil edilen araştırmaların kriterleri açıklanmıştır. Üçüncüsü, meta analize dâhil edilecek çalışmaların kodlama yöntemi gösterilmiştir. Dördüncüsü, araştırmaya ait bağımlı değişkenlerden bahsedilmiştir. Besincisi, araştırmaya dâhil edilen çalışmaların karakteristikleri verilmiştir. Altıncı ve son olarak araştırmanın analizinde kullanılmış meta analitik etki büyüklüğü analizi istatistik yöntemleri sunulmuştur.

1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bazı önemli meta analiz tanımları yöntemin anlaşılmasını sağlamak amacıyla çeşitli kaynaklardan araştırılarak aşağıda verilmiştir (Özcan, 2008; Çamnalbur, 2008; Şahin 2005).

Meta analiz, diğer analizlerin analizidir. Bireysel çalışmalardan elde edilmiş çok sayıda analiz sonuçlarını bütünleştirmek amacıyla kullanılan istatistiksel analizlerdir (Glass, 1976, aktaran: Lyons, 2005).

Meta analiz, araştırma sonuçlarını gözden geçirerek bireysel çalışmalardan veri aktarma yoluyla nicel bir biçimde etki büyüklüğü denilen ve sonra birleştiren ve bu bilgiyi analiz etmek için kullanılan bir metottur (Durlak, 2003).

Meta analiz, bireysel çalışmalardan elde edilen deneysel bulguların birleştirilmesi, sentezlenmesi ve yorumlanması amacıyla kullanılan istatistiksel prosedürler uygulamasıdır (Wolf, 1986).

Birçok küçük bireysel çalışma sonuçlarının bir ya da birden daha fazla istatistiksel yöntem kullanılarak birleştiren ve daha fazla bilgi veren bir analiz tekniğidir (Olkin, 1999, aktaran: Yıldız, 2002).

Meta analiz, kısaca diğer analizlerin analizidir. Diğer çalışmaların sonuçlarını tutarlı ve uyumlu bir şekilde bir araya getirir (Cohen, 1988).

Meta analiz, bir alanda benzer çalışmaların sonuçlarının birleştirilmesi için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Ergene, 2012).

TASNİF DIŞI

Meta analiz, birçok araştırma sonucunun ortak bir ölçü birimine çevrilerek karşılaştırılmasını ve istatistiksel işlemlerle etki büyüklüklerinin hesaplanmasını sağlar (Rudy, 2012).

Meta analiz analizlerin analizi olmakla birlikte bulguları bütünleştirmek amacıyla bireysel çalışmalardan elde edilen analiz sonuçlarının geniş bir toplamının istatistiksel analizidir. Meta analizden birincil ve ikincil araştırmalar şu şekilde ayrılır: Birincil analiz, bir çalışmadaki verilerin analizidir. İkincil analiz ise yeni yöntem ve teknikler kullanarak eski verileri tekrar bir analize tabi tutmaktır (Glass,1977).

Meta analiz uygulamasında araştırma sonuçlarına bakarak uygulanabilirliği incelenir. Uygulanabilir çalışmalar, ya deneye dayalı çalışmlalar (emprical research studies), ya niceliksel ölçüm (quantitive measurement) sonuç raporlarındaki verileri veya tanımlayıcı (betimsel) istatistiksel metodlarla (descriptive statistics) edinilmiş değerleri içeren çalışmalar ya da özetleri araştırma raporlarıyla sunulmuş istatistikleri tekrar analize tabi tutulan çalışmalardır (Lipsey ve Wilson, 2001; Özacan, 2008).

Meta analizi, diğer analizlerin analizidir. Bireysel çalışmalardan elde edilmiş çok sayıda analiz sonuçlarını bütünleştirmek amacıyla kullanılan istatistiksel analizlerdir (Lyons, n.d) Bir alanda benzer çalışmaların sonuçlarının birleştirilmesini için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir (Ergene, 2003). Meta analiz, bireysel çalışmalardaki verileri kullanarak nicel biçimde etki büyüklüğü olarak tabir edilen bilgiyi birleştirmek ve analiz etmek için kullanılan metottur (Durlak, 1995). Birçok küçük bireysel çalışma sonuçlarının bir ya da birden fazla istatistiksel yöntem kullanılarak birleştiren ve daha fazla bilgi veren bir analiz tekniğidir (Olkin, 1999, aktaran: Yıldız, 2002).

a. Meta Analizi Türleri:

Meta analiz çalışmalarında farklı amaçlar için farklı yollar kullanılmaktadır. Durlak (1995) meta analiz türlerini, iki ana başlık ve ikişer alt başlık olarak gruplandırır.

(1) Grup karşılaştırma (group contrast)

(a) İşlem etkililiği (treatment effectiveness)

(b) Grup farklılığı (group differences)

TASNİF DIŞI

(2) Korelasyonel meta analiz (correlational association)

(a) Test geçerliliği (test validity)

(b) Değişken kovaryansı (variable covariation)

Durlak'ın yapmış olduğu gruplandırmalar hakkında genel bilgi vermek maksadıyla konu aşağıdaki başlıklarda kısaca açıklanmıştır.

(1) Grup Karşılaştırma

(a) İşlem Etkililiği:

Bu tür meta analizler işlem etkisini ve bu etkilerin birbirleriyle olan ilişkilerini; öznenin doğası, yapılan işlemin miktarı ve özel işlemin şekli faktörleri açısından özetler (Durlak, 1995). İşlem etkisi meta analizi, “d” veya “g” harfiyle gösterilen standartlaştırılmış etki büyüklüğünü kullanır. Bu terim, deney ve kontrol grupları ortalamaları arasındaki farkın toplam standart sapmayla bölünmesi ile bulunur (Şahin, 2005).

Bu istatistik yöntemi, birden çok çalışmada kullanılan bağımsız değişken verilerinin ortak bir ölçü birimine çevrilerek, etki büyüklüklerinin karşılaştırılması amacıyla kullanılır (Yıldız, 2002).

(b) Grup Farklılığı:

Grup farklılığı türü ise gruplar arasındaki farklılıkları gösterebilmek amacıyla standartlaştırılmış etki büyüklüğünü (standardized effect size) kullanır (Şahin, 2005). Burada dikkat edilmesi gereken, araştırmaların öncelikle kız-erkek gibi doğal olarak ortaya çıkan gruplar üzerinde yapılması gerektiğidir (Durlak, 1995)

(2) Korelasyonel Meta Analizi

(a) Test Geçerliliği:

Test geçerliliği türü, bir ölçüt değişkeni ile bir ölçü arasındaki korelasyon ile ilgilendir. Genel olarak ölçümlerin psikometrik geçerliliğine karar vermek kadar endüstriyel ve örgütsel psikolojide de kullanılır (Durlak, 1995).

(b) Değişken Kovaryansı:

İki veya daha fazla değişkenin kovaryansına odaklanır. Örneğin sağlık eğitimi ve sigara içme oranları gibi (Durlak, 1995).

b. İstatistiksel Model Seçimi

Araştırma konusu hakkında taranan çalışmalar, niteliksel olarak analiz edilerek meta analize dahil edilecek çalışmalar belirlenir. Bu aşamadan sonra sonuçların istatistiksel olarak birleştirilmesi gerekir. Araştırma sonuçlarına göre istatistiksel modelin seçimi de farklılaşabilir (Yıldız, 2002). Sabit etkiler modeli (fixed effect model) ve rastgele etkiler modeli (random effects model) olmak üzere iki istatistiksel modele dayanarak çıkarımlar yapılmaktadır.

(1) Sabit Etkiler Modeli (Fixed-Effect Model)

Bu modelde her çalışmanın aynı etkiye sahip olduğu varsayılır (Yıldız, 2002). Bununla birlikte farklı çalışmalarda ölçümler doğru olsa bile her bir çalışmanın tamamen aynı sonuç verdiğine inanmak zordur. Bu varsayımın ters edilmesi homojenlik testi kullanılarak yapılır. Eğer varsayım sağlanamazsa veriler alt gruplara ayrılarak veya hem çalışma içi hem de çalışmalar arası rastgele etkiler model tercih edilmektedir. Sabit etkili model yaygın olarak kullanılmasına rağmen rastgele etkili model ile karşılaştırıldığında sınırlılıkları bulunmaktadır.

(2) Rastgele Etkiler Modeli (Random Effects Model)

Elde edilen çalışmaların homojen olmadığı durumlarda sabit etkili modelin uygun olmadığı durumlarda rastgele etkiler model uygun olan seçimdir. Çalışmaların homojen olmadığı tespit edildikten sonra, istatistiksel model olarak rastgele etki modeli ile çalışmaları birleştirmek daha uygun görülür (Durlak, 1995)

c. Meta Analizde Temel Basamaklar

Meta-analiz çalışmalarında temel olan altı basamak bulunmaktadır (Durlak, 1995: aktaran Şahin,2005).

(1) Araştırmanın Amaç ve Hedeflerini Belirlemek

Meta analiz çalışmalarında da diğer araştırma yöntemleri gibi genel bir sonuca ulaşmak amaçlanır. Bu amaç doğrultusunda hipotezler üretilir. İyi bir hipotez üretmek için

TASNİF DIŞI

öncelikle konu ile ilgili önceki çalışmalar incelenmelidir. Bu sayede araştırma alanları, bağımlı ve bağımsız değişkenler saptanabilir.

(2) Literatür Araştırması

Oluşturulan hipotezlerle ilgili çalışma yapmak amacıyla konuya ilişkin makaleler araştırılır. Yayınlanmış veya yayınlanmamış verilerin hepsi ortak olarak makale adını alır. İnternet üzerindeki arama motorları, tez ve veri bankaları, kütüphaneler veya alan ile ilgili araştırmalar yapan araştırmacılara ulaşarak kaynaklar toparlanabilir.

(3) Çalışmaların Kodlanması

Çalışmalara meta analize, kabul veya ret kriterlerine göre dahil edilirler. Konuyla ilgili bütün bireysel çalışmaların meta analize dahil edilmesi düşüncesi yanlıştır (Yıldız, 2002). Literatür araştırmasında bulunan bütün çalışmaların meta analize dahil edilmesi hatalı veya yanlı sonuçlar bulunmasına sebep olabilir.

Araştırmalardan toplanan betimsel bilgileri, nicel verilere dönüştürmek amacıyla çalışmalar kodlanmalıdır. Kodlama için tek bir yöntem yoktur. Önemli olan tüm araştırmadaki verileri kapsayabilecek kadar genel ve çalışmaların benzersiz özelliklerini de gösterebilecek şekilde özel bir kodlama sistemi kullanılmalıdır.

(4) Etki Büyüklüğü İndeksi

Meta analizde değişik araştırmacıların yapmış olduğu çalışmalar veri olarak kullanılmaktadır. Bu durumda kullanılan ölçekler, ölçüm sonuçları çalışmadan çalışmaya farklılık gösterebilir. Kullanılacak meta analizin türüne bağlı olarak değişik etki büyüklükleri (effect size) indeksleri kullanılarak standardize edilmiş değerler elde edilir. Böylece tüm veriler ortak bir metriği dönüştürülerek verilerin birleşmesi sağlanır.

(5) İstatistiksel Analiz

Yapılması planlanan meta analizin çeşidi, istatistiksel analizlerin nasıl yapılacağı ve nasıl yorumlanacağını da etkiler. Hangi yöntem seçilirse seçilsin amaç, etki büyüklüğündeki değişkenliğin çalışma karakteristiklerinin hangilerinden kaynaklı olduğunu bulmaktır.

(6) Sonuçlar ve Yorumlar

Tüm araştırmalarda olduğu gibi meta analiz araştırmalarında da elde edilen sonuçlar raporlanmalıdır. Sonuçlar bölümünde araştırılan literatür ve onun sınırlılıkları çerçevesinde çıkarımlar sunulabilir. Gelecekteki araştırmaları geliştirmek için tavsiyelerde bulunulabilir.

2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Meta analiz çalışmalarında analiz yapılacak konu hakkında yayınlanmış tüm doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, hakemli ya da hakemsiz dergilerde yayınlanmış makaleler, seminerler, konferans sunumları, bildiriler ve kitaplardan hesaplama için gerekli veri bulunan kaynaklardan faydalanılmaktadır. Bazı yüksek lisans ve doktora tezleri aynı zamanda makale, bildiri gibi yayın olarak sunulduğundan ayrıca belli bir zaman içinde en doğru ve tekrar edilmemiş verilere ulaşılması gerektiğinden, çalışmalar incelenip, kodlanmış ve içindeki verilerden analize uygun olanları araştırmaya dâhil edilmiştir.

Verilerin toplanması amacıyla aşağıdaki veri tabanları taranmıştır:

 ACM Portal	 ACS Publications	 AIP Scitation	 Amazon
 APS	 APA PsycNET	 arXiv	 BioMedCentral
 BioOne	 CiNii	 CiteseerX	 CiteULike
 Copac	 DBLP	 EBSCO	 GBV
 Google BookSearch	 Google Scholar	 IACR ePrints	 IEEE Xplore
 Informaworld	 IngentaConnect	 INIST / CNRS	 IOP Institute of Physics
 ISI Web of Knowledge	 JSTOR	 Lancet Journals	 MyOpenArchive
 NASA ADS	 Nature	 OpticsInfoBase	 OvidSP
 PLoS	 PNAS	 PubMed	 Refdoc
 RePEc	 SAGE	 ScienceDirect	 ScienceMag
 Scirus	 Spires	 SpringerLink	 SSRN
 Wikipedia	 Wiley Online Library	 WorldCat	 Zetoc

Türkiye Kültürü'nde bireyciliğin ve toplulukçuluğun incelenmesine karar verme aşamasında 978 çalışma incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde ilgili konu hakkında

TASNİF DIŞI

meta analizi yapılabilceği değerdendirilmiş katalog taraması hem Türkçe hem de İngilizce olarak gerçekteştirilmiştir. Taramada, başlığında ve anahtar kelimelerinde Türkçe olarak içinde “bireycilik, toplulukçuluk, ortaklaşa davranış”, İngilizce olarak “*individualism, collectivism, allocentrism, idiocentrism*” kelimeleri olan çalışmalar listelenmiştir. Elde edilen çalışmalardan meta analizine uygun olanlar çalışmamıza dahil edilmiştir.

a. Dahil Edilme Kriteri

Bir çalışmanın meta analize dâhil edilme kriterleri, araştırma sınırları içerisinde ve analiz için gerekli istatistik verilere sahip olmasıdır (Wolf, 1986; Lipsey ve Wilson, 2001; Hamer, 2012; Özcan 2008). Çalışmalar için bu kriterler şunlardır:

* Basılı yayın olması,

* Araştırmalarda etki büyüklüklerinin direkt verilmesi ya da hesaplanabilecek verilerin verilmesi.

b. Hariç Tutma Kriteri

Bir çalışmanın araştırmamızdaki meta analize dâhil edilmemesi, çalışmanın araştırma sınırları içerisinde olmayışının ya da analiz için gerekli istatistik verilere sahip olmayışının belirlenmesinden dolayıdır. Çünkü bir çalışmanın meta analize dâhil edilmesi için araştırma sınırları içerisinde ve analiz için gerekli istatistik verilere sahip olması gerekmektedir (Wolf, 1986; Lipsey ve Wilson, 2001; Hunter ve Schmith, 1990; Hamer,2012; Özcan, 2008). Dahil edilme kriterlerine uymayan çalışmalar araştırmaya dahil edilmemiştir.

Yazının incelenmesi safhasında konu ile ilgili pek çok çalışmayla karşılaşmaktadır. Araştırma sayısının fazla olması özellikle meta analizi yöntemi için olumlu bir etkidir. Ancak araştırma içeriklerine bakıldığında önceki çalışma bulgularının kullanılması yeni verilerin üretilmesini kısıtlamaktadır. Özellikle uluslararası yazında Türkiye’nin bireycilik ve toplulukçuluk değeri Hofstede’nin 1980 tarihindeki bulgularına (Türkiye’nin değeri: 37) veya Triandis’in 1998 tarihindeki araştırmasına (Türkiye’nin değeri: 3,85) dayandırılmaktadır. Bu şekilde tekrarlanan değerleri içeren araştırmalar da çalışmamıza dahil edilmemiştir.

3. KODLAMA YÖNTEMİ

Araştırmada çalışmaların meta analize dâhil edilme kriterlerine uygun olup olmadığının anlaşılması ve meta analizde çalışmalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi için çalışmanın amacına uygun olarak bir kodlama protokolü düzenlenmiştir.

TASNİF DIŞI

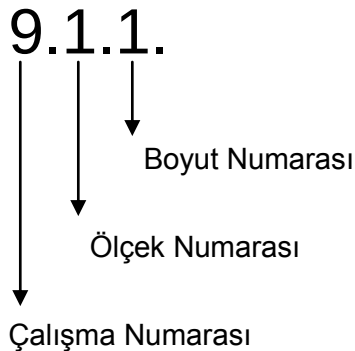
Araştırmaya ait kodlama protokolü üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “*çalışma kimliği*”dir. Bu bölüm 6 sorudan oluşmuştur. Sorularda çalışmanın kimlik numarası, yazarı, yılı, çalışmanın yapıldığı yer ve basım şekli hakkında bilgiler belirlenmiştir. İkinci bölüm “*çalışma içeriği*”dir. Bu bölüm 3 sorudan oluşmuştur. Sorularda çalışmanın içeriği ile ilgili olarak örneklem içeriği, uygulama bölgesi ve uygulanan ölçek hakkında bilgiler belirlenmiştir. Üçüncü bölüm “*çalışma verileri*”dir. Bu bölümde tanımlayıcı istatistiki veriler elde edilmiştir. Kodlama protokolü EK-A’de ayrıntılı olarak verilmiştir. Kodlama protokolüne göre araştırmaya dâhil edilen çalışmaların numaraları da ayrıca EK-B’de gösterilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların bir kısmı tek ölçek ve tek bir boyut kullanırken bir kısmı da iki veya daha fazla ölçek ve boyut kullanmıştır. Bazı çalışmalarda tek bir ölçeğe ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hakkında bilgiler bulunurken bazı çalışmalarda da ölçekteki boyutlara ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hakkında bilgiler bulunmuştur. Dolayısıyla çalışmaların kaç ölçek kullandığı, her bir ölçeğe ait boyutların kaç tane olduğu ve bu boyutların aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerinin neler olduğuna kadar ayrıntılı bir listeleme ve analiz yapma gereği duyulmuştur. Çünkü araştırmaya katılacak her çalışmaya ait tek bir etki büyüklüğü bulunmalıdır. Hesaplama kolaylığı sağlaması için meta analize dâhil edilen her bir çalışmanın numarasının yanına, çalışmadaki ölçek sayısına göre numarası, ölçekteki boyut sayısına göre kodlanıp aritmetik ortalama ile standart sapma değerleri yazılmıştır. Örnek kodlama içeriği Şekil 4.’de verilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen çalışmalardaki verilen değerlere göre bir kodlama yapıldığı için etki büyüklüklerine ait tüm analizlerde bu kodlama değerleri esas alınarak yapılmıştır. Örneğin, çalışmada sadece kullanılan ölçeğe ait değer verilmiş ise “9.1.”, kullanılan ölçeğe ait boyutların değerleri verilmiş ise “9.1.1.” şeklinde gösterilmiştir.

Şekil 1

Örnek Kodlama İçeriği

TASNİF DIŞI

4. BAĞIMLI DEĞİŞKENLER

Araştırmada meta analize dâhil edilen çalışmalarda kullanılan ölçeklere ve boyutlara göre bireycilik ve toplulukçuluğa ait elde edilmiş verilere dayanarak hesaplanmış etki büyüklükleri bağımlı değişkenler olarak alınmıştır.

5. ÇALIŞMA KARAKTERİSTİKLERİ

Çalışma karakteristikleri, meta analize ait bağımsız değişkenlerdir. Bu değişkenler meta analizde, etki büyüklükleri arasındaki ilişkileri değerlendirirken açıklayıcı özelliklere sahip olabilecekleri için kodlama protokolü ile kaydedilmiştir. Bu araştırmada çalışma karakteristikleri olarak şunlar belirlenmiştir:

- * Çalışma yılı,
- * Çalışmanın yapıldığı yer,
- * Çalışmanın basım şekli,
- * Çalışmanın örneklem içeriği,
- * Çalışmanın uygulama bölgesi,
- * Örneklem sayısı.

Yapılan tarama sonucu elde edilen çalışmalardan oluşan araştırmamızın karakteristikleri EK-B'de verilmiştir.

6. VERİLERİN ANALİZİ

Aynı konu üzerinde farklı zaman, yer ve kişilerce yapılan araştırma bulgularını birleştirmek için bulgu tipleri ve istatistiksel model seçimine bağlı olarak farklı istatistiksel birleştirme yöntemleri geliştirilmiştir.

Araştırmamızda Türkiye'nin toplulukçuluk etki büyüklüğü inceleneceği için çeşitli yer ve zamanlarda yapılmış pek çok araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Araştırma yapılabilmesi için önceden yapılmış olan araştırmaları ortak bir ölçü birimi veya değere çevirerek etki büyüklüğü analizi yöntemi kullanılmıştır.

TASNİF DIŞI

Etki büyüklüğü kavramı, meta analizinin temeli olup 1988 yılında Cohen tarafından geliştirilmiş ve bir olgunun toplumda bulunma sıklığı olarak açıklanmıştır. Etki büyüklüğü deneme grubu ile kontrol grubu arasındaki farklılığın indeksi olarak da alınabilir. Eğer etki büyüklüğü sayısal ise ortalamalara, sonuç nominal ise oranlara, sonuçlar bağlantıyı gösteriyor ise korelasyona dayanır (Cohen, 1988, s.40). Cohen ve arkadaşlarına göre etki büyüklüğü sınıflandırılması aşağıdaki gibidir (2000, aktaran Özcan, 2008):

Aritmetik ortalamalara dayanan etki büyüklüğü değerleri için:

Etki büyüklüğü değeri 0,20 ise küçük (*=small*) düzeyde etkisi vardır,

Etki büyüklüğü değeri 0,50 ise orta (*=medium*) düzeyde etkisi vardır,

Etki büyüklüğü değeri 0,80 ise geniş (*=large*) düzeyde etkisi vardır

şeklinde ifade edilebilir.

Oranlara dayanan etki büyüklüğü değerleri için:

Etki büyüklüğü değeri 1,50 ise küçük (*=small*) düzeyde etkisi vardır,

Etki büyüklüğü değeri 2,50 ise orta (*=medium*) düzeyde etkisi vardır,

Etki büyüklüğü değeri 4,30 ise geniş (*=large*) düzeyde etkisi vardır

şeklinde ifade edilebilir.

Korelasyona dayanan etki büyüklüğü değerleri için:

Etki büyüklüğü değeri 0,10 ise küçük (*=small*) düzeyde etkisi vardır,

Etki büyüklüğü değeri 0,25 ise orta (*=medium*) düzeyde etkisi vardır,

Etki büyüklüğü değeri 0,40 ise geniş (*=large*) düzeyde etkisi vardır

şeklinde ifade edilebilir.

Aritmetik ortalamalara dayanan etki büyüklüğü değerlerinin yorumu için aynı zamanda daha ayrıntılı sınıflandırma şu şekilde gösterilmiştir (Thalheimer ve Cook, 29.03.2012):

$-0,15 < \text{Etki büyüklüğü değeri} < 0,15$ Önemsiz (*=negligible*) düzeyde etkisi vardır,

$0,15 < \text{Etki büyüklüğü değeri} < 0,40$ Küçük (*=small*) düzeyde etkisi vardır,

$0,40 < \text{Etki büyüklüğü değeri} < 0,75$ Orta (*=medium*) düzeyde etkisi vardır,

TASNİF DIŞI

0,75 <Etki büyüklüğü değeri < 1,10 Geniş (=large) düzeyde etkisi vardır,

1,10 <Etki büyüklüğü değeri < 1,45 Çok geniş (=very large) düzeyde etkisi vardır,

1,45 <Etki büyüklüğü değeri Muazzam (=huge) düzeyde etkisi vardır
şeklinde ifade edilebilir.

Araştırmamızda veri analizinde kullanılan tüm hesaplamalar ve grafikler için gerekli formüller, Comprehensive Meta Analysis, MetaWin, Microsoft Excel 2003 programı ile SPSS 13.0 programında yazılarak yapılmıştır. Ayrıca araştırmamızda kullanılan meta analiz formülleri EK-P'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. BİREYCİLİĞİN VE TOPLULUKÇULUĞUN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Kültürlerarası çalışmalar içerisinde Hofstede'nin kültürel değerleri tanımlayan ve onların örgütsel değişkenlerle ilişkilerini ortaya koyan çalışması ve kuramının önemli bir yeri vardır. Bu çalışma batı kültürlerinin bireyci doğu kültürlerinin ise toplulukçu olduklarına işaret etmektedir. Hofstede kültürün etkisinin ne olduğunu araştırmak istemesiyle birlikte 1967 ile 1973 yılları arasında 70 den fazla ülkeden veri toplamaya başlamıştır (<http://geert-hofstede.com/national-culture.html>). Gerek Hofstede (1980) gerekse onu takiben daha gelişkin kuram ve yöntem ile ortaya çıkan GLOBE araştırması (House ve ark., 2004) tarafından kültürlerarası farklılaşmayı açıklamak üzere çeşitli boyutlar önerilmiştir (Wasti, 2007). Kültür, Hofstede'nin 1980 yılındaki araştırmasından 1991 yılına kadar 4 boyutta incelenmektedir. Bu boyutlar; belirsizliğe tahammül, güç aralığı, erkeksilik-kadınsılık ve bireycilik-toplulukçuluktur. 1991 yılında Michael Bond' un araştırmalarıyla beşinci boyut olan uzun-kısa dönem oryantasyon; 2010 yılında da Michael Minkov'un araştırmalarıyla altıncı boyut olarak kısıtlama-hoşgörü boyutu kültürün diğer dört boyutuna eklenmiştir (<http://geert-hofstede.com/national-culture.html>).

Bireycilik ve toplulukçuluk, kültürlerarası araştırmalar içerisinde en önemli konulardan birini oluşturmaktadır (Triandis, 1994, 1995; Hofstede, 1980, 2001; Markus ve Kitiyama, 1991; Schwartz, 1994; Oyserman ve ark., 2002;). Bireycilik ve toplulukçuluk sadece psikoloji bilimine ait olan bir kavram değildir. Bu kavram aynı zamanda sosyal bilimler, davranış bilimleri ve beşeri bilimlerde edebiyattan dine, politikadan sosyolojiye kadar uzanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1997). Türkiye'de de benzer araştırmalar Hofstede (1980)'nin araştırmasıyla başlamış olmakla birlikte Kağıtçıbaşı (2010) 1980'leri "bireycilik – toplulukçuluk on yılı olarak adlandırmış olup 1990'larında bu şekilde adlandırılabilceğini belirtmiştir.

Bireycilik veya toplulukçuluk algısı, belli bir toplumda, bireysel değerlerin mi yoksa toplumsal değerlerin mi egemen değerler olarak algılandığını gösteren bir kültürel değişkendir. Hofstede ve Bond, bireycilik ve toplumculuk kültürel değişkenini, bireylerin grupla bütünleşme düzeyi olarak tanımlamaktadırlar. Kimi toplumlarda bireyciliği ön plana çıkaran inançlar ve değerler daha hâkim durumda iken, kimi toplumlarda ise toplumculuğu ön plana çıkaran inançlar ve değerler hâkimdir. Bireycilik veya toplumculuk inanç ve değerlerinin

TASNİF DIŞI

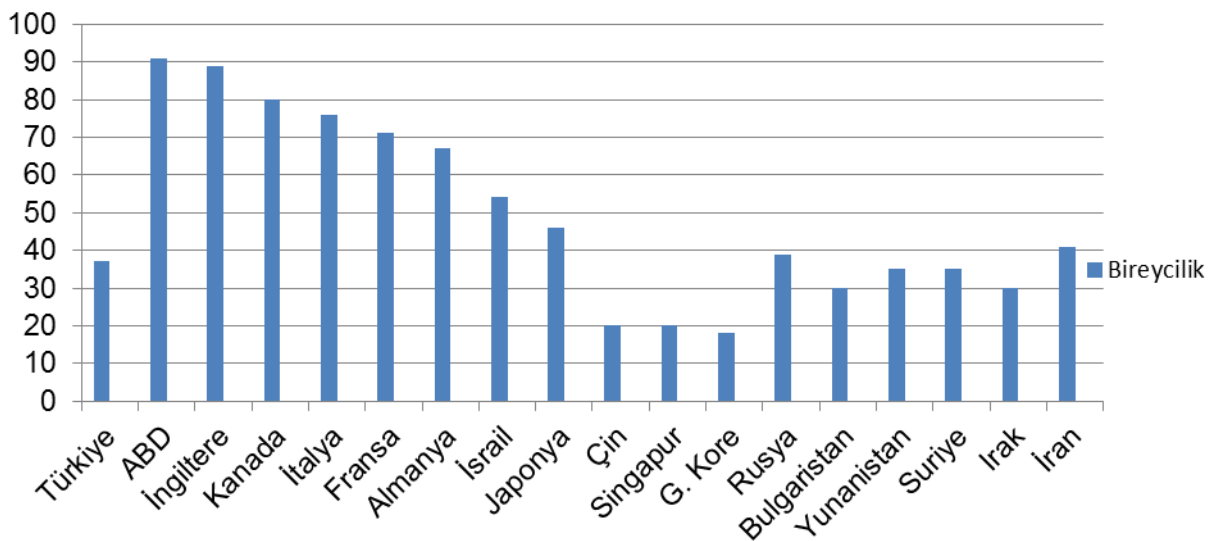
daha hâkim durumda olması, birey veya grupların tutum ve davranışlarına yansımakta ve farklı uygulamalara neden olmaktadır (Hofstede ve Bond, 1988). Yapılan çalışmalar sonucu Türkiye toplumunun bireycilik eğilimlerinin toplumcu eğilimlere göre düşük olduğu saptanmıştır (Hofstede, 2001; Sargut, 2001; Aycan ve Kanungo, 2000; Kocabaş ve Erdem, 2006; Wasti, 2007). Bireyciliğe karşıt bir konumda olan toplumcu kültürlerde “biz” bilinci hâkimken, bireyci kültürlerde “ben” bilinci gelişmiştir. Toplumcu kültürler, grubu ön planda tutarken, bireyci kültürler bireyi ön planda tutmaktadır. Hofstede’in araştırmasında Batılı ülkelerin yüksek bireycilik puanlarına ulaştıkları, doğulu ve latin kökenli ülkelerin ise toplulukçu eğilimler gösterdikleri görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2001).

Türkiye toplumu Pakistan, Japonya, Arjantin gibi ülkelerle birlikte toplumculuğu öne çıkaran kategoride görünmektedir. Çelik’in yaptığı çalışmada ise Türkiye toplumunun % 75’i toplumcu görünürken, Amerikalıların oranı % 32, Japonların ise % 76 düzeyinde olduğu görülmektedir. Toplumumuzdaki yüzyıllardır süregelen imece ve benzeri sosyal yardımlaşma örnekleri toplumcu yapımızın en önemli örneğidir (Çelik, 2001).

Bireycilik ve toplulukçuluk çerçevesinde yapılan kültürlerarası çalışmaların çoğunda Hofstede’nin (1980) ülke düzeyinde yaptığı araştırmanın bulgularına atıfta bulunarak kültürün ülke (veya tabiiyet) ile tanımlandığı ve bir ülkenin tüm bireylerinin kültürel değerlerinin aynı olduğunun varsayıldığı gözlenmektedir. Ancak, Hofstede’nin örgütsel alanda ölçtüğü bu değerler, yaşamın başka alanlarında (örneğin, kamusal, sosyal) farklılık gösterebilirler.

Şekil 2

Türkiye’nin Bireycilik ve Toplulukçuluk Boyutlarının Bazı Ülkelerle Karşılaştırması

Kaynak: Hofstede, 1980, 2001 ve resmi internet sitesindeki 2012 verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

TASNİF DIŞI

Şekil 1’de görüldüğü üzere Hofstede kültürleri iki kutuplu olarak incelemiŐtir. Bireyciliğin bir kültürde bulunma sıklığını incelerken eğer değer yüksek ise (örneğin ABD’nin 91 değeri) o toplum bireyci, eğer değer düşük ise (örneğin Güney Kore’nin 18 değeri) o toplum toplulukçu olarak nitelendirilmiŐtir. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta ise bireyci ve toplulukçu toplumların geçiş değeri 100 üzerinden 50 değildir. Sınır 39 dur. 39’dan yüksek değerler bireyci toplumları 39’dan düşük değerler toplulukçu toplumları işaret eder (Hofstede, 1980, 2001). Yukarıdaki şeklin bu açıdan incelenmesi uygun olur.

Hofstede araştırmalarıyla hız kazanan bireycilik ve topluluk çalışmaları sayesinde pek çok araştırmacı kuram geliŐtirmiŐtir. Bu kuramlar kavramsal bütünlüğe doğru hareket ederken aralarında bazı ayrımlar da oluşmuştur. Araştırmacılar ve fikirlerinin sunulduğu özet tablo aşağıdadır.

TASNİF DIŞI

Tablo 2

Bireycilik ve Toplulukçulukla ilgili Ayırt Edici Özellikler

	Bireycilik	Toplulukçuluk
Janzx (1991)	Toplumun temel "yapı taşı" olarak insan; bireyin "onuru"; değerlerin kaynağı bireydir; toplulukçu amaçlar bireyci amaçları altında toplamıştır; bireyciler katı sınırlara sahiptirler; bireylerin "eşitliği"; ve başkalarının müdahalesinden "özgürlük"	Topluluğu veya grubu vurgular; değerlerin kaynağı gruptur; ideolojinin ahlaki yönü olarak "bağlılık" ile, grubun çıkarları bireyin çıkarlarından önce gelir.
Hsu (1993)	Kendine güven; reketçilik, agresif yapı; uyma davranışı; güvensizlik; askeri harcamada fazlalık; farklı ırk ve dini gruplara karşı önyargı; gerçekçi olmayan kişiler arası ve uluslararası ilişkiler	Düşük duygusallık, grubu koruma, rekabetle ilgilenmeme, düşük yaratıcı düşünce
Triandis (1990)	Birey, kendi içinde bir sonudur ve kendisini gerçekleştirmeli ve uyum için sosyal baskılara rağmen kendi yargılarını geliştirmelidir	Şunları Vurgular: a. Grubun bakış açısı, ihtiyaçları ve amaçlarına; b. sosyal normlara ve grup tarafından tanımlanan görevlere c. ayrı ayrı bireylerin inanışlarındansa grubun inanışlarına d. grupla işbirliğine hazır olmaya
Ho & Chiu (1994)	Bireyin değerleri; özerklik; bireyin sorumlulukları; bireysel başarı; kişisel güven; bireysel ilgi alanları	Grubun değerleri; uyma davranışı; toplu sorumluluk; grup başarısı; dayanışma; grubun ilgi alanları
Cha (1994)	-	Kore Toplulukçuluğu: bağımlı; hiyerarşi; nezaket; kardeşlik; aile bağları; anne babaya saygı ve kadınların kurbanlığı
Bellah ve diğ. (1985)	Amerikan bireyciliği: kendine güven, bağımsızlık ve aileden ayrıklık, inanç ve cemaat; hedonizm (hazcılık), faydacılık ve değişim; rekabet; ödüllendirmede eşitlik ve adalet; başkalarına güven; yetkinlik; katılımcı toplum yaşamı; insanların eşitliği ve otorite keyfiliğini reddetme; gerçekliğin kaynağı yalnızca benliktir.	-
Yamaguchi (1994)	-	Japon toplulukçuluğu: gruptan gelen ödüllendirme ve cezalandırma beklentisi "toplulukçu eğilimleri" yönlendirir; benzersiz olmaya az gereksinim duyma, kendini denetleme, dış kontrol.

Kaynak: Berry, Segall, Kağıtçıbaşı, 1997.

Analiz düzeyi açısından bakıldığında günümüz toplumları çoğunlukla türdeş olmadığından ülke düzeyinde sunulan bulguların bireysel düzeyde ölçümleme için de geçerli

TASNİF DIŞI

olduğunu söylemek hatalı olur. Aynı ülkedeki bireylerin kültürel eğilimleri birbirinden farklılık gösterebilir (Triandis, 1995); bu durum çeşitli göçmen ulusları barındıran kalkınmış ülkelerde olduğu gibi Türkiye gibi hızlı değişim yaşayan, geçiş sürecindeki (*transitional*) toplumlarda da söz konusudur (Farh, Hackett ve Liang, 2007; İmamoğlu ve Aygün, 2004). Nitekim Göregenli'nin (1995) çalışması Türkleri bireyci veya toplulukçu olarak sınıflandırmanın mümkün olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bireysel düzeydeki sosyal-psikolojik süreçleri anlamak için yine birey düzeyinde kültürel değerler ölçümlemesi yapmak önem kazanmaktadır. Benzer şekilde değerlerin zaman içinde sabit kaldıklarını varsaymak da hatalı olmaktadır (Oyserman, Coon ve Kemmelmeier, 2002). Nitekim Schaffer ve Riordan (2003) kültürlerarası çalışmalarda kullanılan yöntemleri değerlendirdikleri makalelerinde araştırmanın konusu olan kültürel boyutların doğrudan ölçülmesi gerektiğinin, aksi takdirde gözlemlenen farklılıkların kültürel değerlerden kaynaklandığının iddia edilemeyeceğinin altını çizmektedirler. Bunun yanı sıra ülke seviyesinde yapılacak analizlerde, örneklem grubunun toplumun tüm katmanlarını temsil etmesi gerekir.

Bireycilik ve toplulukçuluk konusunda pek çok araştırma yapılmasına rağmen bazı araştırmacıların katkısıyla bireycilik ve toplulukçuluk yatay ve dikey boyutuyla incelenmeye başlanmıştır (Singelis ve ark., 1995; Triandis ve ark., 2001). Amerikan bireyciliği ile İsveç bireyciliği, Kore toplulukçuluğu ile İsrail toplulukçuluğu arasındaki farklılıklar, araştırmacıların böyle bir ayırma gitmelerinde etkili olmuştur (Koerner ve Fujiwara, 2000). Triandis (1995) bireycilik ve toplulukçuluğun alt boyutları da olduğunu belirterek, aşağıda tanımlanan dört boyutun bireycilik ve toplulukçuluk yapısının evrensel boyutları olabileceği ileri sürmektedir (Triandis, 1995; Triandis ve Bhawuk, 1997):

1. Benlik tanımı: Toplulukçuluk açısından benlik, diğerleri ile ilişki halindedir ve bu ilişki kaynakların paylaşımını şekillendirmektedir. Bireyci açıdan benlik ise özerktir ve gruptan bağımsızdır. Kaynakların paylaşımı ile ilgili kararlar bireysel olarak alınmaktadır (Markus ve Kitayama, 1991, s:226, Reykowski, 1994 s:279). Bireyci davranış gösteren sosyal davranışın analiz birimi olarak bireyi kullanırken toplulukçuluk gösterenler grubu kullanmaktadır.
2. Amaçların yapısı: Toplulukçuluk gösterenlerin amaçları genellikle iç grubun amaçları ile uyumluyken, bireyci davranış gösterenlerin amaçları genellikle iç grubun amaçlarıyla uyumlu değildir (Triandis, 1995, s:43; Schwarz, 1994, s:106).
3. Norm ve tutumların vurgulanması: Toplulukçuluk gösterenler arasındaki sosyal davranışın bireyci etkenleri, temelde normlar, görevler ve zorunluluklar iken, bireyci davranış gösterenlerin tutumlar, ilişkisel ihtiyaçlar, algılanan haklar ve sözleşmelerdir (Miller, 1997).
4. İlişkisel veya rasyonelliğin vurgulanması: Toplulukçuluk gösterenler kayıtsız şartsız ilişkiselliği vurgularken, bireyci davranış gösterenler rasyonelliği vurgulamaktadır. İlişkisellik,

TASNİF DIŞI

ilişkilere öncelik vermeyi ifade etmektedir ve ilişki kişinin faydasına olmasa bile, diğerlerinin ihtiyaçlarını göz önüne almaktadır. Akılcılık ilişkilerde fayda ve zarar hesabının dikkatle yapılmasını ifade etmektedir (Kim, 1994, s:7).

Benlik-başkası ayırımına göre, bireyci davranış gösterenler kendilerini bağlamdan bağımsız ve özerk olarak görmektedirler, toplulukçuluk gösterenler ise sosyal ortama yerleşik bağımlı benlik göstermektedirler. Yamaguchi (1994, s:178), bireyin toplulukçuluk göstermesini, özellikle her iki benliğin çatışma içerisinde olduğu durumlarda toplu benliği (bağımlı benlik) özel benliğe (bağımsız -ayrık- benlik) tercih etme eğilimi olarak tanımlamaktadır.

Triandis dörtlü sınıflandırmayı temel alarak, bireycilik ve toplulukçuluğu yatay ve dikey boyutları ile birbirinden farklılaştırarak Şekil 3' deki dörtlü matrisi sunmuştur (1995, s:43).

Şekil 3

Schwartz' ın Bireycilik ve Toplulukçuluk Boyutunun Yatay ve Dikey Ayırımı

	Hiyerarşi Önemli	Ahenk Önemli
Bireycilik	Dikey Bireycilik	Yatay Bireycilik
Toplulukçuluk	Dikey Kolektivizm	Yatay Kolektivizm

Kaynak: Triandis ve Bhawuk, 1997:26; Sargut,2001:192

Sargut (2001)'a göre yatay toplulukçulukta kişi kendisini diğer grup üyeleriyle karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içerisinde görmekte ve kaynakların ortak kullanımını önemsemektedir (s.188). Yatay toplulukçulukta bir grubun parçası olmak önemlidir ancak grup üyeleri arasında eşitlikçi bir yaklaşım söz konusudur. Dikey toplulukçulukta da bir grubun üyesi olmak önemlidir bununla birlikte grup üyeleri arasında farklılıklar vardır, statü eşitsizliği mümkündür (Koerner ve Fujiwara, 2000). Hiyerarşik ilişkilerin daha önemli olduğu toplulukçu kültürler dikey toplulukçuluk boyutunda yer almaktadırlar.

Yatay bireycilikteki insanlar kendilerini diğerlerinden bağımsız olarak ancak eşit statüde görürler. Dikey bireycilikte ise bağımsızlık fakat bunun yanında statüde farklılaşma vardır (Nelson ve Shavitt, 2002). Araştırmalarda yatay toplulukçuluğa İsrail, dikey toplulukçuluğa Singapur, yatay bireyciliğe Danimarka, dikey bireyciliğe Amerikan Kültürü örnek olarak verilmektedir (Koerner ve Fujiwara, 2000; Sargut, 2001, Nelson ve Shavitt,

TASNİF DIŞI

2002). Türkiye Kültürü'nün ise dikey toplulukçuluk boyutunda yer aldığı ifade edilmektedir (Sargut, 2001). Kocabaş ve Erdem' in (2006) araştırmasında ise yatay toplulukçuluk daha büyük değerde çıkmıştır. Sümer (2000)'in aktardığına göre Schwartz tarafından yaklaşık elli ülkeyi kapsayan araştırmada Türkiye dikey toplulukçu ülkeler arasında yer almıştır.

Realo ve arkadaşları (1997) da sadece toplulukçuluk boyutu ile ilgili yaptıkları çalışmada, toplulukçuluğun üç farklı çeşidine vurgu yapmışlardır. Bunlar aile temelli toplulukçuluk, arkadaşlık temelli toplulukçuluk ve toplum temelli toplulukçuluktur.

2. BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUĞUN İLİŞKİLİ OLDUĞU KÜLTÜREL VE PSİKOLOJİK KAVRAMLAR

a. Benlik Kavramı

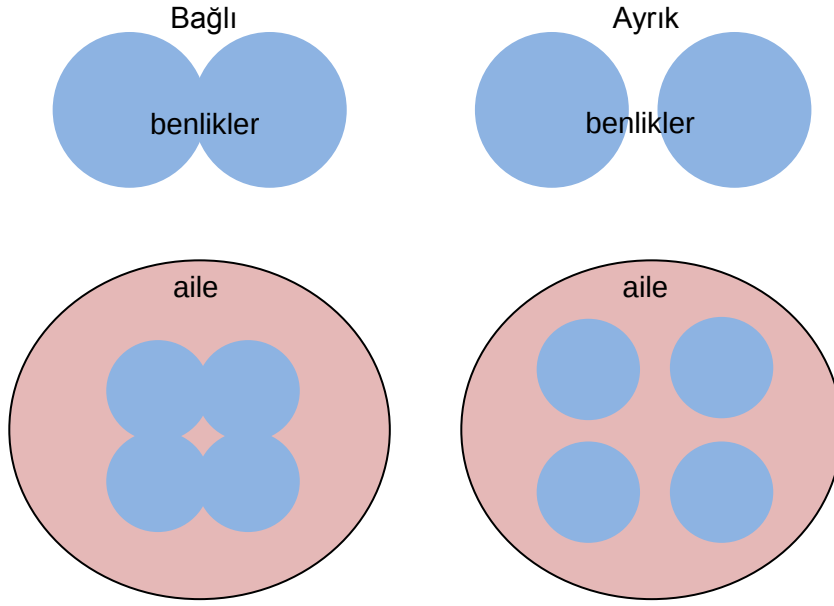
Sosyal bir ürün olan benlik, kültürel açıdan paylaşılan bir insan modelidir (Heelas ve Lock, 1981; Lakoff ve Johnson, 1980: aktaran Kağıtçıbaşı, 2010, s.126). 1980'lerde benliğin kültürel tanımlanışının daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Benlik kavramı değişik kültürlerde değişik zamanlarda birbirinden oldukça farklı algılanmıştır. Geertz (1975, s.48) Batılı benlik kavramını, belirgin sınırları olan, kendine özgü, az veya çok güdüsel ve bilişsel uyum içinde bir evren olan; belirgin bir bütünlük oluşturmuş olan farkındalık, duygu, yargı ve hareketin dinamik merkezi olan; hem diğerlerine hem de sosyal ve doğal geçmişe karşıt bir şekilde oluşmuş olarak tanımlamakta olup bunun dünya kültürleri açısından garip bir fikir olabileceğini değerlendirmiştir (Kağıtçıbaşı, 2010, s.127).

Benlik diğerlerinden ayrı olarak kendi evreninde bulunabileceği gibi başkalarıyla birlikte anılan benlik türleri de mevcuttur. Örneğin bazı kültürlerde kişiler kimin oğlu ise onun ismiyle veya kabilesiyle anılabilmektedir. Filipinler'de "kapwa" kavramı kişi ve diğerlerinin birleşimi anlamına gelmekte; Japonya'da "amae" kavramı anne ve çocuğun ömür boyu birbirinin uzantısı olarak birlikte olması anlamında; Çin'de "yin-yang" kavramı birbirini tamamlayan bir ikiliğin felsefesi anlamında kullanılmakta olup ilişkisel benliğe (benliğin bağlılığına) işaret etmektedir.

Benliğin bağlılığı sadece insanlarla değil doğa veya doğaüstü dünyayla da olabilmektedir. Bu sebepten benliğin bireyi aşan zaman ve mekan içerisinde sürekliliği vardır. İlişkisel, (karşılıklı) bağımlı benlik net sınırlara sahip olmamasına karşılık bireyselleşmiş, ayrık, bağımsız benlik diğerlerinden kesin sınırlarla ayrılmıştır.

TASNİF DIŞI

Şekil 4
Bağlı ve Ayrık Benlikler/Aile

Kaynak: Kağıtçıbaşı, 2010:130

Yukarıdaki şekil bağımlı veya ilişkisel benlikler ve ayrılmış benliklerin şematik bir temsilidir. Üst bölümdeki daireler bireylerin diğerleriyle olan ilişkilerini temsil etmektedir. Bu ilişkilerde benlik sınırları geçirgen veya ayrık olabilir. Şeklin sol tarafındaki örtüşme çok yada az olabilir. Şeklin sağ tarafında ise az veya çok ayrık benlikler olabilir. Burada önemli olan kişinin diğerleriyle yakınlığının derecesidir. Alt taraftaki şekiller ise ailedeki benzer değişkenliği anlatmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010, s.130).

b. Ahlaki Düşünme ve Sosyal Adalet

Benliğin nasıl algılandığı ahlaki düşünme üzerinde de etkilidir. Miller ve ark., (1990), Amerikalı ve Hintli deneklere insanların başkalarına yardım etmeleriyle ilgili yargılarını sorduğunda Hintlilerin sosyal sorumluluğu ahlaki bir konu gördüğünü, Amerikalıların ise acil ve hayati durumlar dışında bunu kişisel bir tercih olarak gördüğünün bulguladılar (Kağıtçıbaşı, 2010). Yani iki ülkeden birinde ilişkisel benlik için diğer insanların refahı, sosyal sorumluluk gerektiren ahlaki bir değer olarak algılanırken diğer ülke için ayrık benlik, ahlaki değerler adalet ve bireysel özgürlüklerle sınırlıdır. Kültürlerarası araştırmalarda ahlak gelişiminde cinsiyetin farklılığının yanı sıra kültürlerarası farklılıklar da olduğu bulunmuştur (Kohlberg, 1969; Obermeyer, 1973). Genelde ahlakın farklı temelleri olduğu kabul edilmektedir. Özellikle toplulukçu kültürlerin ahlak anlayışı üzerinde derin bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Ma, 1997).

TASNİF DIŞI

Sosyal adalet ahlakla ilgilidir; hatta kaynakların dağıtımında dürüstlüğün ifadesidir. Toplulukçu kültürlerde sosyal adaleti inceleyen kültürlerarası araştırmalar, kaynakların dağıtımında her kişinin hak ettiğini alması gereken dağıtım şeklinde çok kaynakların herkese eşit bir şekilde dağıtıldığını bulgulamışlardır (Kashima ve ark.,1995; Leung, 1989; Marin, 1985; Triandis ve ark., 1985). Bunun nedeni, toplulukçu kültürlerdeki toplumsal uyumun ve ahengin önemidir. Kişiler grupla dayanışma içinde olmak için eşitlikçi paylaşımı tercih ederler. Grup dışındakiler için eşitlikçilik yerine hak ettiğinin dağıtımı tercih edilir. Böylece bireycilik ve toplulukçuluk tercihlerinin hedefe bağlı bir durum olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

c. Kendini Beğenme ve Değerli Bulma

Yapılan birçok araştırma, bireyci toplumlarda toplulukçu toplumlara göre kendini değerli bulmaya yönelik daha fazla bir eğilim olduğunu gösterir. Özellikle Amerikalıların yüksek benlik değerlendirmeleri söz konusudur; değişik özelliklerde kendilerini birçok insandan daha iyi görmeleri bunun bir örneğidir (Kitayama ve ark., 1997; Matsumoto, 1997).

Alçakgönüllülük, sosyal bir norm olarak bu konuyla ilgilidir. Övünmenin hoş karşılanmadığı birçok geleneksel toplulukçu toplumlarda alçakgönüllülük başkalarının önünde nasıl davranılacağını belirleyebilir. Ancak içselleştirilirse kişi yalnızken bile etkili olur (Heine ve ark., 1999). İsimleri saklandığında ya da rekabetçi bir ortamda alçak gönüllü kişilerin bile benliklerini yücelttiği görülebilmektedir. Ayrıca benliği olumlu değerlendirmenin, kişinin kendisini iyi hissetmesiyle ilişkili olduğu görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 2010).

ç. Bilişler ve Duygular

Sosyal psikologların kültüre ilgi göstermeleri sosyal biliş ve duygularda kültürel farklılıkların bulunmasıyla başlamıştır. Yapılan araştırmalarla kültürün sadece çok farklı insanlarda var olan egzotik bir şey olmadığını, herkesin içine işlemiş bir olgu olduğunu gösterir. Toplulukçu kültürlerdeki kişilerin, hükümlerde bulunduklarında ve kendilerini yada diğer kişileri tarif ettiklerinde daha çok ilişkisel-bağlamsal etkenlere dikkat ettikleri genel bir olgudur (Cousins, 1989).

Bilişsel uyumsuzluğun kişinin davranışını haklı çıkarmak ve olumlu bir benlik duygusuyla uygun olmasını sağlamak için bir güdü olduğunu düşündüğümüzde (Stone ve Cooper, 2001), toplulukçu kültürlerde daha esnek bir benliğe sahip bireylerin bilişsel uyumsuzluğu daha az yaşayacağını söylemek mümkündür. Bunun sebebi, çevresel etkenlere bağlı olarak davranışların tutarsız olabileceği beklentisidir. Diğer taraftan, bireyci

TASNİF DIŞI

kültürlerde kişiler davranışlara içsel atıflarda bulunurlar, yani davranışlarının duruma bağlı olmaktan ziyade kişisel tavırların bir ürünü olduğunu düşünürler ve kişilerin farklı durumlarda benzer davranışlar göstermelerini beklerler (Heine ve Lehman, 1998).

Kültürlerarası bireycilik ve toplulukçuluk algılamalarında, duygular benliğin bağımsızlığını yada karşılıklı bağımlılığını özendirmesi açısından sınıflandırılmıştır. Gurur gibi bazı olumlu duygular ve öfke gibi bazı olumsuz duygular kişinin içinden gelen atıfları daha belirgin yapar ve aynı zamanda ilintili sosyal ortamda tezatlıklar gösterebilir. Bu yüzden bu tip duygular sosyal katılımlı olmayan duygular olarak adlandırılır (Kitayama ve ark., 1991). Bu konularla ilgili temel tartışma, duyguların evrenselliği yada kültürel göreceliği üzerinedir. Duygular üzerine yapılan bireycilik ve toplulukçuluk araştırmaları, duyguların ortaya çıkmasında kültürün yarattığı farklılıkları anlamamızı sağlar (Kağıtçıbaşı, 2010).

d. Denetim

Denetim özellikle Japonlar ve Amerikalıları karşılaştıran araştırmalara konu olmuştur. Bireysel bir bakış açısından, içsel denetime inanmanın her zaman daha iyi olduğu, daha fazla özerklik belirttiği düşünülür. Buna uygun bir şekilde, kadınlar, düşük sosyoekonomik düzeyli gruplar, geleneksel toplumlardaki insanlar, etnik azınlıklar gibi daha az güçlü olan grupların içsel denetime daha az, dışsal denetime daha çok inandıkları bulgulanmıştır (Kağıtçıbaşı, 1997). Ancak bu görüş mağduru suçlayan bir bakış açısı da oluşturmaktadır.

e. Başarı Güdüsü

bireyci toplumlarda başarı güdüsü, bireysel çaba, faaliyet ve başkalarıyla rekabet olarak belirlenirken toplulukçu kültürlerde farklı bir anlam içerir; benliğin ötesine geçer ve ilişkisel benliğin belirgin olmayan sınırlarından başka yakın kişilere geçişi gibi diğer insanlarla bütünleşir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Başarı güdüsü farklı başarı ihtiyaçları içeren, tek başına veya çeşitli bileşenlerle işleyen, karmaşık bir yapıdır. Topluma yönelik başarı güdüsü benliği aşarak sadece bireyi değil, onu çevreleyen sosyal varlığı da yüceltecek şekilde bütünsel bir güdüdür. Ancak bu benliği önemsiz kılmak yada kişisel çıkarları grup için feda etmek anlamına gelmez, benliği grupla bir kılarak başarının her ikisini de yüceltmesini sağlar. Buna karşılık bireyci toplumun ve psikolojisinin eleştirmenleri, bireyci benliğe yönelik amaçlara karşıdır. Onlar benliğe değil, benliği aşan değerlere yönelmeyi önerdiklerini belirtmektedirler (Smith, 1996).

3. BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUK ÖLÇEKLERİ VE ÖLÇME PROBLEMLERİ

Yukarıda özetlenen kuramsal gelişmelere paralel olarak toplulukçuluk ve bireycilik boyutlarının bireysel düzeyde ölçümlenmesine yönelik birçok tutum ölçeği geliştirilmiştir (örn., Hui, 1988; Gudyunkst, Matsumoto, Ting-Toomey, Nishida, Kim ve Heyman, 1996; Singelis, 1994; Singelis, Triandis, Bhawuk, ve Gelfand, 1995; Yamaguchi, 1994). Bunlardan yaygın olarak kullanılanlar Singelis'in (1994) Benlik Kurgusu Ölçeği (*Self Construal Scale*; SCS) ile Singelis, Triandis ve çalışma arkadaşları tarafından geliştirilen INDCOL ölçeğidir (Singelis ve ark., 1995). Bu ölçeklerde Hofstede'nin (1980) aksine bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarının iki karşıt kutup olarak değil, aynı kişide farklı seviyelerde varolabilen kültürel sendromlar olarak ele alınması öngörülmüştür. Diğer bir deyişle, her bireyin benliğinde hem özerk hem ilişkisel özelliklerin mevcut olduğu ancak bireylerin çeşitli durum ve zamanlarda bir yönlerini diğer yönden ortalamada daha sık ortaya çıkarmak suretiyle birbirlerinden farklılaştığı önerilmektedir.

Bilindiği gibi belli bir ortamda geliştirilen, güvenilirlik ve geçerlikleri kabul edilen ölçeklerin, farklı kültürlerde kullanılmadan önce o kültürlerdeki örneklerle geçerleme ve güvenilirliklerinin sınanması gerekmektedir (Schaffer ve Riordan, 2003). Her ne kadar bu ölçeklerin Türkçe tercümeleri çeşitli araştırmalarda kullanılmış ise de çoğunda öğrenci örneklemi kullanılmış ve detaylı geçerleme bulgularının raporlanmadığına değinilmiştir (Wasti, 2007).

Bireyciliği ve toplulukçuluğu ölçmeyi amaçlayan çalışmalar, genellikle toplumları birbirinden *ayırt etmek için* tasarlanmışlardır. Bu sebeple kültürleri ya bireyci, ya da toplulukçu olarak kategorize eden neticeler verirler. Söz konusu araştırmalarda ülkeler, bir kutbunda bireycilik, diğer kutbunda toplulukçuluk olan tek bir boyut üzerinde (yani çift kutuplu / tek boyutlu / doğrusal olarak) dizilirler. Buna göre bir kültürün diğerine kıyasla daha fazla bireyci olduğu söylenirse, onun aynı zamanda diğerine göre daha az toplulukçu olduğu sonucu çıkartılabilir. Başka bir ifade ile bireycilik ve toplulukçuluk arasındaki korelasyon, çok güçlü ve negatif niteliktedir. Bu iki-değerli (dichotomous) yaklaşıma şüpheyile bakan, bireyci toplumların aslında toplulukçu davranışlar sergileyebildiğini, aynı şekilde toplulukçu toplumların da bireyci davranabildiğinin ifade eden araştırmalar yayınlanmıştır (Takano ve Osaka, 1999; Voronov ve Singer, 2002; Oyserman ve ark., 2002).

Bu konuya açıklık getirmek isteyen Triandis ve Suh (2002), toplulukçu bir kültürün üyelerinin (kabaca) % 40'ının bireyci olabileceğini, aynı şekilde bireyci kültürde de %40 oranında toplulukçu üyelere rastlanabileceğini ve söz konusu kişilerin hâkim kültürden farklı davranabileceğini ifade etmişlerdir (Triandis ve Suh, 2002). Yani varyansın sadece *toplumlar*

TASNİF DIŞI

arasında cereyan etmediğini, toplumu oluşturan *bireyler arasında da* varyans olabileceğini belirtmişlerdir. Bu şekilde iki-değerli (dichotomous) yaklaşımdan görünüşte uzaklaşmış olsa dahi, söz konusu grupların nitelikleri tarif edilirken aynı indirgemeciliğin devam ettiği görülür: “bireyci toplumda yaşayan toplulukçular, çete, komün, sendika gibi gruplara katılmaya daha yatkındır; toplulukçu toplumdaki bireyciler, içinde yaşadıkları kültürün baskısından bunalır ve kaçmak isterler” (Triandis ve Suh, 2002; aktaran: Wasti, 2003). Yani bu tarife göre bireyci insan, içinde yaşadığı toplumdan kaçmak isteyecek kadar *katıksız* bir bireycidir. Yakın zamanda varyansın sadece bireyler arasında değil, bireyin içinde de cereyan ettiğini öne süren çalışmalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Buna göre insan ya bireyci, ya da toplulukçu olmak zorunda değildir; kişi hem bireyci, hem de toplulukçu olabilir. Birbirine zıt gözükken bu yönelimleri içinde barındırabilir ve duruma göre birini veya ötekini seçebilir. Dolayısı ile bireycilik-toplulukçuluk boyutunu tek bir kavram olarak değil, bireycilik ve toplulukçuluk adında iki bağımsız kavram olarak görmenin öneminden bahsedilir (Killen ve Wainryb, 2000).

Markus ve Kitayama (1991), teorik olarak insanın hem bağımsız hem de karşılıklı bağımlı benlikleri bir arada barındırabileceğini ifade ederler. Bunu destekleyen araştırmalarda bireycilik ile toplulukçuluk arasındaki korelasyon pozitif ve zayıf çıkmıştır. Örneğin Lu ve Kao (2002), Çinli deneklerde bağımsız benlik ile karşılıklı bağımlı benlik arasındaki korelasyonu .28 olarak hesaplamıştır. Ton (2008)’un Türk denekler üzerindeki araştırmasında bu korelasyon .26 seviyesinde çıkmıştır. Buna göre bireycilik ve toplulukçuluktan biri varsa diğeri de vardır, ama birbirlerinden neredeyse bağımsız olabilecek kadar da düşük bir korelasyona sahiptirler.

Yukarıdaki tartışmaya uygun olarak bu araştırmada bireycilik ve toplulukçuluk olarak iki bağımsız yapı olduğu varsayılacaktır. Toplulukçuluğun bağımlı değişkene pozitif etkisi varsa, bireyciliğin negatif etkisi olacağı varsayımı terk edilecektir. Psikolojik seviye ve birey bazında bireycilik-toplulukçuluk kavramının ayırt edilebilmesi için birçok isim önerilmiştir. Bunların içinde adına sıkça rastlanılanlar Markus ve Kitayama (1991)’nın “bağımsız benlik-karşılıklı bağımlı benlik” ve Triandis (2001)’in “allocentrik-idiocentrik” terimleridir. Tutum ve davranışları doğrudan çağrıştırmaları açısından bireycilik-toplulukçuluk terimleri tercih edilmektedir. Araştırmamızda birey bazında ve psikolojik olarak incelenen bireycilik ve toplulukçuluktan ziyade daha geniş manada kültürel olarak toplumun bütünü yansıtan bireycilik ve toplulukçuluk araştırmaları ve bulguları üzerinde durulmaktadır.

Araştırmaların çoğu incelendiğinde; araştırmacılar, Türkiye Kültürü’nün toplulukçu yapıda olduğunu belirtmektedirler. Ancak toplulukçuluğun büyüklüğüyle ilgili kesin bir kanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte farklı ölçeklerin kullanıldığı, güvenilirlik ve geçerliliğinin yapılmayarak Türk toplumunda kullanılmasıyla doğru sonuçlara ulaşılamayacağı iddia edilen

TASNİF DIŞI

ölçeklerin kullanıldığı (Wasti, 2007) tespit edilmiştir. Böylelikle araştırmacıların ortak bir noktada buluşamadıkları görülmüştür.

4. BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUKLA İLGİLİ META ANALİTİK ETKİ ANALİZİ ARAŞTIRMALARI

Yurt içinde yapılan araştırmalarda meta analiz yönteminin kullanılması dünya literatürüne kıyasla henüz emekleme safhasındadır. Ülkemizde son on senedir meta analiz yönteminin Sosyal Bilimlerde, Tıpta ve diğer bazı disiplinlerde kullanıldığı görülmektedir. Elektronik veri tabanları vasıtasıyla uluslararası yazın incelendiğinde 1979 yılından önce meta analiz çalışmalarına hemen hemen hiç rastlanılmazken 1980 ve sonraki yıllara bakıldığında günümüze kadar bu sayıda bir hayli artış olduğu gözlemlenmiştir.

a. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yurt içinde, araştırmalarında meta analiz hakkında bir çalışma yapmış ya da meta analiz yöntemini kullanmış olan araştırmacıların yayınlarını bilim dallarına göre kronolojik bir sırada incelenmek istenirse, ilk sırada yer alacak eserler çoğunlukla Sağlık Bilimlerinde bulunmaktadır. Sağlık bilimlerinde yazılan eserlerin ilk başlarda derleme ve teorik olarak bir içeriğe sahip olduğu ancak zamanla pratiğe dönük, uygulama kapsayan eserlerden oluştuğu görülmektedir. Sosyal ve eğitim bilimlerindeki çalışmalar da sağlık bilimlerinden hemen sonra başlamış ve günümüzde de oldukça hız kazanmıştır.

Kendi çalışmamız açısından yurt içindeki meta analizi çalışmaları incelendiğinde “Türkiye Kültürü’nde Kolektivizm” konusuna yönelik herhangi bir çalışma bulunmamıştır.

b. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Oyserman, Coon ve Kimmelmeier (2002)’in “Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses” adlı çalışmasında Türkiye’nin etki büyüklüğü değerleri bireycilik için -0,03; toplulukçuluk için -0,66 olarak verilmiştir. Bu çalışma haricinde meta analizi çalışması yapıpda Türkiye’nin etki büyüklüğü değerlerinin verildiği herhangi bir çalışma bulunmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**BULGULAR VE YORUM**

Bu bölümde, araştırma sonucu elde edilmiş bulgular verilmiştir. Araştırma Türkiye Kültürü'nün toplulukçu yapısını test etmekte meta analitik etki analizi yöntemi uygulaması olarak şu soru araştırılmıştır: "Türkiye Kültürü bireycilik ve toplulukçuluk açısından incelendiğinde dünyadaki yeri neresidir? Bulunduğu etki genişliğinin sayısal büyüklüğü nedir? Bulunduğu yere ait özellikler nelerdir?"

Araştırmaya dâhil edilen istatistiksel analizlerinin önemlilik düzeyi 0,05 olduğu için araştırmanın önemlilik düzeyi 0,05 olarak seçilmiştir

1. ÇALIŞMAYA AİT BETİMLEYİCİ VERİLER

Türkiye Kültürü'ndeki bireycilik ve toplulukçuluk algılarını içeren çalışmalar EK-B'de sunulmuş olup bu çalışmaların kategorik bağımsız değişkenler için tanımlayıcı istatistikleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Bireycilik ve toplulukçuluk verilerini içeren çalışmalar için en fazla değerlerin; 2007 yılına ait, İstanbul ilinde, makale çalışması olarak, üniversite öğrencilerini içeren, INDCOL ölçeğinde olduğu görülmüştür.

Tablo 3
Çalışmaların Yıllarına Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Çalışma Yılı	Frekans	Yüzde Değeri
2000	1	%3,7
2001	1	%3,7
2002	3	%11,1
2004	2	%7,4
2005	2	%7,4
2006	4	%14,8
2007	6	%22,2
2008	1	%3,7
2009	1	%3,7
2010	4	%14,8
2011	2	%7,4

TASNİF DIŞI

Tablo 4

Çalışmaların Yapıldığı İllere Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

İl	Frekans	Yüzde Değeri
İstanbul	5	%27,75
Ankara	4	%22,2
Elazığ	3	%16,67
İzmir	1	%5,55
Burdur	1	%5,55
Bolu	1	%5,55
Diyarbakır	1	%5,55
Malatya	1	%5,55
Eskişehir	1	%5,55

Tablo 5

Çalışmaların Örneklem Grubuna Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Örneklem	Frekans	Yüzde Değeri
Özel Sektör Çalışanı	2	%4,3
Otomotiv	1	%2,17
Enerji	1	%2,17
Kimya	1	%2,17
Bilgisayar Donanımı	1	%2,17
İnternet Erişim Hizmeti	1	%2,17
İş Makineleri Sektör Çalışanı	1	%2,17
İlköğretim Öğretmenleri	1	%2,17
Lise Öğretmenleri	1	%2,17
İlköğretim Öğrencileri	1	%2,17
Lise Öğrencileri	1	%2,17
Üniversite Öğrencileri	10	%21,7
Üniversite Akademisyenleri	2	%4,34
Banka Çalışanları	2	%4,34
Yüksek Lis./Doktora Öğrc.	1	%2,17
Tekstil Sektörü Beyaz Yakalı	1	%2,17
Sigorta Şirketi Çalışanları	1	%2,17
Valilikte Kurum Yöneticileri	1	%2,17
Telekomünikasyon	1	%2,17
Eğitim	1	%2,17
İnşaat	1	%2,17
Sağlık Personeli	2	%4,34
Doktor	2	%4,34
Hemşire	2	%4,34
Öğretmenler	2	%4,34
Memurlar	1	%2,17
İşçiler	1	%2,17
Ev Hanımları	1	%2,17
Esnaflar	1	%2,17
Hastane İdarecileri	1	%2,17

TASNİF DIŞI

Tablo 6

Çalışmaların Yayın Türlerine Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Yayın	Frekans	Yüzde Değeri
Doktora Tezi	2	%7,4
Yüksek Lisans Tezi	3	%11,1
Makale	21	%77,7
Kitap	1	%3,7

Tablo 7

Çalışmaların Yapıldığı Üniversiteler ve Bulundukları İllere Ait Frekans ve Yüzde Tablosu

Üniversite İli	Yüzde Değeri	Üniversite	Frekans	Yüzde Değeri
İstanbul	%30,3	Sabancı Ü.	2	%8,7
		Marmara Ü.	2	%8,7
		İstanbul Ü.	1	%4,3
		Koç Ü.	1	%4,3
		Boğaziçi Ü.	1	%4,3
Samsun	%4,3	Ondokuz Mayıs Ü.	1	%4,3
Trabzon	%4,3	Karadeniz Teknik Ü.	1	%4,3
Ankara	%21,6	Gazi Ü.	1	%4,3
		Başkent Ü.	2	%8,7
		Orta Doğu Teknik Ü.	1	%4,3
		Ankara Ü.	1	%4,3
Bolu	%4,3	Abant İzzet Baysal Ü.	1	%4,3
Eskişehir	%4,3	Osman Gazi Ü.	1	%4,3
İzmir	%4,3	Dokuz Eylül Ü.	1	%4,3
Muğla	%4,3	Muğla Ü.	1	%4,3
Elazığ	%17,4	Fırat Ü.	4	%17,4
Burdur	%4,3	M. Akif Ersoy Ü.	1	%4,3

6263 kişinin algısını içeren birbirinden bağımsız 27 çalışmanın analizleri neticesinde yukarıdaki tablolar oluşturulmuştur. Meta analizinde kullanılabilecek verilerin 9 çalışmada 36 adet etki büyüklükleri aşağıda hesaplanmıştır.

Araştırmamızda hesaplanan ortalama etki büyüklüğü değeri deney grubu olarak Türk örnekleminin ölçümlerini, kontrol grubu olarak ise AKA örnekleminin ölçümlerini göstermektedir. Etki büyüklüklerinin hesaplanmasında Avrupa kökenli Amerikalı (AKA) örneklemlere ait veriler ile Türk örneklemlere ait değerler analiz edildiğinde boyutlardaki etki büyüklüğü değeri negatif çıkarsa incelenen boyutta etki büyüklüğü değerinin AKA örnekleminin lehine olduğunu düşünülmelidir (Wolf, 1986, s.26).

Meta analizi yapılan bu çalışmada veriler; çalışmalarda kullanılan ölçeklerin boyutlarına ait ortalama değerlerden, ölçeklere ait ortalama değerlerden ve dolayısıyla çalışmaya ait tek bir ortalama değerden oluşmuş olup bu işlemlerin sonunda veriler

TASNİF DIŞI

birleştirilerek her boyutun kümülatif değeri elde edilmiştir. Böylece Türkiye'nin bireycilik ve toplulukçuluk değeri ortaya konmuştur. Her bir çalışmanın etki büyüklüğü hesaplanırken ilk olarak çalışmadaki ölçeğin boyutlarına ait alt boyutların etki büyüklükleri hesaplanmıştır. Alt boyutlardan elde edilen etki büyüklüklerinin birleştirilmesiyle boyutların etki büyüklüklerine ulaşılmıştır. Boyutlar da birleştirilmiş ve ölçeğin (çalışmanın) etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek, birbirinden farklı örneklemelere uygulandığında her örneklem kendi veri satırında analize tabi tutulmak suretiyle etki büyüklükleri hesaplanmıştır.

a. Araştırmaya Dâhil Edilen Çalışmalardaki Etki Büyüklüğü Analizinin Kullanılan Ölçeğin Alt Boyutlarında Hesaplanması ve Boyut Bazında Birleştirilmesi

Her veri satırında yatay ve dikey bireyciliğe ve toplulukçuluğa ait aritmetik ortalama ve standart hata değerleri bilindiği için o satırın etki büyüklüğü, standart hata ve ters varyans değerleri bulunmuştur. Bu araştırmada sırası ile yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk analizleri yapılacak ve belirtilen alt boyutlar birleştirilerek bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarının kümülatif değerleri hesaplanacaktır. Analizin yapılmasının anlaşılmasını kolaylaştırmak maksadıyla alt boyutlara ait işlemlerin her biri, bir araştırma üzerinde gösterilmek yerine birbirinden farklı araştırmalarda açıklanmıştır.

(1) Yatay Bireycilik Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi

A.Wasti'ye (2003) ait olan bir numaralı araştırmanın yatay bireycilik boyutuna ait verilerde 882 özel sektör çalışanına ait ortalama 0,62 standart hata ile 4,99 ve AkA örneğine ait ortalama 0,80 standart hata ile 5,7 olarak sunulmuştur.

Araştırmada elde edilen verilerin birinci satırı için etki büyüklüğü, standart hata ve ters varyans değeri Tablo 8'de gösterildiği şekli ile belirlenmiş olup hesaplamalar tablonun altında sunulmuştur.

Tablo 8

A.Wasti'ye (2003) Ait Araştırmadaki Yatay Bireycilik Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	$n_{Türkiye}$	$\bar{X}_{Türkiye}$	$S_{Türkiye}$	n_{AkA}	$\bar{X}_{AkA}$	S_{AkA}	S_{pooled}	ES	S	W
1	1	1	882	4,99	0,62	122	5,70	0,80	0,644	-1,101	0,100	100

TASNİF DIŞI

EK-P'deki formül 1 ve 2 kullanılarak her bir satır için etki büyüklüğü değeri $ES=-1,078$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; Hedges ve Olkin, 1985, s.81, Hufcutt, 2002, s.207; Schulze, 2004, s.28-29 aktaran: Özcan, 2008).

İlk satırdaki yatay bireyciliğe ait ortalamalarla etki büyüklüğü değerinin standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı standart hatası EK-P'deki formül 3 kullanılarak $SE=0,100$ hesaplanmıştır. EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w=9,3785$ olarak bulunmuştur (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; Hufcutt, 2002, s.204; Schulze, 2004, s.29).

Yukarıdaki hesaplamaları her çalışmaya ait verilerde her bir satır için tekrar edilerek etki büyüklüğü, standart sapma ve ters varyans değerleri hesaplanmıştır. Ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P'deki formül 7 kullanılarak alt sınırı $ES_L=-1,297$ ve üst sınırı $ES_U=-0,906$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.283-285,438; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.36-37; Wolf, 1986, s.41).

Yapılan analize göre birinci satır, 0,100 standart hata ve % 95 'lik güven aralığının alt sınırı $ES_L=-1,297$ ve üst sınırı $ES_U=-0,906$ ile etki büyüklüğü değeri $ES= -1,101$ olarak Aka lehine Türkiye Kültürü'ne nazaran yatay bireycilikte daha büyük değere sahip olduğu hesaplanmıştır. Etki büyüklüğünün değeri olan 1,101'in W.Thalheimer ve S.Cook'a (29.03.2012) göre 1,10 ile 1,45 aralığında ve çok geniş (=very large) düzeyde etkisi vardır. J.Cohen ve ark.,(2000, s.209) göre ise geniş (=large) bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

A.Wasti'ye (2003) ait olan araştırmadaki bağımlı değişkenler ile etki büyüklüğü değerleri, standart hataları ve ters varyans ile % 95'lik güvenilirlik aralığına göre üst ve alt sınırları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

A.Wasti'ye (2003) Ait Araştırmadaki Yatay Bireycilik Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Bağımlı Değişkenler	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
1	1	1	Yatay Bireycilik	-1,101	0,100	100	-1,297	-0,906

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=-11,054$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,0000$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

TASNİF DIŞI

Boyut bazındaki etki büyüklükleri EK-P'deki formül 5 kullanılarak birleştirilmiş ve o boyutun kümülatif değeri elde edilmiştir. A.Wasti'den (2003) başlayarak araştırmalardaki boyutların etki büyüklüğü değerleri yatay bireycilik bazında birleştirildiğinde, yatay bireyciliğin ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,974$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE = 0,04$, EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w = 500$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204). % 95'lik güvenirlilik aralığına göre $z(0,05)=1,96$ ve EK-P'deki formül 7'de bu değerler yerine konulmuş ve yatay bireyciliğe ait etki büyüklüğü değerinin üst sınırı $ES_u = -0,896$ alt sınırı $ES_L = -1,052$ olarak hesaplanmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.438; Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; ; Schulze, 2004, s.37).

Tablo 10

Yatay Bireyciliğin Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Birleştirilmiş Etki Büyüklükleri	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	1	Toplam	Yatay Bireycilik	-0,974	0,04	500	-1,052	-0,896

Bir numaralı A.Wasti'ye (2003) ait olan araştırmadaki INDCOL ölçeği incelendiğinde; 0,04 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı $ES_u = -0,896$ ve alt sınırı $ES_L = -1,052$ ile etki büyüklüğü değeri $ES = -0,974$ olarak AkA örnekleme lehine boyutun daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha yatay bireyci olduğu incelendiğinde Türk örneklemelerin AkA örnekleminden daha az bireyci olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,75 ile 1,10 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook(2012)'a göre geniş düzeyde; J.Cohen ve ark., (2000) göre ise gene geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Yatay bireycilik çalışmalarına ait etki büyüklükleri ve bu değerlere ait standart hata ile ters varyans değerleri % 95'lik güvenirlilik aralığında üst ve alt sınırları tablosu çalışma numarası sırasına göre EK-Ç'de verilmiştir.

(2) Dikey Bireycilik Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi

A.Wasti'ye (2007) ait olan iki numaralı araştırmanın dikey bireycilik boyutuna ait verilerde otomotivden kimya sektörüne değin 1093 örnekleme ait ortalama 0,591 standart

TASNİF DIŞI

hata ile 5,113 ve AKA örneklemine ait ortalama 1,05 standart hata ile 4,27 olarak sunulmuştur.

Araştırmada elde edilen verilerin ikinci satırı için etki büyüklüğü, standart hata ve ters varyans değeri Tablo 11’de gösterilmiş olup hesaplamalar tablonun altında sunulmuştur.

Tablo 11

A.Wasti’ye (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Bireycilik Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	$n_{Türkiye}$	$\bar{X}_{Türkiye}$	$S_{Türkiye}$	n_{AKA}	$\bar{X}_{AKA}$	S_{AKA}	S_{pooled}	ES	S	w
1	2	2	1093	5,113	0,591	122	4,27	1,05	0,652	1,293	0,099	100

EK-P’deki formül 1 ve 2 kullanılarak her bir satır için etki büyüklüğü değeri $ES=1,293$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; L.V.Hedges ve I.Olkin, 1985, s.81, Huffcutt, 2002, s.207; Schulze, 2004, s.28-29 aktaran: Özcan, 2008).

İkinci satırdaki dikey bireyciliğe ait ortalamalarla etki büyüklüğü değerinin standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı standart hatası EK-P’deki formül 3 kullanılarak $SE=0,099$ hesaplanmıştır. EK-P’deki formül 4 ile ters varyans değeri $w=100$ olarak bulunmuştur (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; Huffcutt, 2002, s.204; Schulze, 2004, s.29).

Yukarıdaki hesaplamaları her çalışmaya ait verilerde her bir satır için tekrar edilerek etki büyüklüğü, standart sapma ve ters varyans değerleri hesaplanmıştır. Birinci satırdaki etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P’deki formül 7 kullanılarak alt sınırı $ES_L=1,100$ ve üst sınırı $ES_U=1,487$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.283-285,438; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.36-37; Wolf, 1986, s.41).

Yapılan analize göre ikinci satır, 0,099 standart hata ve % 95 ‘lik güven aralığının alt sınırı $ES_L=1,100$ ve üst sınırı $ES_U=1,487$ ile etki büyüklüğü değeri $ES=1,293$ olarak Türkiyeli örneklem lehine AKA örneklemine nazaran dikey bireycilikte daha büyük değere sahip olduğu hesaplanmıştır. Etki büyüklüğünün değeri olan 1,293’ün W.Thalheimer ve S.Cook’a (2012) göre 1,10 ile 1,45 aralığında ve çok geniş düzeyde etkisi vardır. J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise geniş düzeyde etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

TASNİF DIŞI

A.Wasti'ye (2007) ait olan araştırmadaki bağımlı değişkenler ile etki büyüklüğü değerleri, standart hataları ve ters varyans ile % 95'lik güvenilirlik aralığına göre üst ve alt sınırları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12

A.Wasti'ye (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Bireycilik Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Bağımlı Değişkenler	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	2	2	Dikey Bireycilik	1,293	0,099	100	1,100	1,487

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=13,074$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,0000$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

Boyut bazındaki etki büyüklükleri EK-P'deki formül 5 kullanılarak birleştirilmiş ve o boyutun kümülatif değeri elde edilmiştir. A.Wasti'den (2003) başlayarak araştırmalardaki boyutların etki büyüklüğü değerleri dikey bireycilik bazında birleştirildiğinde, dikey bireyciliğin ortalama etki büyüklüğü $ES=0,316$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE= 0,039$, EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w= 500$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204). % 95'lik güvenilirlik aralığına göre $z_{(0,05)}=1,96$ ve EK-P'deki formül 7'de bu değerler yerine konulmuş ve dikey bireyciliğe ait etki büyüklüğü değerinin üst sınırı $ES_u=0,392$ alt sınırı $ES_L=0,239$ olarak hesaplanmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.438; Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; Schulze, 2004, s.37).

Tablo 13

Dikey Bireyciliğin Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Birleştirilmiş Etki Büyüklükleri	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	2	Toplam	Dikey Bireycilik	0,316	0,039	500	0,239	0,392

TASNİF DIŞI

İki numaralı A.Wasti'ye (2007) ait olan araştırmadaki INDCOL ölçeği üzerinden açıklanan analiz incelendiğinde; Dikey Bireycilik boyutunun, 0,039 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı $ES_U=0,392$ ve alt sınırı $ES_L=0,239$ ile etki büyüklüğü değeri $ES=0,316$ olarak bulunmuş; Türkiyeli örneklemelerin değerlerinin bu boyutta daha büyük olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha dikey bireyci olduğu incelendiğinde Türk örnekleminin AkA örnekleminde daha fazla dikey bireyci olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,15 ile 0,40 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre küçük düzeyde; J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise orta düzeye daha yakın bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Dikey bireycilik çalışmalarına ait etki büyüklükleri ve bu değerlere ait standart hata ile ters varyans değerleri % 95'lik güvenilirlik aralığında üst ve alt sınırları tablosu çalışma numarası sırasına göre EK-D'de verilmiştir.

(3) Yatay Toplulukçuluk Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi

Kocabaş'a (2006) ait olan beş numaralı araştırmanın yatay toplulukçuluk boyutuna ait verilerde valilikte kurum yöneticisi olan 50 personele ait ortalama 0,905 standart hata ile 5,847 ve AkA örnekleminde ait ortalama 0,68 standart hata ile 5,39 olarak bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen verilerin beşinci satırı için etki büyüklüğü, standart hata ve ters varyans değeri Tablo 14'de gösterildiği şekli ile belirlenmiş olup hesaplamalar tablonun altında sunulmuştur.

Tablo 14

Kocabaş'a (2006) Ait Araştırmadaki Yatay Toplulukçuluk Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	$n_{Türkiye}$	$\bar{X}_{Türkiye}$	$S_{Türkiye}$	n_{AkA}	$\bar{X}_{AkA}$	S_{AkA}	S_{pooled}	ES	S	w
1	3	5	50	5,847	0,905	122	5,39	0,68	0,755	0,605	0,170	34,483

EK-P'deki formül 1 ve 2 kullanılarak beşinci satır için etki büyüklüğü değeri $ES=0,605$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; L.V.Hedges ve I.Olkin, 1985, s.81, Huffcutt, 2002, s.207; Schulze, 2004, s.28-29 aktaran: Özcan, 2008).

TASNİF DIŞI

Dördüncü satırdaki yatay toplulukçuluğa ait ortalamalarla etki büyüklüğü değerinin standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı standart hatası EK-P'deki formül 3 kullanılarak $SE=0,099$ hesaplanmıştır. EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w=34,483$ olarak bulunmuştur (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; Huffcutt, 2002, s.204; Schulze, 2004, s.29).

Yukarıdaki hesaplamaları her çalışmaya ait verilerde her bir satır için tekrar edilerek etki büyüklüğü, standart sapma ve ters varyans değerleri hesaplanmıştır. Dördüncü satırın ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P'deki formül 7 kullanılarak alt sınırı $ES_L=0,271$ ve üst sınırı $ES_U=0,939$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.283-285,438; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.36-37; Wolf, 1986, s.41).

Yapılan analize göre dördüncü satır, 0,099 standart hata ve % 95 'lik güven aralığının alt sınırı $ES_L=0,271$ ve üst sınırı $ES_U=0,939$ ile etki büyüklüğü değeri $ES=0,605$ olarak Türkiyeli örneklem lehine AkA örneğine nazaran yatay toplulukçulukta daha büyük değere sahip olduğu hesaplanmıştır. Etki büyüklüğünün değeri olan 0,605'in W.Thalheimer ve S.Cook'a (29.03.2012) göre 0,40 ile 0,75 aralığında ve orta düzeyde etkisi vardır. J.Cohen ve ark.,(2000, s.209) göre ise orta düzeyde etkiye yakın olduğu belirlenmiştir.

Kocabaş'a (2006) ait olan araştırmadaki bağımlı değişkenler ile etki büyüklüğü değerleri, standart hataları ve ters varyans ile % 95'lik güvenilirlik aralığına göre üst ve alt sınırları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15

Kocabaş'a (2006) Ait Araştırmadaki Yatay Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara Göre Bağımlı Değişkenler	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	3	5	Yatay Toplulukçuluk	0,605	0,099	34,483	0,271	0,939

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=3,553$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,0000$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

TASNİF DIŞI

Boyut bazındaki etki büyüklükleri EK-P'deki formül 5 kullanılarak birleştirilmiş ve o boyutun kümülatif değeri elde edilmiştir. A.Wasti'den (2003) başlayarak araştırmalardaki boyutların etki büyüklüğü değerleri yatay toplulukçuluk bazında birleştirildiğinde, yatay toplulukçuluğun ortalama etki büyüklüğü $ES=0,243$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE=0,041$, EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w=500$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204). % 95'lik güvenilirlik aralığına göre $Z_{(0,05)}=1,96$ ve EK-P'deki formül 7'de bu değerler yerine konulmuş ve yatay bireyciliğe ait etki büyüklüğü değerinin üst sınırı $ES_U=0,324$ alt sınırı $ES_L=0,162$ olarak hesaplanmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.438; Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; ; Schulze, 2004, s.37).

Tablo 16

Yatay Toplulukçuluğun Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Birleştirilmiş Etki Büyüklükleri	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
1	3	Toplam	Yatay Toplulukçuluk	0,243	0,041	500	0,162	0,324

Beş numaralı Kocabaş'a (2006) ait olan araştırmadaki INDCOL ölçeği incelendiğinde; 0,041 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı $ES_U=0,324$ ve alt sınırı $ES_L=0,162$ ile etki büyüklüğü değeri $ES= 0,243$ olarak Türkiyeli örneklem boyutun daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemlerden hangisinin daha yatay toplulukçu olduğu incelendiğinde Türk örnekleminin AkA örnekleminde daha fazla toplulukçu olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,15 ile 0,40 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre küçük düzeyde; J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise gene küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Yatay toplulukçuluk çalışmalarına ait etki büyüklükleri ve bu değerlere ait standart hata ile ters varyans değerleri % 95'lik güvenilirlik aralığında üst ve alt sınırları tablosu çalışma numarası sırasına göre EK-E'de verilmiştir.

(4) Dikey Toplulukçuluk Boyutunun Etki Büyüklüğü Analizi

Erdem'e (2007) ait olan dokuz numaralı araştırmanın dikey toplulukçuluk boyutuna ait verilerde 110 sağlık personeline ait ortalama 0,975 standart hata ile 4,923 ve AkA örneklemine ait ortalama 0,80 standart hata ile 4,27 olarak sunulmuştur.

Araştırmada elde edilen verilerin dokuzuncu satırı için etki büyüklüğü, standart hata ve ters varyans değeri Tablo 17'de gösterildiği şekli ile belirlenmiş olup hesaplamalar tablonun altında sunulmuştur.

Tablo 17

Erdem'e (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Toplulukçuluk Boyutuna Ait Örneklem Sayısı, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri İle Hesaplanan Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans Değerleri Tablosu.

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	$n_{Türkiye}$	$\bar{X}_{Türkiye}$	$S_{Türkiye}$	n_{AkA}	$\bar{X}_{AkA}$	S_{AkA}	S_{pooled}	ES	S	w
1	4	9	110	4,923	0,975	122	4,27	0,80	0,89	0,734	0,135	55,55

EK-P'deki formül 1 ve 2 kullanılarak her bir satır için etki büyüklüğü değeri $ES=0,734$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; L.V.Hedges ve I.Olkin, 1985, s.81, Huffcutt, 2002, s.207; Schulze, 2004, s.28-29 aktaran: Özcan, 2008).

Dokuzuncu satırdaki dikey toplulukçuluğa ait ortalamalarla etki büyüklüğü değerinin standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı standart hatası EK-P'deki formül 3 kullanılarak $SE=0,135$ hesaplanmıştır. EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w=55,55$ olarak bulunmuştur (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48; Huffcutt, 2002, s.204; Schulze, 2004, s.29).

Yukarıdaki hesaplamaları her çalışmaya ait verilerde her bir satır için tekrar edilerek etki büyüklüğü, standart sapma ve ters varyans değerleri hesaplanmıştır. Dokuzuncu satırdaki etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P'deki formül 7 kullanılarak alt sınırı $ES_L=0,470$ ve üst sınırı $ES_U=1,002$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.283-285,438; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.36-37; Wolf, 1986, s.41).

Yapılan analize göre dokuzuncu satır, 0,136 standart hata ve % 95 'lik güven aralığının alt sınırı $ES_L=0,470$ ve üst sınırı $ES_U=1,002$ ile etki büyüklüğü değeri $ES=0,734$

TASNİF DIŞI

olarak Türkiyeli örneklemeler lehine AkA örneğine nazaran dikey toplulukçuluk daha büyük değere sahip olduğu hesaplanmıştır. Etki büyüklüğünün değeri olan 0,734'ün W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre 0,40 ile 0,75 aralığında ve orta düzeyde etkisi vardır. J.Cohen ve ark., (2000) göre ise gene orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Erdem'e (2007) ait olan araştırmadaki bağımlı değişkenler ile etki büyüklüğü değerleri, standart hataları ve ters varyans ile % 95'lik güvenirlilik aralığına göre üst ve alt sınırları Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18

Erdem'e (2007) Ait Araştırmadaki Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü, Standart Hata ile Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Bağımlı Değişkenler	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
1	4	9	Dikey Toplulukçuluk	0,734	0,135	55,55	0,468	0,999

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=5,418$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,0000$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

Boyut bazındaki etki büyüklükleri EK-P'deki formül 5 kullanılarak birleştirilmiş ve o boyutun kümülatif değeri elde edilmiştir. Erdem'den (2007) başlayarak araştırmalardaki boyutların etki büyüklüğü değerleri dikey toplulukçuluk bazında birleştirildiğinde, dikey toplulukçuluğun ortalama etki büyüklüğü $ES= 0,799$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE= 0,040$, EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w= 500$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Huffcutt, 2002, s.204). % 95'lik güvenirlilik aralığına göre $z(0,05)=1,96$ ve EK-P'deki formül 7'de bu değerler yerine konulmuş ve dikey bireyciliğe ait etki büyüklüğü değerinin üst sınırı $ES_u= 0,999$ alt sınırı $ES_L= 0,468$ olarak hesaplanmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.438; Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; ; Schulze, 2004, s.37).

TASNİF DIŞI

Tablo 19

Dikey Toplulukçuluğun Birleştirilmiş Etki Büyüklüğü, Standart Hata İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Boyutlara göre Birleştirilmiş Etki Büyüklükleri	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	4	9	Dikey Toplulukçuluk	0,799	0,040	500	0,468	0,999

Dokuz numaralı Erdem'e (2007) ait olan araştırmadaki INDCOL ölçeği incelendiğinde; 0,040 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı $ES_u = 0,999$ ve alt sınırı $ES_L = 0,468$ ile etki büyüklüğü değeri $ES = 0,799$ olarak Türkiyeli örneklem boyutun daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemlerden hangisinin daha dikey bireyci olduğu incelendiğinde Türk örnekleminin AkA örnekleminde daha az fazla bireyci olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,75 ile 1,10 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre geniş düzeyde; J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise gene geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Dikey toplulukçuluk çalışmalarına ait etki büyüklükleri ve bu değerlere ait standart hata ile ters varyans değerleri % 95'lik güvenilirlik aralığında üst ve alt sınırları tablosu çalışma numarası sırasına göre EK-F'de verilmiştir.

b. Yatay Bireycilik ve Dikey Bireycilik Etki Büyüklüğü Analizinin Birleştirilmesi ve Bireycilik Boyutunun Bulguları

Bireycilik boyutunda birleştirilmiş olan etki büyüklüklerinin bulunduğu çalışmaların alt boyutlarına ait ortalama etki büyüklükleri EK-P'deki formül 5 kullanılarak boyut bazında birleştirilmiştir. A.Wasti'ye (2003) ait araştırmadaki iki alt boyutun etki büyüklüğü değerleri Bireycilik boyutunda birleştirildiğinde, ortalama etki büyüklüğü $ES = -0,259$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE = 0,069$, EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w = 200$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Huffcutt, 2002, s.204). % 95'lik güvenilirlik aralığına göre $z(0,05) = 1,96$ EK-P'deki formül 7'de bu değerler yerine konulmuş ve çalışmaya ait ortalama etki büyüklüğü değerinin üst sınırı $ES_u = -0,124$ alt sınırı $ES_L = -0,394$ olarak hesaplanmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.438; Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; ; Schulze, 2004, s.37).

TASNİF DIŞI

Bir numaralı A.Wasti'ye (2003) ait çalışma incelendiğinde; 0,069 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı -0,124 ve alt sınırı -0,394 ile etki büyüklüğü değeri $ES = -0,2589$ olarak Türkiyeli örneklemeler aleyhine etkinin daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha bireyci olduğu incelendiğinde Türk örneklemelerinin AkA örnekleminde daha az bireyci olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,15 ile 0,40 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre etkisinin küçük düzeyde kaldığı, J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise gene küçük bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

A.Wasti'ye (2003) ait araştırmanın boyut bazında birleştirilmesiyle elde edilen etki büyüklüğü değeri, standart hatası ve ters varyans ile % 95'lik güvenilirlik aralığına göre alt ve üst sınırları Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20

Birleştirilmiş Bireycilik Boyutunun Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans İle Etki Büyüklüğü İçin % 95'lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Bireycilik Boyutuna göre Birleştirilmiş Etki Büyüklükleri	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	1+2	1	(Yatay+Dikey) Bireycilik	-0,259	0,069	200	-0,394	-0,124

EK-G'de bireycilik boyutuna göre etki büyüklüğü değerleri ve bu değerlere ait standart hata ile % 95'lik güvenilirlik aralığına göre alt ve üst sınırları tablosunda çalışma numarası sırasına göre verilmiştir.

c. Yatay Toplulukçuluk ve Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü Analizinin Birleştirilmesi ve Toplulukçuluk Boyutunun Bulguları

Toplulukçuluk boyutunda birleştirilmiş olan etki büyüklüklerinin bulunduğu çalışmaların alt boyutlarına ait ortalama etki büyüklükleri EK-P'deki formül 5 kullanılarak boyut bazında birleştirilmiştir. A.Wasti'ye (2003) ait çalışmadaki iki alt boyut olan yatay toplulukçuluk ile dikey toplulukçuluğun etki büyüklüğü değerleri Toplulukçuluk boyutunda birleştirildiğinde, ortalama etki büyüklüğü $ES = 0,379$ ortalama etki büyüklüğünün standart hatası EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE = 0,069$, EK-P'deki formül 4 ile ters varyans değeri $w = 200$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204). % 95'lik güvenilirlik aralığına göre $z(0,05) = 1,96$ EK-P'deki

TASNİF DIŞI

formül 7’de bu değerler yerine konulmuş ve çalışmaya ait ortalama etki büyüklüğü değerinin üst sınırı $ES_u=0,514$ alt sınırı $ES_l=0,244$ olarak hesaplanmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.438; Lipsey ve Wilson, 2001, s.114; ; Schulze, 2004, s.37).

Bir numaralı A.Wasti’ye (2003) ait çalışma incelendiğinde; 0,069 standart hata ve % 95’lik güven aralığının üst sınırı 0,514 ve alt sınırı 0,244 ile etki büyüklüğü değeri $ES=0,379$ olarak Türkiyeli örneklem lehine etkinin daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha toplulukçu olduğu incelendiğinde Türk örneklemelerin AkA örnekleminde daha fazla toplulukçu olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,15 ile 0,40 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook’a (2012) göre etkisinin küçük düzeyde kaldığı, J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise orta etkiye yakın olduğu belirlenmiştir.

A.Wasti’ye (2003) ait araştırmanın boyut bazında birleştirilmesiyle elde edilen etki büyüklüğü değeri, standart hatası ve ters varyans ile % 95’lik güvenilirlik aralığına göre alt ve üst sınırları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

Birleştirilmiş Toplulukçuluk Boyutunun Etki Büyüklüğü, Standart Hata ve Ters Varyans İle Etki Büyüklüğü İçin % 95’lik Güven Aralığı Tablosu

Ölçek No	Boyut No	Çalışma No	Toplulukçuluk Boyutuna göre Birleştirilmiş Etki Büyüklükleri	ES	S	w	Alt Sınır	Üst Sınır
1	3+4	1	(Yatay+Dikey) Toplulukçuluk	0,379	0,069	200	0,244	0,514

EK-H’de toplulukçuluk boyutuna göre etki büyüklüğü değerleri ve bu değerlere ait standart hata ile % 95’lik güvenilirlik aralığına göre alt ve üst sınırları tablosunda çalışma numarası sırasına göre verilmiştir.

ç. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Bireycilik Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Etkiler Modeline Göre Bulguları

EK-G’de verilen çalışmalara ait etki büyüklüğü değerlerinin sabit etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri EK-P’deki formül 5 kullanılarak $ES=-0,306$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatasının hesaplanmasında EK-P’deki formül 6 kullanılarak $SE=0,028$, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P’deki formül 7 kullanılarak üst sınırı -0,251 ve alt sınırı -0,361 olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114;

TASNİF DIŞI

Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204).

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen 9 çalışmadaki veriler sabit etkiler modeline göre; 0,028 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı -0,251 ve alt sınırı -0,361 ile ortalama etki büyüklüğü değeri $ES=-0,306$ olarak Türkiyeli örneklemeler aleyhine etkinin daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha bireyci olduğu incelendiğinde Türk örneklemelerin AkA örnekleminde daha az bireyci olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,15 ile 0,40 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre etkisinin küçük düzeyde kaldığı, J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise gene küçük bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=-10,835$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,000$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu belirlenmiştir (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

Homojenlik testi diğer adı ile Q-istatistiği için EK-P'deki formül 9 kullanıldığında $Q=183,629$ olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.115; Schulze, 2004, s.60). Ki-kare tablosundan % 95 anlamlılık düzeyinde 7 serbestlik derecesi değeri (Spiegel, 1961, s.188) ile 14,06714 olarak bulunmuştur ($v=8-1=7$ için $Ki-kare(\%95)= 14,06741$). Q-istatistik değeri ($Q=183,629$) 7 serbestlik derecesi ($v=8-1=7$) ile ki-kare dağılımının kritik değerini (14,06714) aştığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi sabit etkiler modelinde reddedilmiştir. Diğer bir deyişle etki büyüklükleri dağılımı sabit etkiler modeline göre heterojen bir özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Q-istatistik değerinin manidar çıkması etki büyüklükleri değişiminin örneklem hatasından dolayı olan bir değişimden bekleneceğinden büyük olduğu anlamına gelir (Göçmen, 2004, s.213; Lipsey ve Wilson, 2001, s.116-117). Örneklem hatası kaynaklı homojenlik testi beklenenden yüksek çıktığı için rastgele etki bileşenin varyansı hesaplanarak model rastgele etkiler modeline çevrilmiştir (Lipsey ve Wilson, 2001, s.120; Murphy, 2003, 270; Noortgate ve Onghena, 2003, s.771).

d. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Bireycilik Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Rastgele Etkiler Modeline Göre Bulguları

Rastgele etkiler varyans bileşeni V_0 EK-P'deki formül 10 kullanılarak $V_0=0,021$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.119; Murphy, 2003, 270; Noortgate ve Onghena, 2003, s.770-771; Schulze, 2004, s.39).

TASNİF DIŞI

$V_0=0,021$ değeri ile EK-P'deki formül 11 kullanılarak yeni ters varyans ağırlığı değeri hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.134-135). Diğer bütün alt istatistik işlemlerinde artık yeni ters varyans ağırlığı değeri kullanılarak rastgele etkiler modelinde tekrar hesaplanmıştır (Wilson, 06.03.2012; Lipsey ve Wilson, 2001, s.135). Hesaplamalar sonucu elde edilen yeni ters varyans değerleri ile etki büyüklüğü değerlerinin rastgele etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri EK-P'deki formül 5 kullanılarak $ES=-0,305$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatasının hesaplanmasında EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE=0,146$, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P'deki formül 7 kullanılarak üst sınırı $-0,019$ ve alt sınırı $-0,591$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Huffcutt, 2002, s.204).

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen çalışmalardaki veriler rastgele etkiler modeline göre; $0,146$ standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı $-0,019$ ve alt sınırı $-0,591$ ile etki büyüklüğü değeri $ES= -0,305$ olarak AkA örnekleme lehine boyutun daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha bireyci olduğu incelendiğinde Türk örneklemelerinin AkA örneklemeden daha az bireyci olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri $-0,15$ ile $0,15$ aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (29.03.2012) göre etkisinin önemsiz düzeyde kaldığı, J.Cohen ve ark.,(2000, s.209) göre ise küçük bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=-2,091$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,036$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu belirlenmiştir (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

Q-istatistiği için EK-P'deki formül 9 kullanıldığında $Q=118,286$ olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.115; Schulze, 2004, s.60). Q-istatistik değeri ($Q=118,286$) 7 serbestlik derecesi ($v=8-1=7$) ile ki-kare dağılımının kritik değerini ($14,06714$) aştığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi rastgele etkiler modelinde de reddedilmiştir. Bu konunun izahı toplulukçuluk boyutunun homojenlik testinden sonra yapılacaktır.

e. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Toplulukçuluk Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Etkiler Modeline Göre Bulguları

EK-H'de verilen çalışmalara ait etki büyüklüğü değerlerinin sabit etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri EK-P'deki formül 5 kullanılarak $ES=0,484$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatasının hesaplanmasında EK-P'deki formül 6 kullanılarak

TASNİF DIŞI

SE=0,032, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P'deki formül 7 kullanılarak üst sınırı 0,547 ve alt sınırı 0,420 olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204).

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen 8 çalışmadaki veriler sabit etkiler modeline göre; 0,032 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı 0,547 ve alt sınırı 0,420 ile ortalama etki büyüklüğü değeri ES=0,484 olarak Türkiyeli örneklem lehine etkinin daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemlerden hangisinin daha toplulukçu olduğu incelendiğinde Türk örnekleminden daha fazla toplulukçu olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,40 ile 0,75 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (2012) göre etkisinin orta düzeyde kaldığı, J.Cohen ve ark.,(2000) göre ise gene orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=14,907$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,000$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğu belirlenmiştir (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

Homojenlik testi (Q-istatistiği) için EK-P'deki formül 9 kullanıldığında $Q=450,933$ olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.115; Schulze, 2004, s.60). Ki-kare tablosundan % 95 anlamlılık düzeyinde 7 serbestlik derecesi değeri (Spiegel, 1961, s.188) ile 14,06714 olarak bulunmuştur ($v=8-1=7$ için Ki-kare(%95)= 14,06741). Q-istatistik değeri ($Q=450,933$) 7 serbestlik derecesi ($v=8-1=7$) ile ki-kare dağılımının kritik değerini (14,06714) aştığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi sabit etkiler modelinde reddedilmiştir. Diğer bir deyişle etki büyüklükleri dağılımı sabit etkiler modeline göre heterojen bir özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Q-istatistik değerinin manidar çıkması etki büyüklükleri değişiminin örneklem hatasından dolayı olan bir değişimden bekleneceğinden büyük olduğu anlamına gelir (Göçmen, 2004, s.213; Lipsey ve Wilson, 2001, s.116-117). Örneklem hatası kaynaklı homojenlik testi beklenenden yüksek çıktığı için rastgele etki bileşenin varyansı hesaplanarak model rastgele etkiler modeline çevrilmiştir (Lipsey ve Wilson, 2001, s.120; Murphy, 2003, 270; Noortgate ve Onghena, 2003, s.771).

f. Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalardaki Toplulukçuluk Boyutunun Ortalama Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Rastgele Etkiler Modeline Göre Bulguları

Rastgele etkiler varyans bileşeni V_0 EK-P'deki formül 10 kullanılarak $V_0=0,083$ olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.119; Murphy, 2003, 270; Noortgate ve Onghena, 2003, s.770-771; Schulze, 2004, s.39).

TASNİF DIŞI

$V_0=0,083$ değeri ile EK-P'deki formül 11 kullanılarak yeni ters varyans ağırlığı değeri hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.134-135). Diğer bütün alt istatistik işlemlerinde artık yeni ters varyans ağırlığı değeri kullanılarak rastgele etkiler modelinde tekrar hesaplanmıştır (Wilson, 06.09.2005; Lipsey ve Wilson, 2001, s.135). Hesaplamalar sonucu elde edilen yeni ters varyans değerleri ile etki büyüklüğü değerlerinin rastgele etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri EK-P'deki formül 5 kullanılarak $ES=0,747$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatasının hesaplanmasında EK-P'deki formül 6 kullanılarak $SE=0,288$, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı EK-P'deki formül 7 kullanılarak üst sınırı 1,312 ve alt sınırı 0,183 olarak hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.48, 114; Hunter ve Schmidt, 1990, s.285; Rosenthal, 1991, s.31; Rosenthal ve ark., 1991, s.505; Schulze, 2004, s.29, 36; Wolf, 1986, s.41; Hufcutt, 2002, s.204).

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen çalışmalardaki veriler rastgele etkiler modeline göre; 0,288 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı 1,312 ve alt sınırı 0,183 ile etki büyüklüğü değeri $ES= 0,747$ olarak AkA örnekleme aleyhine boyutun daha büyük olduğu hesaplanmıştır. Diğer bir deyişle örneklemelerden hangisinin daha toplulukçu olduğu incelendiğinde Türk örneklemelerden AkA örneklemeden daha fazla toplulukçu olduğu belirlenmiştir. Etki büyüklüğü değeri 0,40 ile 0,75 aralığında kaldığı için W.Thalheimer ve S.Cook'a (29.03.2012) göre etkisinin orta düzeyde kaldığı, J.Cohen ve ark.,(2000, s.209) göre ise gene orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

İstatistik manidarlığı z-testine göre hesaplandığında EK-P'deki formül 8 kullanılarak $z=2,595$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç $p=0,009$ ile istatistik manidarlığa sahip olduğubelirlenmiştir (Lipsey ve Wilson, 2001, s.138-139).

Q-istatistiği için EK-P'deki formül 9 kullanıldığında $Q=297,881$ olduğu hesaplanmıştır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.115; Schulze, 2004, s.60). Q-istatistik değeri ($Q=297,881$) 7 serbestlik derecesi ($v=8-1=7$) ile ki-kare dağılımının kritik değerini (14,06714) aştığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi rastgele etkiler modelinde de reddedilmiştir.

Homojenlik testi (Q-istatistiği) araştırmada incelenen bağımsız değişkenlerin haricinde etki büyüklüğünü etkileyen herhangi bir etken olup olmadığına bakmak amacıyla yapılmaktadır. Etki büyüklüğünü değiştiren bir moderatör etkinin önce varlığı sonra da moderatörün ne/neler olabileceği araştırılır. Homojenlik değerinin rastgele etkiler modelinde de kritik değeri aşması nedeniyle, etki büyüklüğü dağılımının heterojen olduğu söylenebilir. Heterojen çıkma nedeninin örnekleme hatasından veya örnekleme hatasından farklı değişkenliğe sahip olup olmadığını anlamak amacıyla çalışmalar gruplara ayrılarak grup içi

TASNİF DIŞI

ve grup dışı değerlendirmeler yapılır. Gruplar arası dağılımda hesaplanan homejenlik testi değeri, kritik değerden daha küçük olduğunda homojen bir dağılıma sahip olduğu, bu iki gruba ait etki büyüklükleri değerleri arasında fark olmadığı, dolayısıyla etki büyüklükleri arasında konu düzeyi örnekleme hatasından daha başka değişkenliğin olmadığı tespit edilmiş olur.

Bizim çalışmamızla ilgili yapılan analizler neticesinde moderatör etkinin varlığı tespit edilmiştir. Gruplara ayırma işlemi yapılmak istenildiğinde makale-tez ayrımı, öğrenci-diğerleri ayrımı, illeri kendi içerisinde gruplama işlemi gibi ayırma işlemleri yapılabilir. Çalışmamızda gruplara ayırarak homojenlik testi yaptığımız takdirde gruplardaki çalışma sayıları analiz yapamayacak kadar az olacaktı. Yapamayacak olmamıza rağmen yapılma esaslarını anlatmamız ve yukarıda da homojenlik testi yapmamızın nedeni, sonraki araştırmacılara yol göstermeye çalışmaktır. Benzer bir çalışma yapılacağına belirttiğimiz adımların belirtilen sırayla uygulanması araştırmacıları sonuca götürecektir.

2. ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLEN ÇALIŞMALARDAKİ BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUK BOYUTLARININ ORTALAMA ETKİ BÜYÜKLÜĞÜ META ANALİZİNİN ÖRNEKLEME MEYLİ

Meta analizdeki en büyük endişelerden biri meta analitik veri setini oluşturan çalışmaların basılı çalışmalardan oluştuğu ve genelde de basılı çalışmaların aynı yönlü sonuçlar verdiği düşünülerek, analiz sonucunda elde edilen etki büyüklüğünün yanıltıcı çıkma varsayımıdır. Bu varsayım meta analize katılacak çalışmaların eğiliminden dolayı oluşmaktadır (Long, 2001: aktaran Özcan, 2008).

Örnekleme meylinin ortadan kalkması yani dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır veren çalışmanın meta analize katılması gerektiğini hesaplamak gerekmektedir. Bu sayıya hata koruma sayısı denir. Hata koruma sayısı meta analizinde kullanılan bir tür güvenilirlik ölçüsüdür. Etki büyüklüğünü, anlamlı olmayan duruma düşürmeye yetecek, sonuçları tersine çevirecek, anlamlı olmayan çalışma sayısıdır. Hata koruma sayısı problemi karşısında meta analiz iki çözüm yolu göstermektedir (Hunter ve Schmidt, 1990, s.510-511; Lipsey ve Wilson, 2001, s.165). Birinci yol Rosenthal'ın çekmecedeki dosyalar yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre her çalışmaya ait p-değerleri z-değerine çevrilir ve bu analize katılması gereken çalışma sayısı bulunur. Çalışmaların çekmecede kalmasının sebebi de etki büyüklüğünün sıfır olmasından dolayı olduğu varsayılır (Rosenthal, 1991, s.103–104). İkinci yaklaşım ise R.G.Orwin'e ait olan bir yaklaşımdır. R.G.Orwin yaklaşımı ortalama etki büyüklüğünü sıfır

TASNİF DIŞI

olan çalışma sayısını hesaplamak için standartlaştırılmış etki büyüklükleri farkı ortalamasını kullanır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.511; Lipsey ve Wilson, 2001, s.166).

Meta analizde her iki metot da kullanılabilir (Long, 2001, s.6). Ancak Rosenthal yaklaşımı sadece çalışmaların kendi içlerindeki p-değerlerine göre hareket ederken R.G.Orwin yaklaşımı gözlenen etki büyüklüklerini hesaba katmaktadır. Dolayısıyla Rosenthal yaklaşımı etki büyüklükleri değerini hiç hesaba katmamaktadır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.166). J.D.Scargle, Rosenthal yaklaşımının meta analizde geniş ölçüde kullanılmasına rağmen örneklem eğilimi, çekmecedeki dosya analizi için ilgisiz olduğunu söylemektedir. Çünkü çekmecedeki dosyaların büyüklüğünü fena halde yanlış hesaplamaktadır. J.D.Scargle'a göre basılmamış yayınların olduğuna dair herhangi bir neden olmadıkça literatürden elde edilen çalışmaların istatistik birleşimlerine güvenebileceğini söyler (2000, s.102). Basılmamış yayınların meylne karşı en iyi koruma; örnekleme ve literatür çalışmalarının dikkatli kodlanmasıdır (Lipsey ve Wilson, 2001, s.166).

Araştırmamızın örnekleme meylini incelemek için R.G.Orwin yaklaşımı kullanılmış, dağılımın normale dönmesi diğer bir deyişle manidarlığın ortadan kalkması için kaç tane daha konu hakkındaki etki büyüklüğünü sıfır veren çalışmanın meta analize dâhil edilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Hesaplamalar için EK-P'deki formül 18 kullanılmıştır (Hunter ve Schmidt, 1990, s.511; Lipsey ve Wilson, 2001, s. 166).

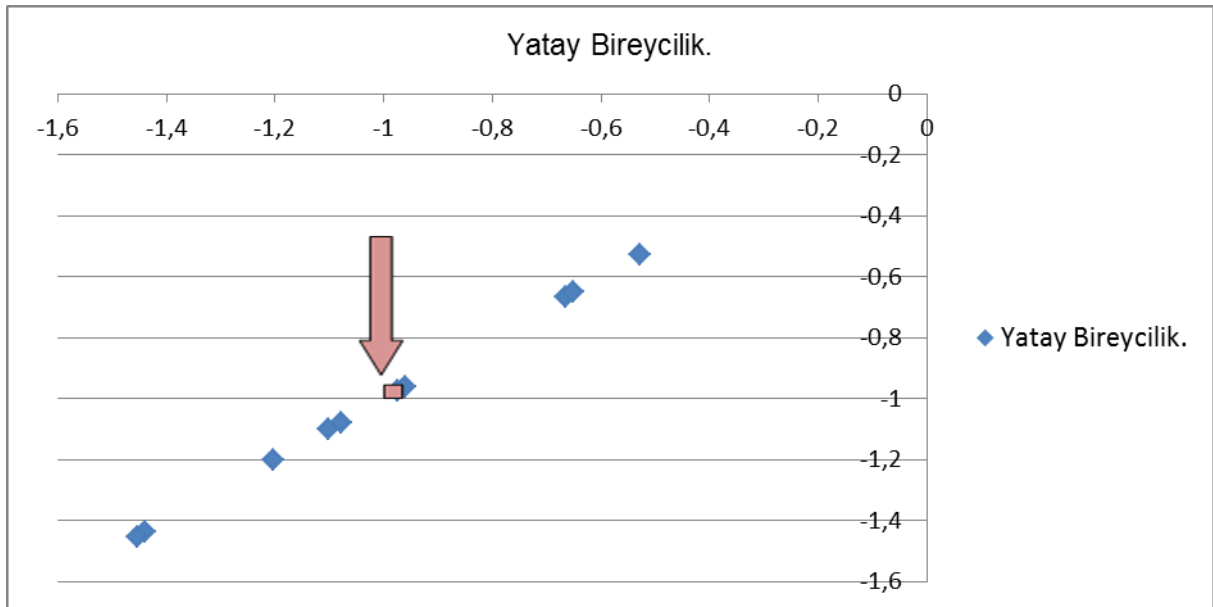
Araştırmaya dâhil edilen 9 (n=9) çalışmadaki bireyciliğin ve toplulukçuluğun ortalama etki büyüklüğü rastgele etkiler modeline göre incelendiğinde bireycilik için etki büyüklüğü -0,305 olarak hesap edilmiş ($ES = -0,305$) ve kritik ya da istenen etki büyüklüğü düzeyi olarak 0,001 seçilmiştir ($ES_c = 0,001$). Hesaplamalar sonucu ortalama etki büyüklüğü değeri sıfır olan 2754 adet yayın varsa Türkiye Kültürü bireycilik boyutunda bir meta analiz çalışması sonucunda 0,001'e düşeceği belirlenmiştir (Hunter ve Schmidt, 1990, s.512; Lipsey ve Wilson, 2001, s.166). Rastgele etkiler modeline göre etki büyüklüğü toplulukçuluk için 0,747 olarak hesap edilmiş ($ES = 0,747$) ve kritik ya da istenen etki büyüklüğü düzeyi olarak 0,001 seçilmiştir ($ES_c = 0,001$). Hesaplamalar sonucu ortalama etki büyüklüğü değeri sıfır olan 6714 adet yayın varsa Türkiye Kültürü toplulukçuluk boyutunda, bir meta analiz çalışması sonucunda 0,001'e düşeceği belirlenmiştir (Hunter ve Schmidt, 1990, s.512; Lipsey ve Wilson, 2001, s.166).

3. AYKIRI DEĞERLER ÇIKARILDIKTAN SONRA ELDE EDİLEN META ANALİZİ YÖNTEMİ BULGULARI

Araştırmamızda veriler önce aykırı değerler çıkarılmadan incelenmiş sonra aykırı değerler çıkarıldıktan sonra yeniden meta analizi yöntemi uygulanarak doğru değerler elde edilmiştir. Aykırı değerlerin ayıklanmasından sonra ulaşılan etki büyüklükleri uluslararası verilerle karşılaştırılmış ve Türkiye'nin dünyadaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yatay bireycilikle ilgili aykırı değerler çıkarılmadan analizi yapılan araştırmalar EK-Ç'de sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 5

Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Yatay Bireycilik Etki Büyüklükleri Şekli

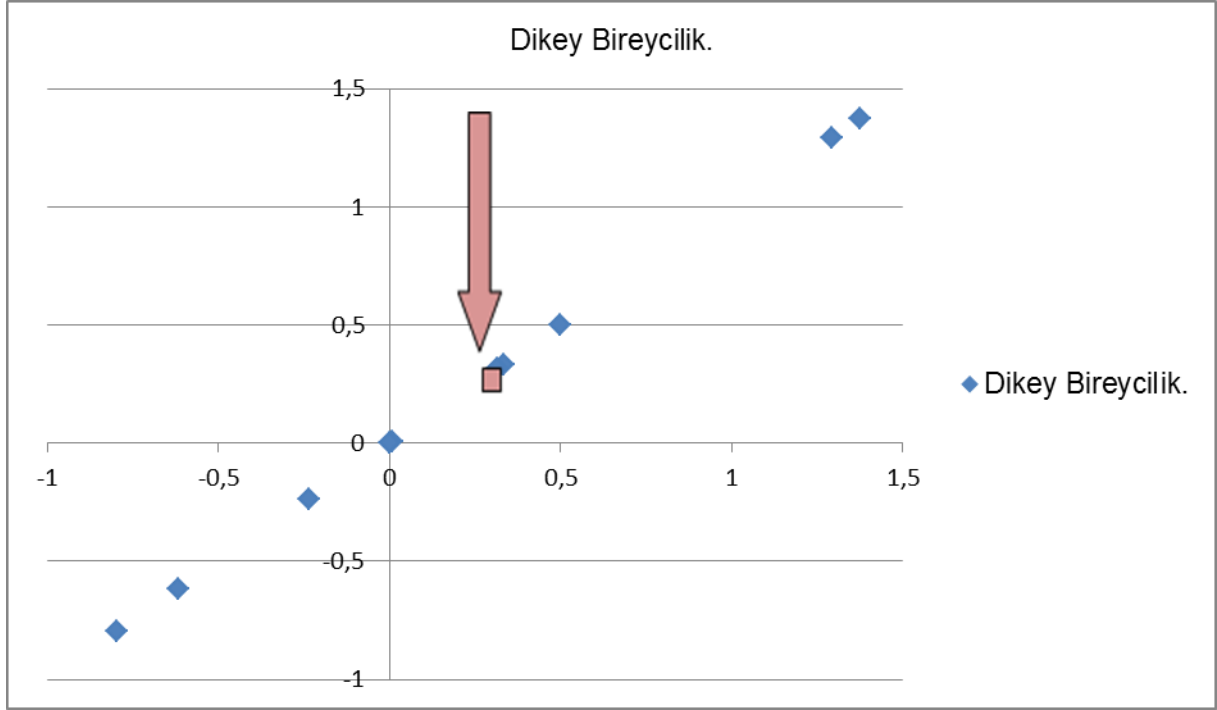

EK-Ç'deki çalışmaların tamamı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az yatay bireyci olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü -0,974 olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Wasti ve Erdil, 2007 b[N=395]) araştırmasıdır.

Dikey bireycilikle ilgili aykırı değerler çıkarılmadan analizi yapılan araştırmalar EK-D'de sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 6

Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Dikey Bireycilik Etki Büyüklükleri Şekli

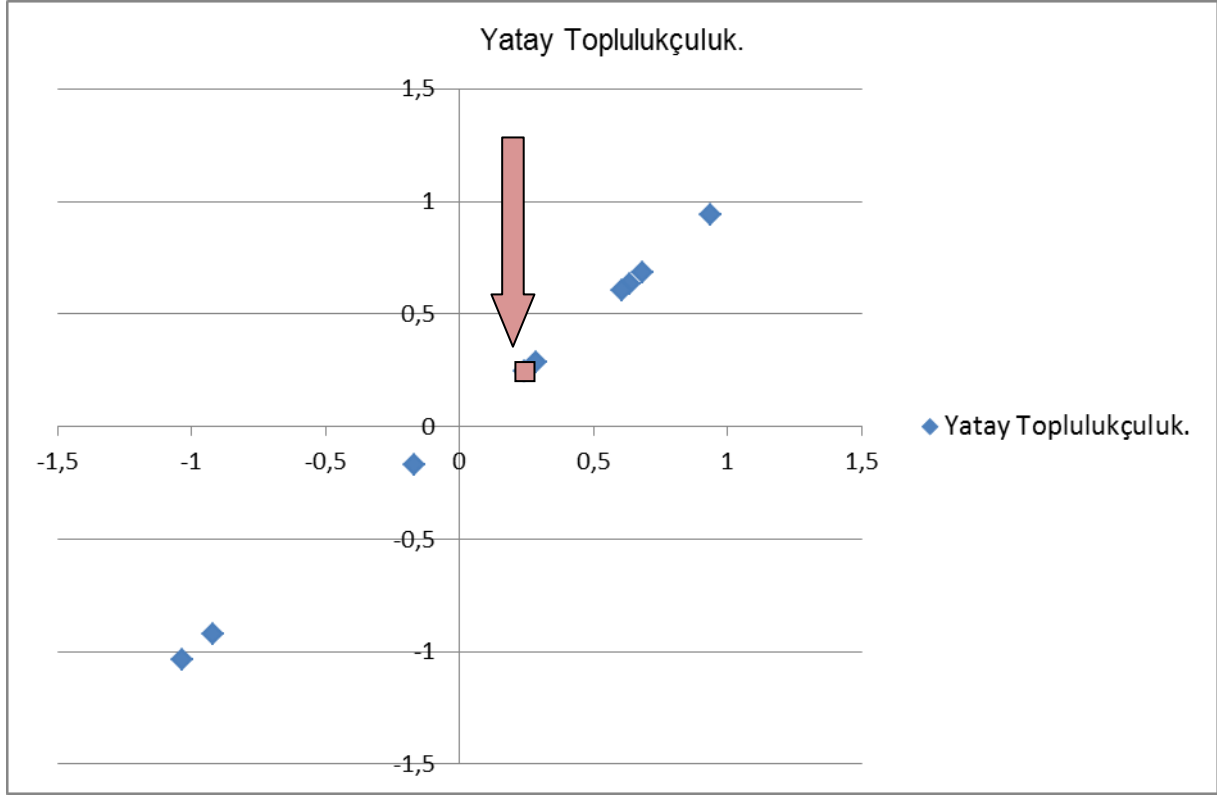
EK-D'deki çalışmaların bir kısmı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az dikey bireyci olarak tanımlarken bir kısmı da daha fazla olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü 0,316 olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Kocabaş ve Erdem, 2006) araştırmasıdır. Dikey bireycilik boyutunda tüm araştırmaların negatif veya pozitif çıkmamasının nedenleri bu bölümün ileriki safhalarında açıklanacaktır.

Yatay toplulukçulukla ilgili aykırı değerler çıkarılmadan analizi yapılan araştırmalar EK-E'de sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

TASNİF DIŞI

Şekil 7

Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Yatay Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli

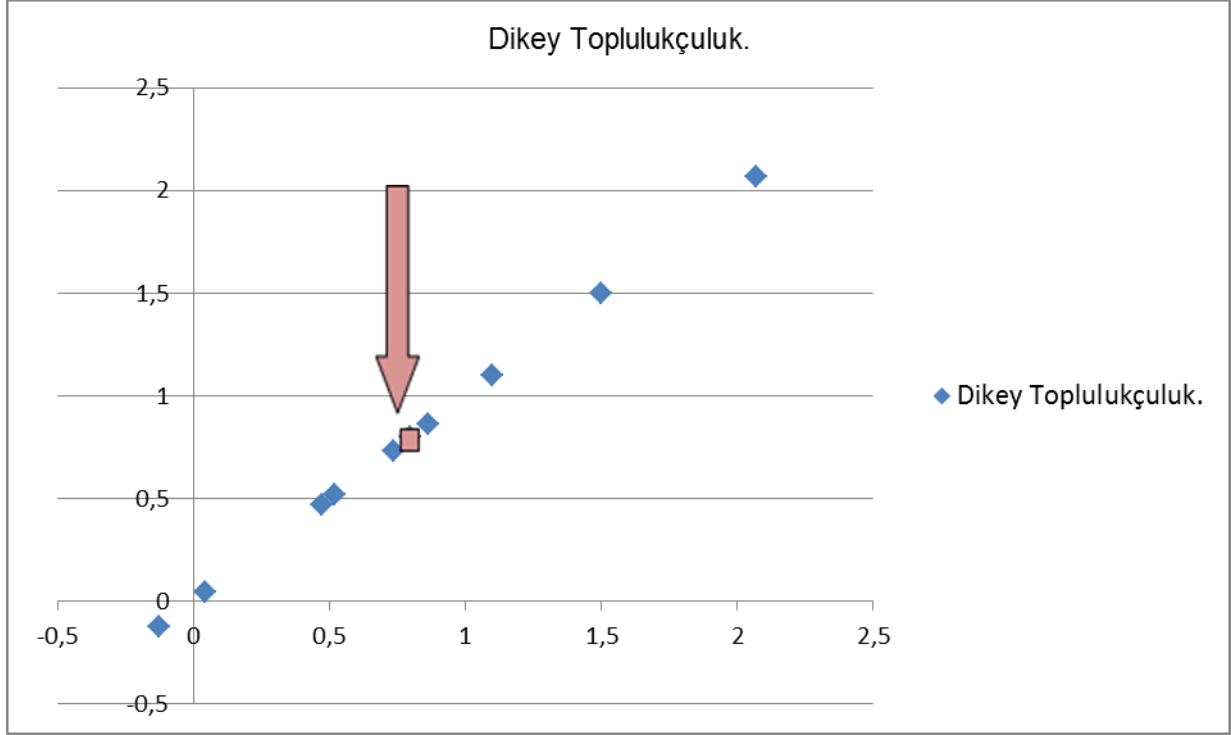

EK-E'deki çalışmaların bir kısmı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az yatay toplulukçu olarak tanımlarken bir kısmı da daha fazla olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü 0,243 olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Erdem, 2007) araştırmasıdır. Yatay toplulukçuluk boyutunda tüm araştırmaların negatif veya pozitif çıkmamasının nedenleri bu bölümün ileriki safhalarında açıklanacaktır.

Dikey toplulukçulukla ilgili aykırı değerler çıkarılmadan analizi yapılan araştırmalar EK-F'de sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 8

Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli

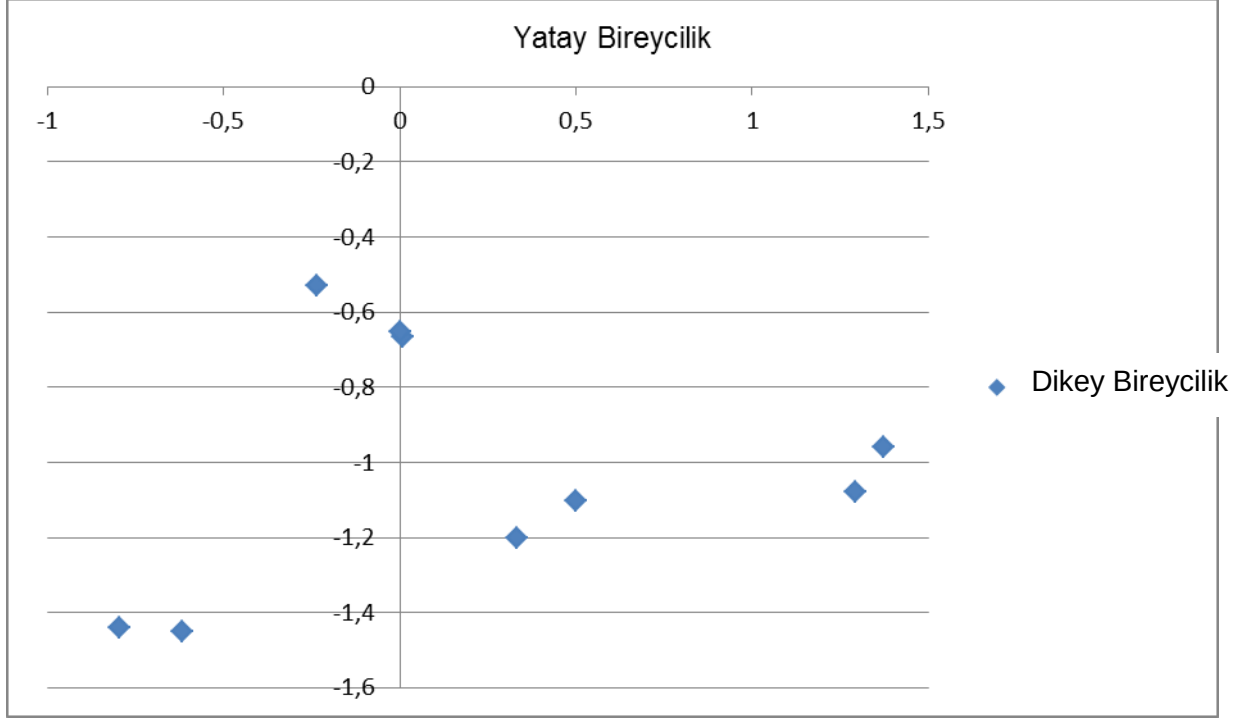

EK-F'deki çalışmaların bir tanesi Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az dikey toplulukçu olarak tanımlarken geriye kalan tamamı daha fazla dikey toplulukçu olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü 0,799 olarak hesaplanmış olup en yakın araştırmalar (Dirilen, 2006 ve Erdem, 2007) araştırmalarıdır. Dikey toplulukçuluk boyutunda tüm araştırmaların pozitif değerde çıktığı varsayılabilir. Çünkü negatif çıkan değer, (Wasti, 2003) araştırması olup EK-F'de de görüleceği üzere meta analizinde p değeri anlamsız çıkmış bir araştırmadır.

Yatay ve dikey alt boyutlar meta analizine göre birleştirilerek bireycilik ve toplulukçuluk boyutları elde edilmiştir. Yapılan sayısal işlemler önceki ayrıntılı izah edilmiştir. EK-G'deki tabloda toplam değerler bölümündeki etki büyüklükleri her bir çalışmanın meta analizi yöntemine göre birleştirilmiş etki büyüklüklerini göstermektedir. Elde edilen bireycilik değerleri aykırı değerler çıkarılmadan her bir çalışma için aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 9

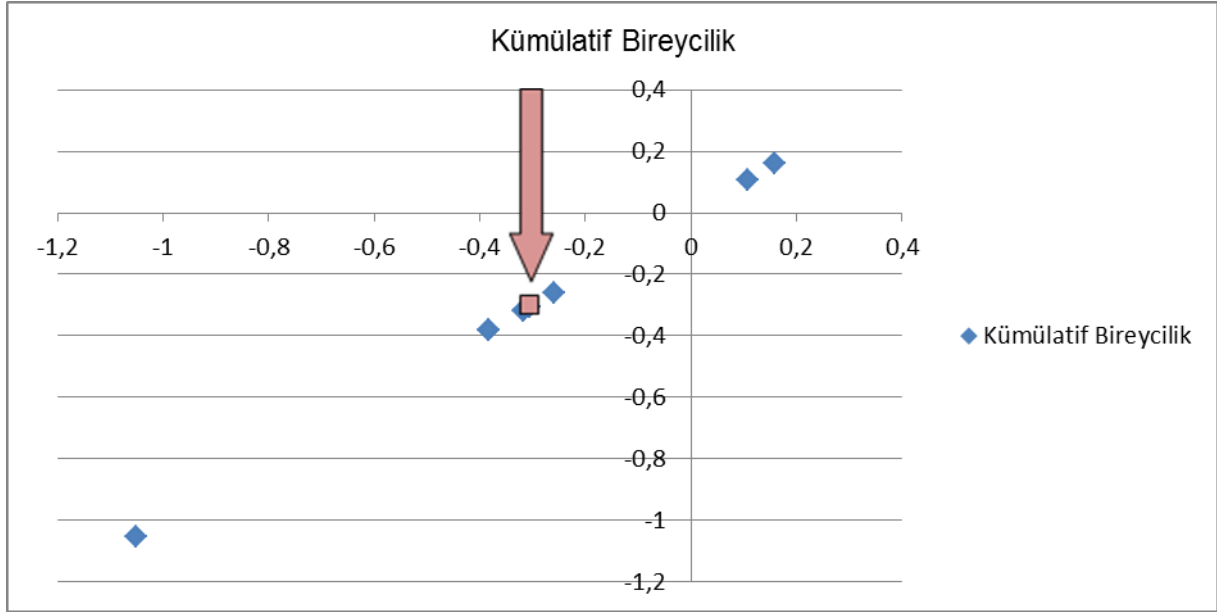
Yapılan Araştırmaların Yatay Bireycilik ve Dikey Bireycilik Etki Büyüklüklerinin Aykırı Değerler Çıkarılmadan Gösterimi

Yatay bireycilik ve dikey bireycilik değerleri her bir çalışma için birleştirilmiştir. Elde edilen kümülatif bireycilik değerleri aykırı değerler çıkarılmadan aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 10

Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Kümülatif Bireycilik Şekli

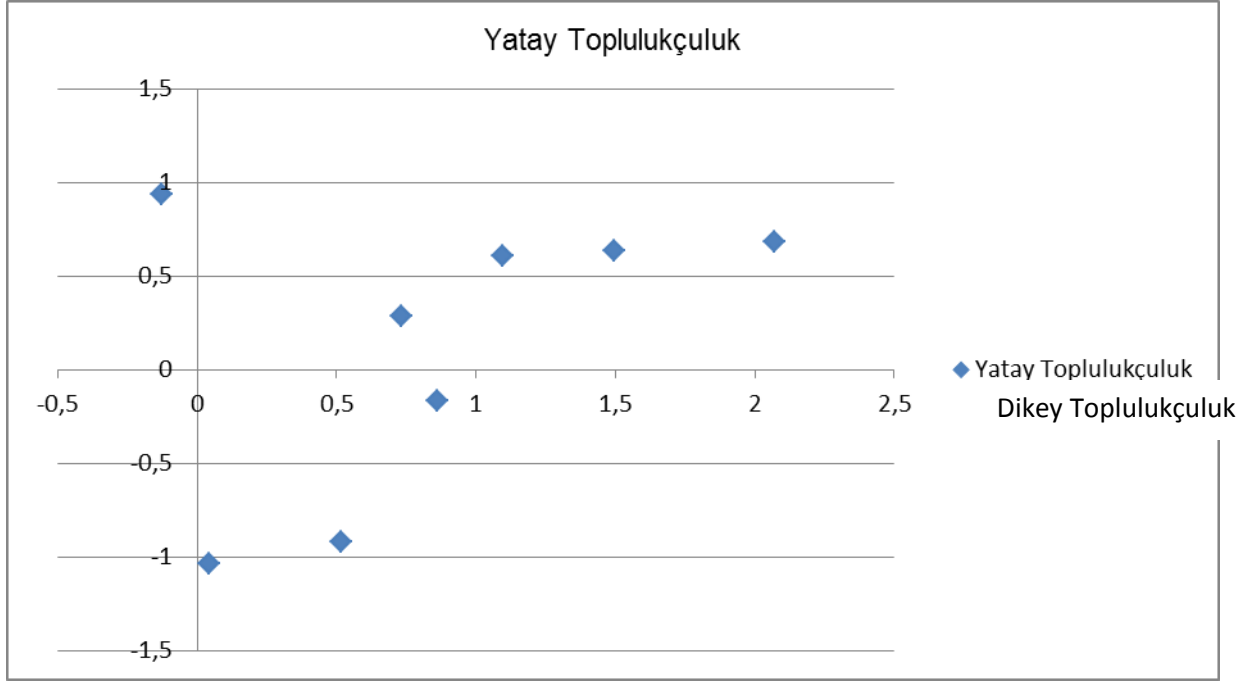
Yatay ve dikey bireycilik her çalışma için ayrı ayrı meta analizi yöntemiyle birleştirildikten sonra etki büyüklüklerinden bazılarının pozitif bazılarının ise negatif değerde olduğu tespit edilmiştir. Yatay bireycilik araştırmalarının tamamı negatif – Türk örneklemelerin AkA örneğine nazaran daha az yatay bireyci - olmasına rağmen dikey bireycilik değerinde AkA örneğine nazaran Türk örneğinin daha fazla dikey bireyci özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bu Türk toplumunun yatay yapıya nazaran hiyerarşik yapıda olduğunu ve kişiler arası yetki, rütbe vb. farklılaşmanın olduğuna inanıldığını ortaya koymuştur. Türkiye'nin aykırı değerler çıkarılmadan ulaşılan kümülatif bireycilik değeri -0,306'dır. Etki büyüklüğünün negatif çıkması, AkA örneğinin Türk örneğine nazaran daha bireyci olduğuna işaret etmektedir.

Yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk değerleri her bir çalışma için birleştirilmiştir. EK-H'deki tabloda toplam değerler bölümündeki etki büyüklükleri her bir çalışmanın meta analizi yöntemine göre birleştirilmiş etki büyüklüklerini göstermektedir. Elde edilen toplulukçuluk değerleri aykırı değerler çıkarılmadan her bir çalışma için aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 11

Yapılan Araştırmaların Yatay Toplulukçuluk ve Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklüklerinin Aykırı Değerler Çıkarılmadan Gösterimi

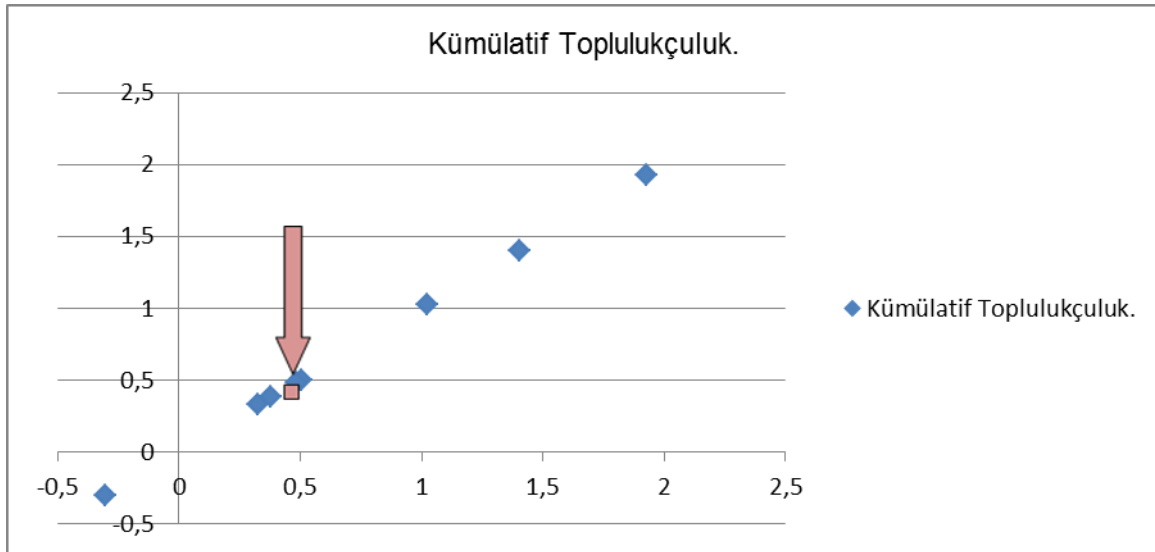
TASNİF DIŞI

Yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk değerleri her bir çalışma için birleştirilmiştir. EK-H'deki tabloda toplam değerler bölümündeki etki büyüklükleri meta analizi yöntemine göre birleştirilmiştir. Elde edilen kümülatif toplulukçuluk değerleri aykırı değerler çıkarılmadan aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 12

Aykırı Değerler Çıkarılmadan Elde Edilen Kümülatif Toplulukçuluk Şekli

Yatay ve dikey toplulukçuluk her çalışma için ayrı ayrı meta analizi yöntemiyle birleştirildikten sonra etki büyüklüklerinden azının negatif olduğu, çoğunun ise pozitif değerde

TASNİF DIŞI

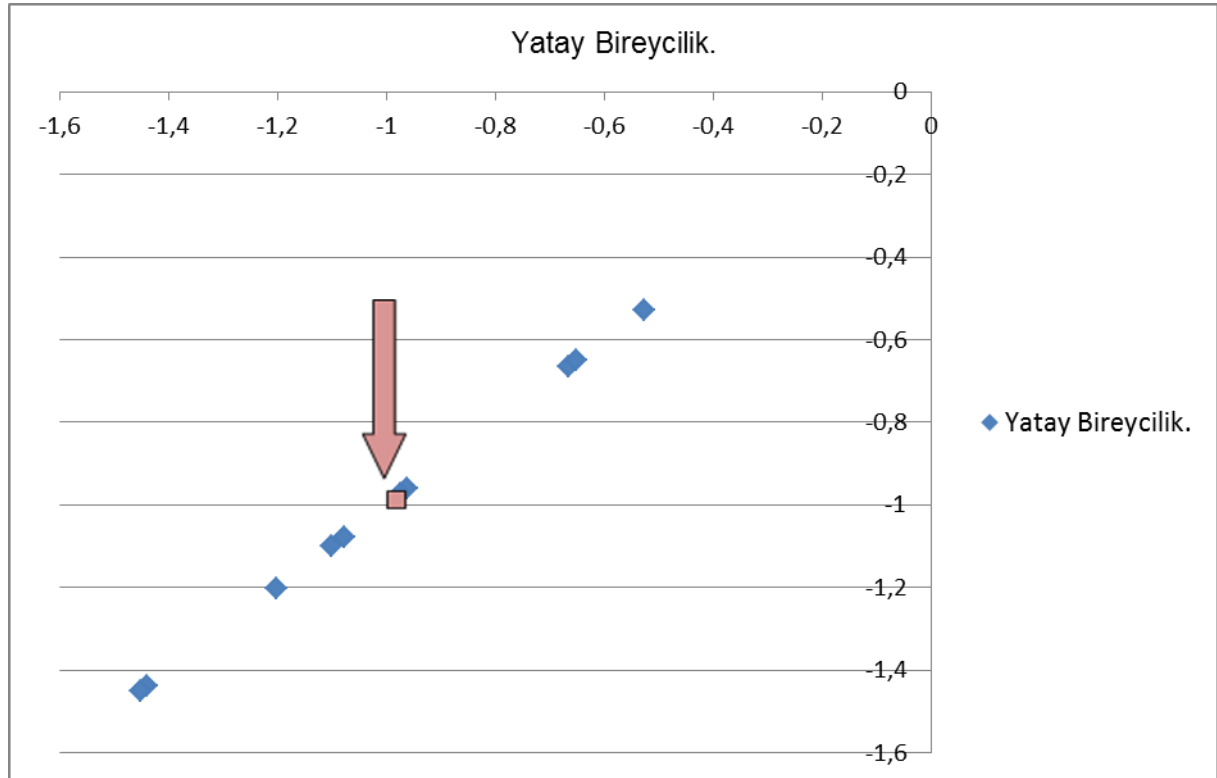
olduğu tespit edilmiştir. Pozitif değerde olan araştırmalar Türk örnekleminin AkA örneklemine nazaran daha toplulukçu olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin aykırı değerler çıkarılmadan ulaşılan kümülatif toplulukçuluk değeri 0,484 dür.

Araştırmamızda aykırı değerlerin ayıklanmadan verilmesi ile sonraki araştırmacılara ışık tutulmaya çalışılmıştır. Benzer yol izleyen araştırmacı önce burada gösterilen bulgulara ulaşacaktır. Bulgular bölümünde ayrıntılarıyla anlatılan işlemleri yapmak suretiyle meta analizi adımları sistematik olarak uygulanabilecektir. Analiz sonuçları incelenirken p değerinin %95 güven aralığında olup olmadığına dikkat edilmelidir. Güven aralığında olmayan etki büyüklükleri safha safha analizden çıkarılmalı ve analizin sonunda ulaşılan etki büyüklüğü ayıklanacak aykırı değer içermemelidir.

Aykırı değerleri çıkararak her boyutun ve alt boyutun meta analizi etki büyüklüğü değerleri hesaplanmıştır. Yatay bireycilikle ilgili değerler incelendiğinde aykırı değere rastlanmamıştır. EK-Ç'de sunulmuş olan yatay bireycilik etki büyüklüklerinin tamamı kullanılacak olup yatay bireycilik etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 13

Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Yatay Bireycilik Etki büyüklükleri Şekli

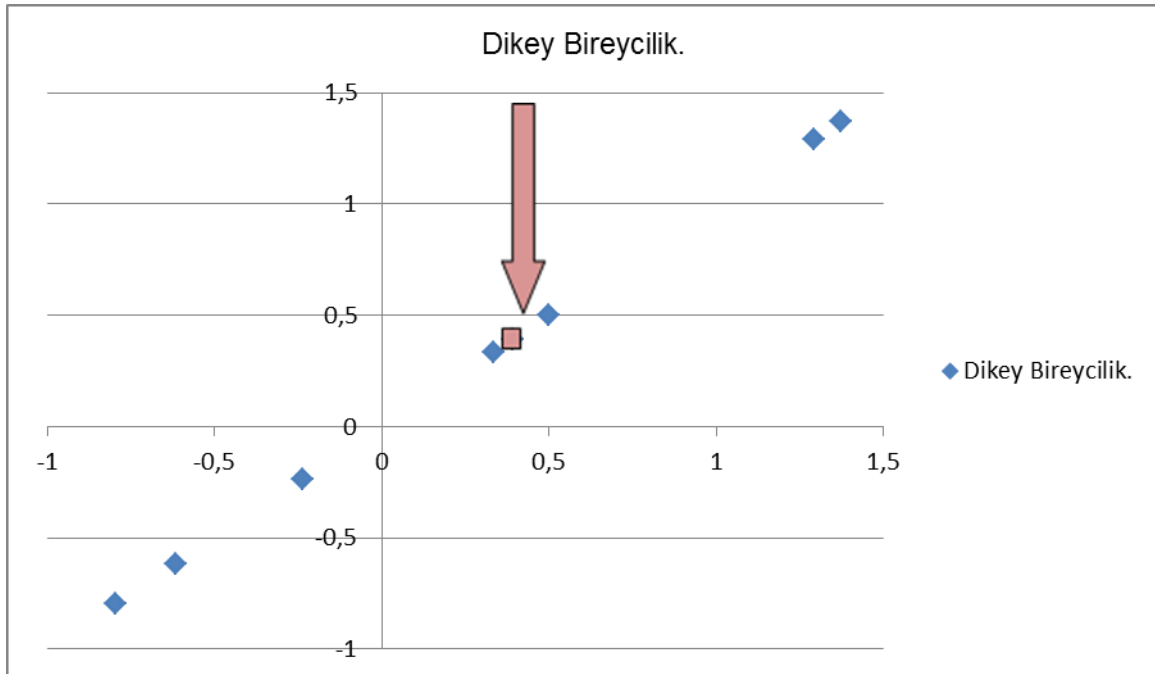
TASNİF DIŞI

EK-Ç'deki çalışmaların tamamı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az yatay bireyci olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü -0,974 olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Wasti ve Erdil, 2007 b[N=395]) araştırmasıdır.

Dikey bireycilikle ilgili aykırı değerler çıkarılarak yapılan işlemde Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları EK-D'de gösterildiği üzere p değerleri %95 güven aralığında olmadığı için analizden çıkarılmıştır. Aykırı değerler çıkarılarak analizi yapılan araştırmalar EK-I'da sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 14

Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Dikey Bireycilik Etki Büyüklükleri Şekli

EK-I'deki çalışmaların bir kısmı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az dikey bireyci olarak tanımlarken bir kısmı da daha fazla olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü

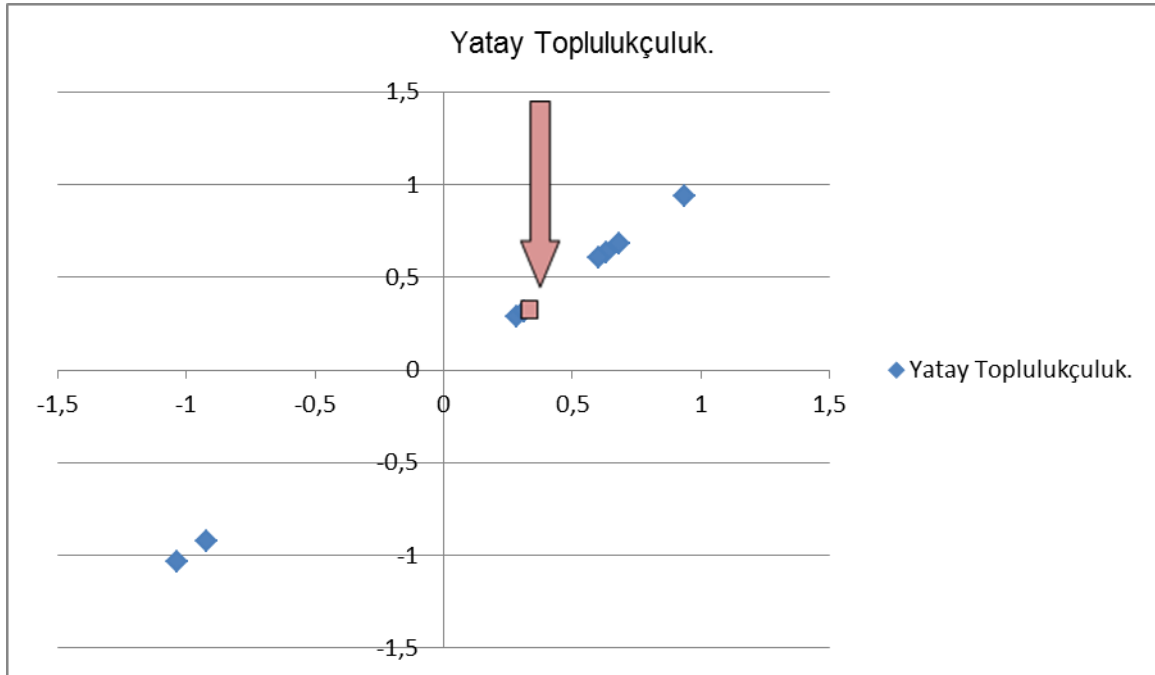
TASNİF DIŞI

0,392 değeriyle AkA örnekleminde daha fazla dikey bireyci olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Kocabaş ve Erdem, 2006) araştırmasıdır. Dikey bireycilik boyutunda tüm araştırmaların negatif veya pozitif çıkmamasının nedenleri bu bölümün ileriki safhalarında açıklanacaktır.

Yatay toplulukçulukla ilgili aykırı değerler çıkarılarak yapılan işlemde Dirilen, 2006 araştırması EK-E'de gösterildiği üzere p değerleri %95 güven aralığında olmadığı için analizden çıkarılmıştır. Yatay toplulukçulukla ilgili aykırı değerler çıkarıldıktan sonra analizi yapılan araştırmalar EK-I'da sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 15

Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Yatay Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli

EK-I'deki çalışmaların bir kısmı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha az yatay toplulukçu olarak tanımlarken bir kısmı da daha fazla olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki

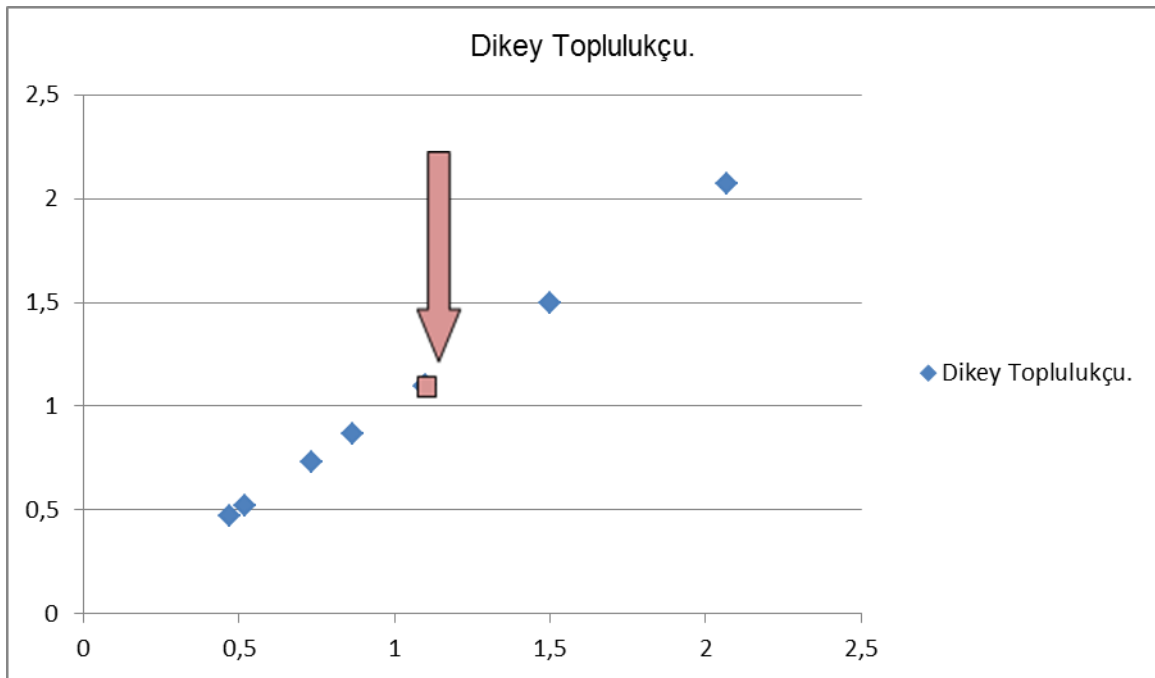
TASNİF DIŞI

büyüklüğü 0,313 değeriyle AkA örnekleminden daha fazla yatay toplulukçu olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Erdem, 2007) araştırmasıdır. Yatay toplulukçuluk boyutunda tüm araştırmaların negatif veya pozitif çıkmamasının nedenleri bu bölümün ileriki safhalarında açıklanacaktır.

Dikey toplulukçulukla ilgili aykırı değerler çıkarılarak yapılan işlemde Wasti, 2003 araştırması EK-F'de gösterildiği üzere p değerleri %95 güven aralığında olmadığı için analizden çıkarılmıştır. Dikey toplulukçulukla ilgili aykırı değerler çıkarıldıktan sonra analizi yapılan araştırmalar EK-J'de sunulmuş olup etki büyüklükleri şekli aşağıdadır.

Şekil 16

Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Dikey Toplulukçuluk Etki Büyüklükleri Şekli

EK-J'deki çalışmaların tamamı Türkiye Kültürü'nü AkA'ya göre daha fazla dikey toplulukçu olarak tanımlamıştır. Türkiye'nin etki büyüklüğü 1,102 değeriyle AkA

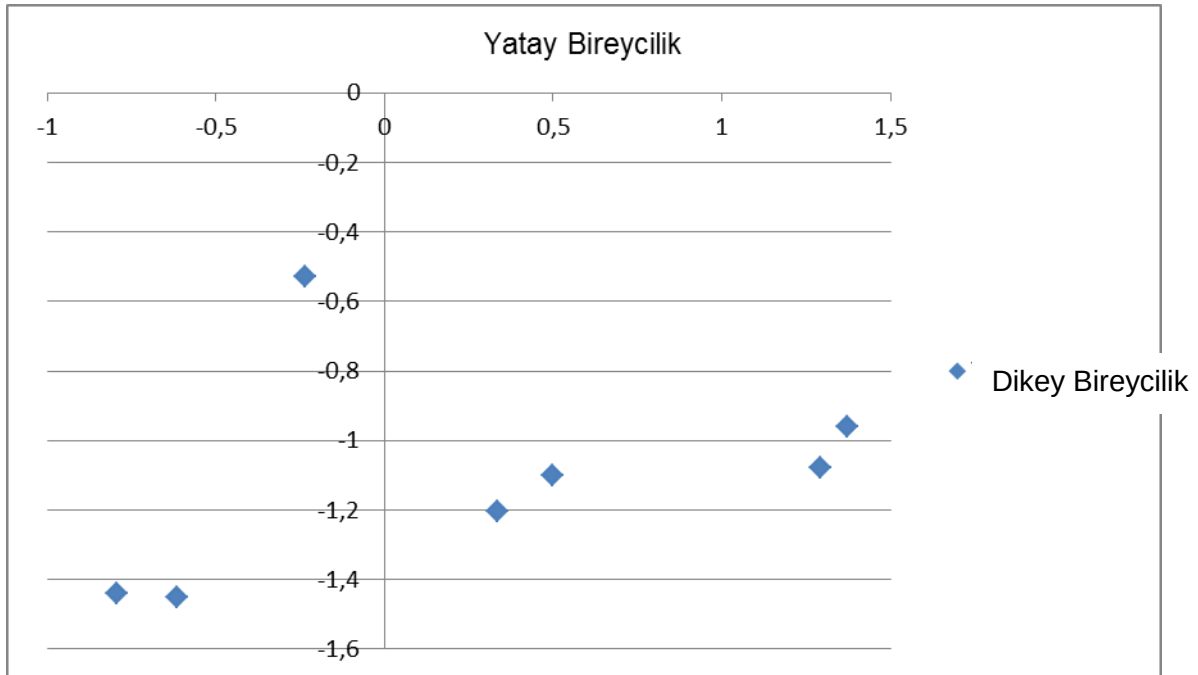
TASNİF DIŞI

örnekleminden daha fazla yatay toplulukçu olarak hesaplanmış olup en yakın araştırma (Kocabaş ve Erdem, 2006) araştırmasıdır.

Meta analizinde aykırı değerleri çıkartarak bireycilik ve toplulukçuluğu yatay ve dikey boyutlarında inceledik. Yatay bireyciliği dikey bireycilikle birleştirip bireycilik boyutunun etki büyüklüğünü hesaplamada aykırı değerler olan Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları analizimizin bu safhasına dahil edilmemiştir. Aykırı değer çıkarılarak yatay bireycilik ve dikey bireycilik değerleri her bir çalışma için birleştirilmiştir. EK-K'deki tabloda toplam değerler bölümündeki etki büyüklükleri her bir çalışmanın meta analizi yöntemine göre birleştirilmiş etki büyüklüklerini göstermektedir. Elde edilen bireycilik değerleri aykırı değerler çıkarılarak her bir çalışma için aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil 17

Yapılan Araştırmaların Yatay Bireycilik ve Dikey Bireycilik Etki Büyüklüklerinin Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonraki Gösterimi

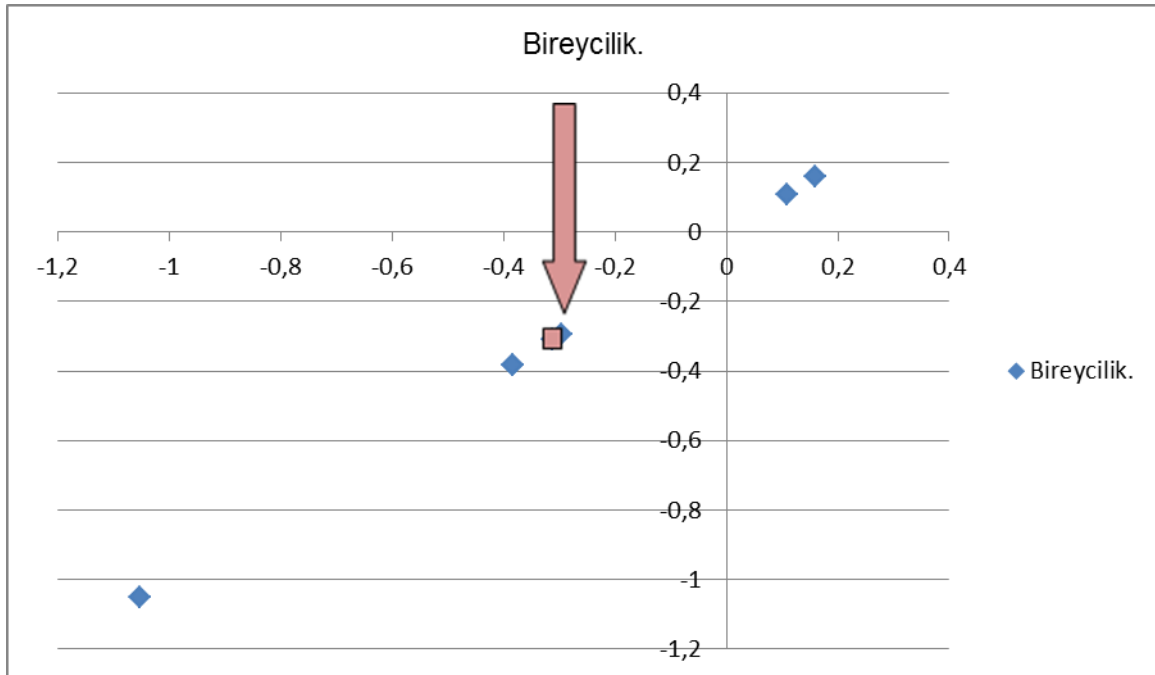

TASNİF DIŞI

Yatay bireycilik ve dikey bireycilik değerleri her bir çalışma için birleştirilmiştir. Elde edilen kümülatif bireycilik değerleri incelendiğinde Wasti, 2007 a (N=1093) araştırmasının bireycilik etki büyüklüğü değerinin p değeri anlamsız çıkmıştır (Bkz., EK-G). Aykırı değerlerin çıkarılma işlemi safha safha yapılacaktır. Aykırı değerlerin çıkarılarak analizin yapılması önce Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları çıkarılacak; sonra Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları dahil edilip Wasti, 2007 a araştırması çıkarılacak; son olarak da üç araştırmanın (Çukur, 2004, Erdem, 2007 ve Wasti, 2007 a) tamamı çıkarılacaktır. İşlemleri safhalara ayırarak yapmak hem analizin safhalarının anlaşılmasına yardımcı olmakta hem de sonraki araştırmacılar meta analizde benzer sonuçları elde ettiklerinde neler yapmaları gerektiğini anlatmaktadır. Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları çıkarıldıktan sonra elde edilen kümülatif bireycilik tablosu EK-L'de sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır.

Şekil 18

Aykırı Değerler (Çukur, 2004 ve Erdem, 2007) Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Bireycilik Şekli

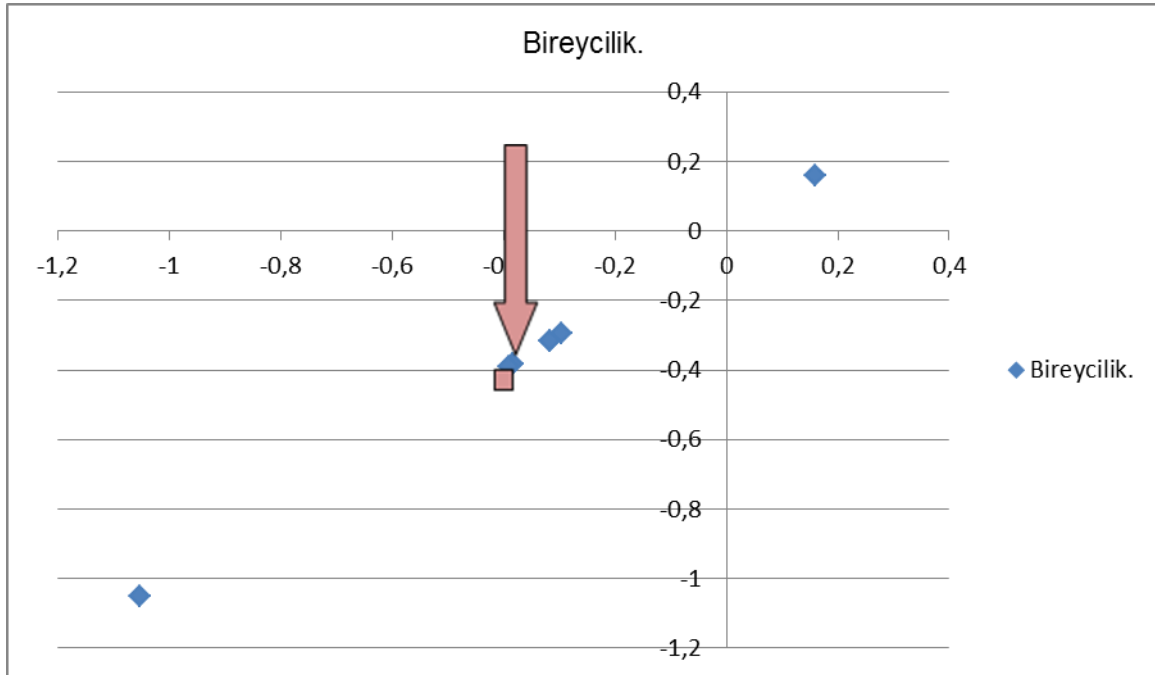
TASNİF DIŞI

Aykırı değerler (Çukur, 2004 ve Erdem, 2007) çıkarılarak elde edilen etki büyüklüğü değeri -0,311'dir.

Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları analize yeniden dahil edilerek Wasti, 2007 a araştırması çıkarıldıktan sonra elde edilen kümülatif bireycilik tablosu EK-M'de sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır.

Şekil 19

Aykırı Değerler (Wasti, 2007 a) Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Bireycilik Şekli

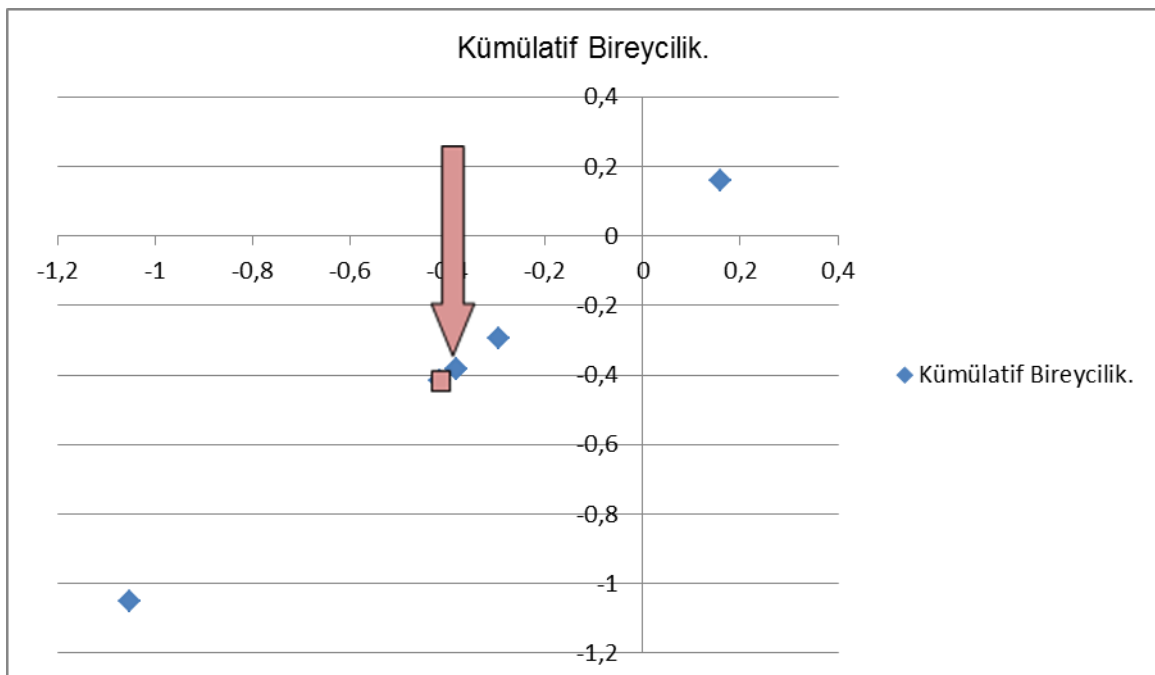
TASNİF DIŞI

Aykırı değerler (Wasti, 2007 a) ıkarılarak elde edilen etki büyüklüğü değeri -0,391'dir.

Çukur, 2004 ve Erdem, 2007 araştırmaları ile Wasti, 2007 a araştırması çıkarıldıktan sonra elde edilen kümülatif bireycilik tablosu EK-N'de sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır. Bu alıŐmalar haricinde aykırı çıkan çalışma kalmamıŐ olup aykırı değerler çıkarılarak elde edilen kümülatif bireyciliğin son hali bu şekildedir.

Şekil 20

Aykırı Değerler (ukur, 2004, Erdem, 2007 ve Wasti, 2007 a) ıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Bireycilik şekli

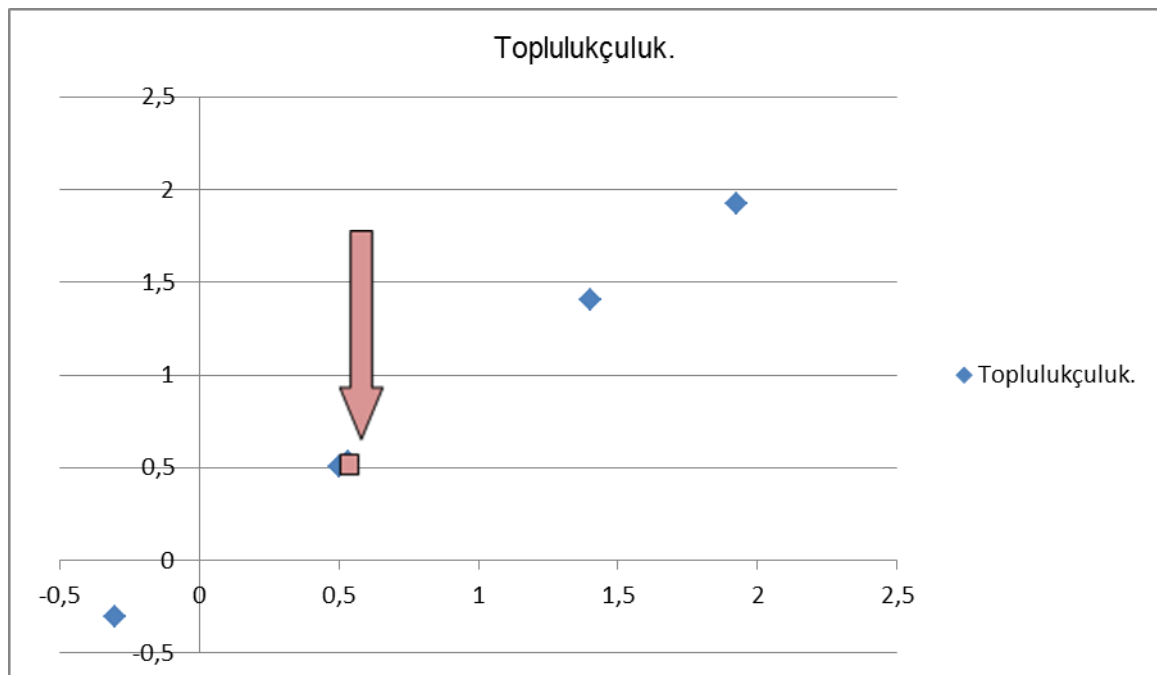
TASNİF DIŞI

Aykırı değerler (Çukur, 2004, Erdem, 2007 ve Wasti, 2007 a) çıkarılarak elde edilen kümülatif bireycilik etki büyüklüğü değeri -0,415'dir. Meta analizi neticesinde elde ettiğimiz etki büyüklükleri aykırı değerler çıkarılmadan -0,306 iken aykırı değerlerin safha safha çıkarılması sürecinde etki büyüklüğü büyümüştür. Araştırmaların çoğu Türkiye'yi Amerikalılardan daha az bireyci olarak tespit etmiştir. Şekilde bir değer pozitif olduğu görülmektedir. Bu değer (Wasti, 2007 b araştırmasıdır.) incelendiğinde p değeri 0,035 olarak tespit edilmiş olup %95 güven aralığı sınırına oldukça yakındır.

Yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluk değerleri her bir çalışma için birleştirilmiştir. Elde edilen kümülatif toplulukçuluk değerleri incelendiğinde Wasti, 2003; Çukur, 2004; Kocabaş, 2006; Dirilen, 2006 araştırmasının toplulukçuluk etki büyüklüğü değerinin p değeri anlamsız çıkmıştır (Bkz., EK-H). Aykırı değerlerin çıkarılarak analizin yapılmasında safhalara ayırma yapılmayacaktır. Çünkü p değeri anlamsız çıkan araştırmaların hepsi yatay veya dikey boyutlardadır. Standartlaştırılmış etki büyüklüğü değerlerinde anlamsızlık olmadığından (kümülatif bireycilikte Wasti, 2007 a araştırmasında standartlaştırılmış etki büyüklüğü değerlerinde anlamsızlık tespit edilmişti ve bu sebeple safha safha işlem yapılmıştı.) aykırı değerlerin tamamı aynı anda analizden çıkarılmıştır. Wasti, 2003; Çukur, 2004; Kocabaş, 2006; Dirilen, 2006 araştırmaları analizden çıkarıldıktan sonra elde edilen kümülatif toplulukçuluk tablosu EK-O'da sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır.

Şekil 21

Aykırı Değerler (Wasti, 2003; Çukur, 2004; Kocabaş, 2006; Dirilen, 2006) Çıkarıldıktan Sonra Elde Edilen Kümülatif Toplulukçuluk Şekli

TASNİF DIŞI

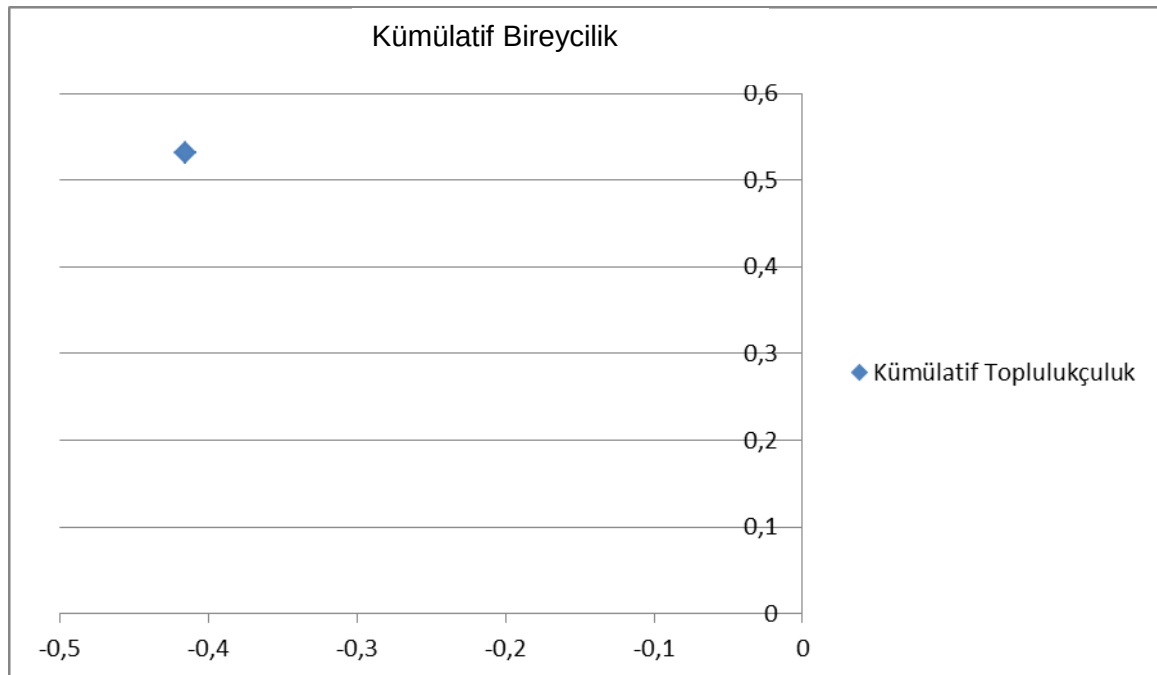
Aykırı değerler (Wasti, 2003; Çukur, 2004; Kocabaş, 2006; Dirilen, 2006) çıkarılarak elde edilen kümülatif toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri 0,532'dir. Meta analizi neticesinde elde ettiğimiz etki büyüklükleri aykırı değerler çıkarılmadan 0,484 iken aykırı değerlerin çıkarılmasıyla etki büyüklüğü büyümüştür. Araştırmaların çoğu Türkiye'yi Amerikalılardan daha toplulukçu olarak tespit etmiştir. Şekilde bir değer negatif olduğu görülmektedir.

Meta analizi yapılarak elde edilen etki büyüklüğü değeri pozitif çıktığında deney grubunun değeri kontrol grubununkinden daha büyüktür. Araştırılan konu deney grubunda kontrol grubuna göre daha fazladır. Etki büyüklüğü negatif çıkarsa bu kez de kontrol grubunun değerleri deney grubununkinden fazladır. İncelenen olgu kontrol grubunda daha yoğun olarak bulunmaktadır. Bazı tablolarımızda da mevcut olduğu şekilde, etki büyüklüğü değerleri aynı boyutta kimi araştırmacılar tarafından pozitif bulunurken kimileri tarafından negatif bulunmuştur. Bu durum deney grubunun örneklem seçiminden kaynaklanabilmektedir. Seçilen örneklem cinsiyeti, yaşı, yaşadığı bölge, özellikle eğitim durumu ve çalıştığı statü bu farklılıkların temelini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin bireycilik ve toplulukçuluk etki büyüklüğü değerleri meta analizi sonucunda elde edilmiştir. Türkiye'nin bireycilik etki büyüklüğü değeri -0,415; toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri 0,532 olup şekil olarak gösterimi aşağıdadır.

Şekil 22

Türkiye'nin Meta Analizi Sonucunda Elde Edilen Bireycilik ve Toplulukçuluk Etki Büyüklüğü Değeri

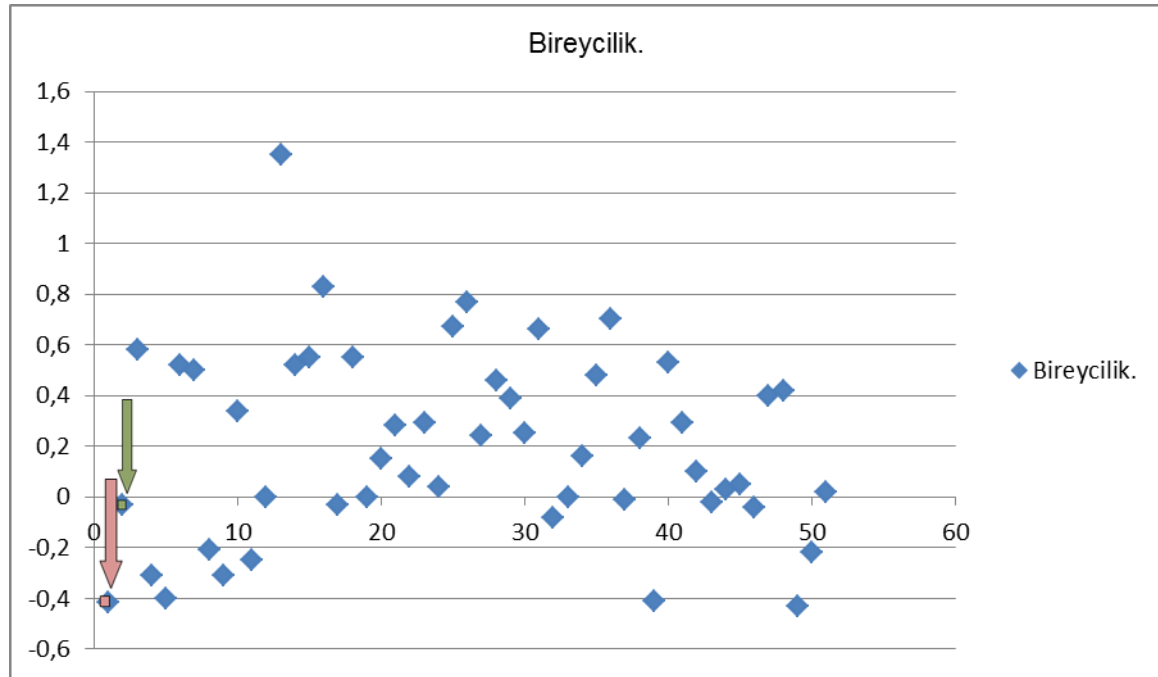

TASNİF DIŞI

Türkiye'nin meta analizine göre elde edilen etki büyüklükleri değerleri uluslararası verilerle karşılaştırılacaktır. Uluslararası yazında bireycilik ve toplulukçulukla ilgili çalışmalar incelendiğinde pek çok bireysel çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda toplumlar birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bireycilik ve toplulukçuluk araştırmaları gerek doğuşuyla gerekse 80'lerde ve 90'larda yoğun olarak araştırmasıyla Amerikada yoğunluktadır. Amerika dışında yapılan karşılaştırmalarda ise yoğun olarak dört ülke olan Japonya, Çin, Kore ve Hong Kong ülkelerinde araştırma yapılmıştır (Oyserman ve ark., 2002). Meta analizi çalışmaları, yapılmış bütün çalışmaları toplamayı ve bunları analizlerle karşılaştırmayı amaçladığından konumuzla ilgili son olarak yapılmış meta analizi çalışması olan Oyserman ve ark., 2002 ile kendi bulgularımız karşılaştırılacaktır. Uluslararası yazında (Oyserman ve ark., 2002 verileri) yaklaşık 50 ülkenin bireycilik değerleri ile Türkiye'nin kümülatif bireycilik değeri karşılaştırıldığında ulaşılan değerler tablo halinde EK-Ö'de sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır.

Şekil 23

Türkiye'nin Bireycilik Boyutunun Diğer Ülkelerle Kıyaslanması

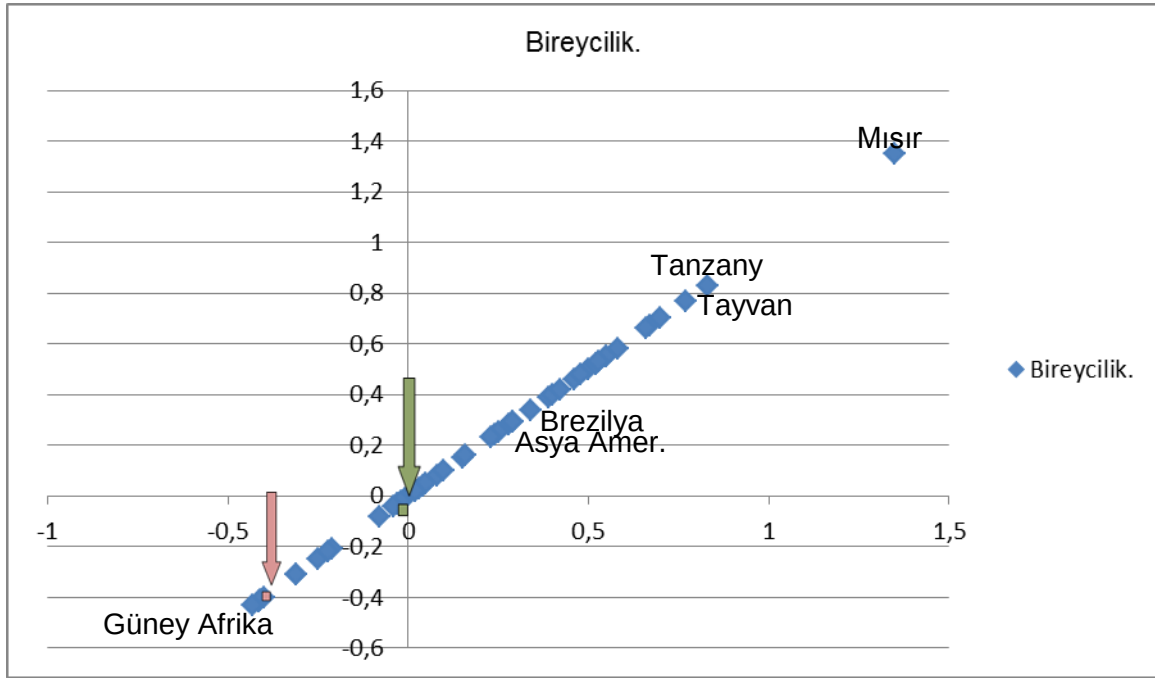

TASNİF DIŞI

Şekilde kırmızı renkli ok ile gösterilen değer (-0,415) bizim araştırmamızın kümülatif bireycilik değeri; yeşil ok ile gösterilen değer (-0,03) ise Oyserman ve ark., 2002 araştırmasındaki Türkiye değeridir. Şeklin diyagonal gösterimi aşağıdadır.

Şekil 24

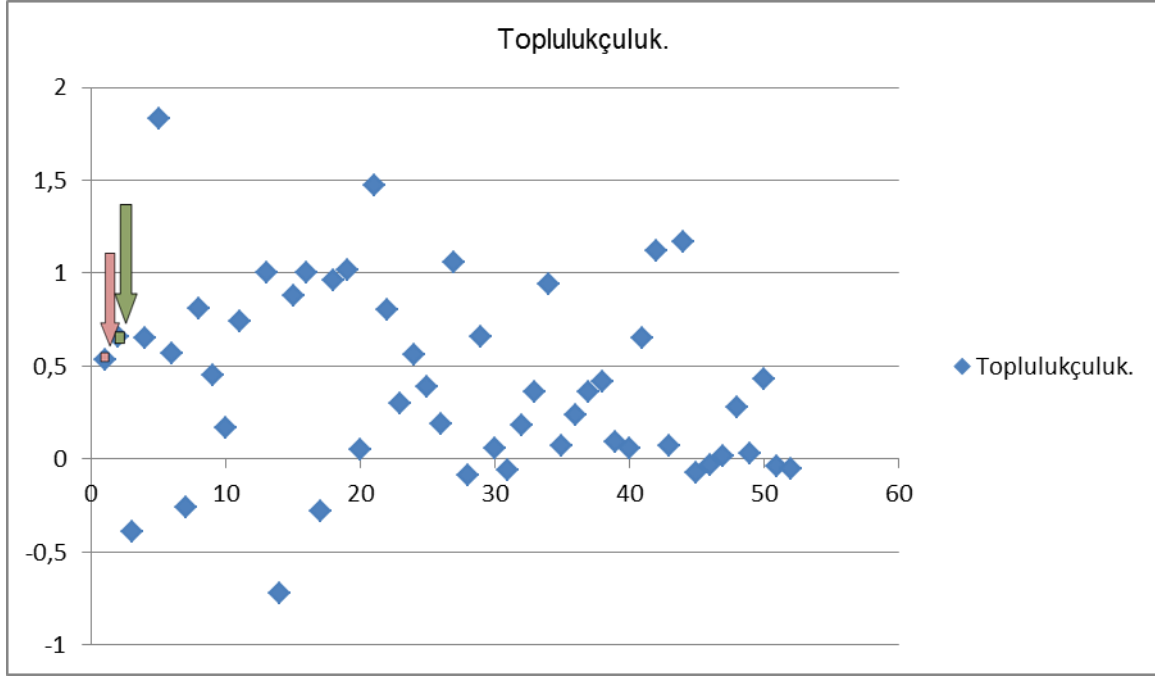
Türkiye'nin Bireycilik Boyutunun Diğer Ülkelerle Kıyaslanması

Uluslararası yazında (Oyserman ve ark., 2002 verileri) yaklaşık 50 ülkenin toplulukçuluk değerleri ile Türkiye'nin kümülatif toplulukçuluk değeri karşılaştırıldığında ulaşılan değerler tablo halinde EK-Ö'de sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır.

Şekil 25

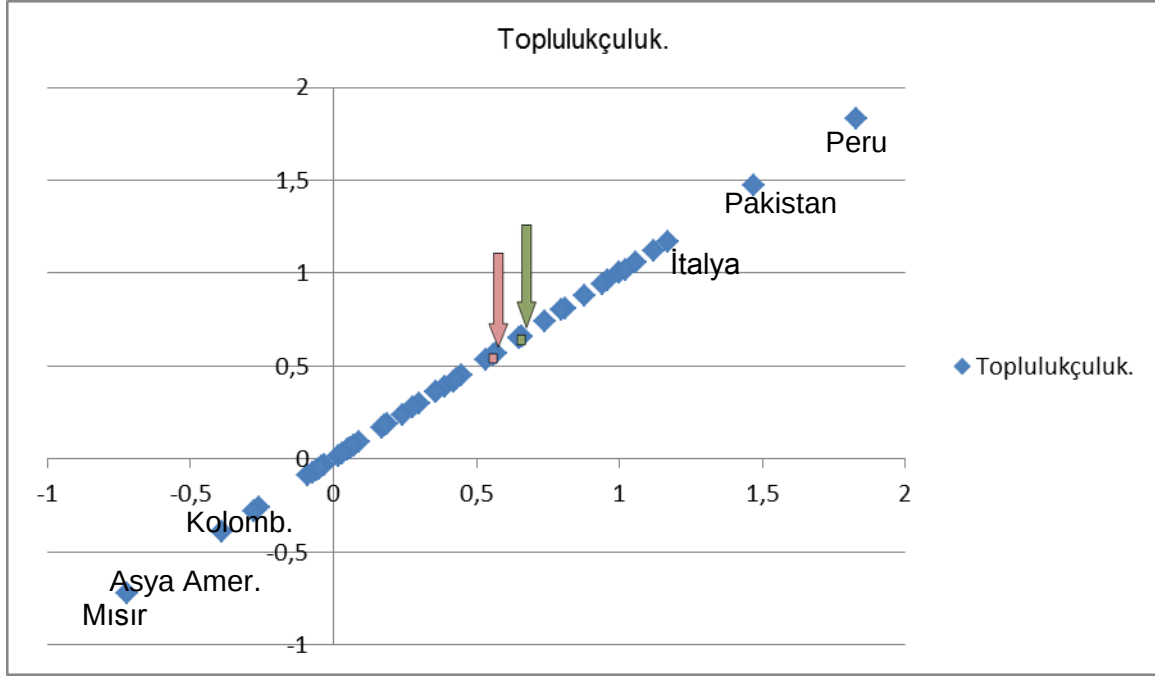
Türkiye'nin Toplulukçuluk Boyutunun Diğer Ülkelerle Kıyaslanması

Şekilde kırmızı renkli ok ile gösterilen değer (0,532) bizim araştırmamızın kümülatif toplulukçuluk değeri; yeşil ok ile gösterilen değer (0,66) ise Oyserman ve ark., 2002 araştırmasındaki Türkiye değeridir. Şeklin diyagonal gösterimi aşağıdadır.

Şekil 26

Türkiye'nin Toplulukçuluk Boyutunun Diğer Ülkelerle Kıyaslanması

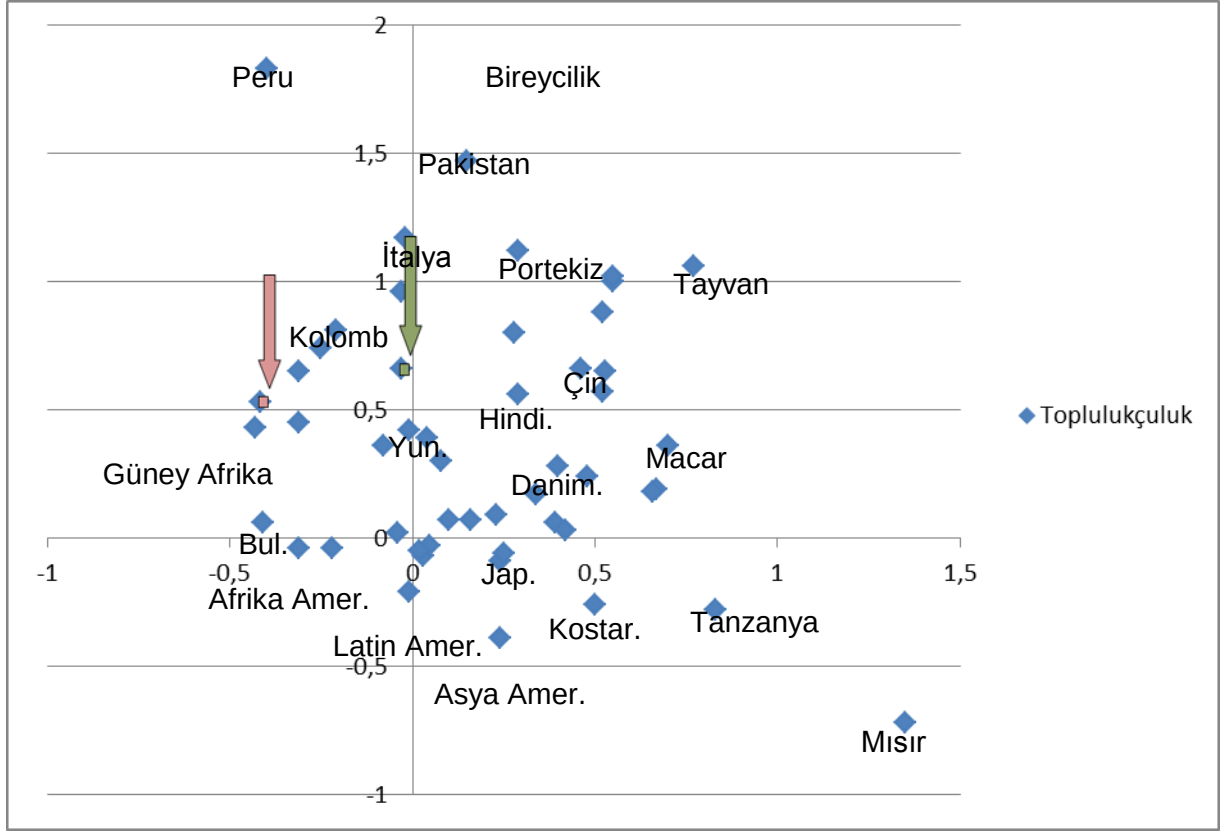

Uluslararası yazında (Oyserman ve ark., 2002 verileri) yaklaşık 50 ülkenin bireycilik ve toplulukçuluk değerleri ile Türkiye'nin kümülatif bireycilik ve toplulukçuluk değeri karşılaştırıldığında ulaşılan değerler tablo halinde EK-Ö'de sunulmuş olup şekli gösterimi aşağıdadır.

Şekil 27

Türkiye'nin Bireycilik ve Toplulukçuluk Açısından Diğer Ülkelerle Kıyaslanması

TASNİF DIŞI

Şekilde kırmızı renkli ok ile gösterilen etki büyüklüğü değeri (-0,415 ; 0,532) bizim araştırmamızın kümülatif bireycilik ve toplulukçuluk değeri; yeşil ok ile gösterilen değer (-0,03 ; 0,66) ise Oyserman ve ark., 2002 araştırmasındaki Türkiye'nin etki büyüklüğü değeridir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

TASNİF DIŞI

Bu bölümde, bireycilik ve toplulukçuluk açısından Türkiye Kültürü'nün son değerleriyle ilgili sonuçlar belirtilmiştir. Türkiye'nin değerleri, diğer ülkelerle aynı şekil üzerinde gösterilerek araştırmacılara görsel olarak ifade edilmiştir. Türkiye'nin bulunduğu yer itibarıyla hangi özelliklere sahip olduğu açıklanmaya çalışılmış; ulaşılan yargılarla gelecek araştırmalar ve araştırmacılar için önerilerde bulunulmuştur.

Türkiye Kültürü'nde bireyciliğin ve toplulukçuluğun incelenmesine karar verme aşamasında 978 çalışma incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde ilgili konu hakkında meta analizi yapılabileceği değerlendirilmiş katalog taraması hem Türkçe hem de İngilizce olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada çalışmaların meta analize dâhil edilme kriterlerine uygun olup olmadığının anlaşılması ve meta analiz sırasında çalışmalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi için çalışmanın amacına uygun olarak düzenlenen kodlama protokolüne göre araştırmalar kategorize edilmiş ihtiyaç duyulan tüm verileri içeren ve bu verilerin çıkarılabileceği 9 çalışma boyutlarıyla birlikte yaklaşık 36 farklı veri satırında meta analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Bireycilik ve toplulukçuluk çalışmalarının en çok; % 22,2 oran ile 6 çalışmanın 2007 yılında yapıldığı, % 27,75 oran ile 5 çalışmanın İstanbul ilinde yapıldığı, % 77,4 oran ile 21 çalışmanın makale olduğu, % 21,7 oran ile 10 çalışmanın üniversite öğrencilerini kapsadığı, % 30,3 oran ile 7 çalışmanın İstanbul İli üniversitelerince yapıldığı, % 17,4 oran ile 4 çalışmanın Fırat Üniversitesi tarafından hazırlandığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmamızda Türkiye'nin değerleri sayısal olarak ifade edilmiştir. Türkiye Kültürü'nün yatay bireycilik değeri meta analizi neticesinde -0,974 olarak tespit edilmiştir. Belirtilen sayısal ifadelerdeki negatif (-) değerler incelenen konuda AkA örnekleminin Türkiye örnekleminde daha büyük etki büyüklüğüne sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu kapsamda yatay bireycilik değeri AkA örnekleminde yaygın olarak tespit edilmekte iken Türk örnekleminde daha az olarak rastlanmaktadır. Değerin büyüklüğü, sıfırdan (0) farklılığı nispetinde aykırılığın nicel ifadesini göstermektedir. Yani sayısal değerlerin mutlak değeri büyüdükçe karşılaştırılan iki örneklemin birbirinden farkı o ölçüde artmaktadır. Sıfıra (0) yakın olan değerler karşılaştırılan örneklemin birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Yatay bireycilik değeri negatif olduğu için Türkiye'nin, AkA örneklemini gibi yatay bireyci olmadığı; sayısal değerlerin büyüklüğü (-0,974) sıfıra yakın olmadığı için ise Türkiye ile AkA örneklemini arasında büyük bir fark olduğu anlaşılmıştır. Yapılan analizler neticesinde Türkiye'nin yatay bireyci yapıdan uzak olduğunu belirtmekte herhangi bir beis yoktur. Ancak bireycilik yatay ve dikey yapıda incelendiğinden dikey boyutun analizi de irdelenmelidir.

TASNİF DIŞI

Türkiye Kültürü dikey bireycilik açısından incelendiğinde etki büyüklüğü 0,316 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın ilerleyen safhalarında analizin daha sağlıklı olabilmesi için aykırı değerler tespit edilerek çıkarılmış ve aykırı değerler çıkarılarak ulaşılan etki büyüklüğü 0,392 olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonuç pozitif olduğu için Türkiye örneklemini AkA örnekleminde daha dikey bireyci bulunmuştur. Hesap edilen değer (0,392) yatay bireycilik değerine (-0,974) nispeten sıfıra yakın olması sebebiyle örneklem arasındaki fark çok fazla değildir. Türkiye örneklemini yatay bireycilik boyutunda olmamakla birlikte olmadığını belirten sayısal değer büyük iken dikey bireycilik boyutunda AkA örnekleminde daha büyük etki büyüklüğüne sahip olmasına karşı sayısal değer olarak küçüktür. Bu analiz neticesinde iki kültür arasında yatay bireycilik arasında büyük bir farktan söz edilebilirken dikey bireyci yapıda bu derece büyük bir farktan bahsetmek hata olabilir.

Yatay bireycilik ve dikey bireycilik etki büyüklükleri değerleri meta analizi yöntemiyle birleştirilmiştir. Bu birleşme neticesinde ulaşılan kümülatif bireycilik değeri -0,306 olarak hesaplanmıştır. Analizler devam ettirilmiş ve uygun olmayan değerler meta analizinden çıkarılmıştır. Aykırı değerler çıkarıldıktan sonra elde edilen kümülatif bireycilik etki büyüklüğü değeri -0,415'dir. Bulunan değer negatiftir ve Türkiye'nin AkA gibi bireyci olmadığına işaret eder. Ulaşılan sonuç pozitif olsa idi Türkiye'nin daha bireyci olduğundan bahsedilecekti ve sayısal değer büyüklüğü ölçüsünde örneklem arasındaki farktan söz edilecekti. -0,415 değeri sıfırdan uzaklığı derecesinde de AkA'nın sahip olduğu bireycilikten de uzaktır.

Türkiye Kültürü toplulukçuluk boyutunda incelendiğinde etki büyüklüğü değerlerinin tamamı pozitif olarak tespit edilmiştir. Pozitif değerlerin tespit edilmesi, Türkiye Kültürü'nü, incelenen boyutta daha büyük etki büyüklüğüne sahip olarak düşünmemize sebebiyet vermektedir. Etki büyüklüğünün sayısal değeri sıfırdan uzak olduğu nispete örneklem arasındaki farkın büyüklüğü söz konusudur.

Türkiye Kültürü'nün yatay toplulukçuluk boyutundaki etki büyüklüğü 0,243 olarak hesaplanmıştır. Meta analizi aşamalarının devam ettirilmesi neticesinde araştırmamıza uygun olmayan veriler tespit edilmiştir. Aykırı değerlerin çıkarılmasıyla yatay toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri 0,312'ye yükselmiştir. Etki büyüklüğü değeri olan 0,312 sayısı sıfırdan bu derece uzaklığı nispetinde örneklem arasındaki farka işaret etmektedir. Burada Türk örneklem ile AkA örneklem arasında çok fazla fark yokmuş gibi gözükabilir. Ancak etki büyüklüğü değerinin küçük görülmesi örneklemlerin ikisinin de toplulukçu yapıda olduğuna işaret etmez. Küçük olarak hesaplanan değer sebebi yatay ve dikey yapıya ait verilerden de kaynaklanabilir. Bu sebepten kültürlerarası karşılaştırmada dikey toplulukçuluk boyutu da incelenmelidir.

TASNİF DIŞI

Türkiye Kültürü'nün dikey toplulukçuluk boyutunda etki büyüklüğü değeri 0,799 olarak hesaplanmıştır. Analizlere devam edilmesi neticesinde uygun olmayan verileri tespit ederek ayıklanmış ve aykırı değerlerin çıkarılmasıyla elde edilen dikey toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri 1,102 olarak hesaplanmıştır. Ulaşılan değer pozitif ve bu boyutta Türk örnekleminin daha dikey toplulukçu olduğunu göstermektedir. 1,102 değeri sıfırdan oldukça uzak olduğundan iki örneklem arasındaki farkın büyüklüğünden bahsedilebilir. Yani Türkiye Kültürü dikey toplulukçu bir yapıya AkA'ya göre bariz bir fark göstermektedir. Oysa yatay toplulukçuluk boyutuyla ilgili bu derece bariz bir farktan söz edilememektedir.

Toplulukçuluk boyutu yatay ve dikey boyutların etki büyüklüğü değerinin meta analizi yöntemiyle birleştirilmesiyle elde edilmiştir. Toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri 0,484 olarak hesaplanmıştır. Meta analizi sayfaları devam ettirilmiş ve uygun olmayan verilerin varlığı tespit edilerek bu veriler analizden ayıklanmıştır. Aykırı değerlerin çıkarılması sonrasında toplulukçuluk etki büyüklüğü değeri 0,532'ye yükselmiştir. Değerin pozitif olması Türk örnekleminin bu boyutta daha büyük olduğunu göstermektedir. Örneklem arasındaki fark da etki büyüklüğü olan 0,532 değerindedir.

Bireycilik ve toplulukçuluk değerleri alt boyutlarıyla birlikte incelendiğinde Türkiye Kültürü dikey toplulukçu yapıyı daha çok temsil eder denilebilir. Çünkü incelenen boyutlar içerisinde etki büyüklüğü değeri en büyük olarak bu boyutta olup sayısal olarak 1,102 değerine eşittir. Bireycilik ve toplulukçuluk pek çok araştırmacı tarafından doğrusal olarak yani tek boyutta incelenmiştir (Hofstede, 1980,2001; Triandis, 1989; Markus ve Kitiyama, 1991). Tek boyutta incelenen Türkiye Kültürü negatif ve pozitif değerlerde tespit edilmiştir. Toplam bireyciliğin negatif değerde olması Türkiye'nin AkA dan daha az bireyci olduğunu göstermektedir. Toplam toplulukçuluğun pozitif olması Türkiye'nin AkA dan daha fazla toplulukçu olduğunu göstermektedir. Bireycilik ve toplulukçuluk değerleri incelendiğinde Türkiye'nin toplulukçuluk etki büyüklüğü değerinin ($ES = 0,532$) bireycilik etki büyüklüğü değerinden ($ES = -0,415$) daha büyük olması da Türkiye'nin toplulukçu yapıda olduğunu göstermektedir.

Bulunduğu toplulukçu yapının özelliği olarak Türkiye Kültürü'nde kolektif çıkarların bireysel çıkarların üzerinde olduğu, özel hayatın iç grup olarak adlandırılan yakın çevrenin denetiminde olduğu, kararların grup tarafından önceden alındığı, ekonominin kolektif çıkarlara dayandığı, eşitlik anlayışının bireysel özgürlükler üzerine baskın olduğu, toplumda uyum ve konsensusun nihai bir hedef olduğu, insanların geniş aile ya da sadakate dayalı gruplar içinde doğduğu ve yetiştikleri, kimliklerin, birbirine bağlı sosyal ilişki ağları içinde oluştuğu, çocukların, "ben" yerine "biz" duygusu etrafında yetiştirildiği, eğitimin amacının,

TASNİF DIŞI

“nasıl yapılacağını öğretmek” olduğu, işveren ile işçi arasındaki ilişkinin ahlaki değerlere dayandığı belirtilebilir.

Bireycilik ve toplulukçuluk açısından Türkiye Kültürü’nü incelemeyi müteakip yatay ve dikey boyutlar hakkında da şunları belirtebiliriz: Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerini incelerken göz önüne alınması gerekli olan yatay ve dikey boyutları Triandis 1994 yılında yaptığı araştırmasında vurgulamış ve yatay ve dikey yapılarıdaki toplumların bu özelliklerinin bazen bireyci ve toplulukçu kimliklerinin önüne dahi geçebileceğini belirtmiştir. Bizim çalışmamızda yatay ve dikey boyutlar arasındaki fark bariz olarak görülmektedir.

Bireyciliği yatay olarak incelediğimizde etki büyüklüğü değeri -0,974 çıkmasına rağmen dikey olarak incelediğimizde 0,392 sonucuna ulaşılmıştır. Örneklem arasındaki fark yatay ve dikey olarak da oldukça çarpıcıdır. Burada eğer yatay dikey farkı olmasa idi Türk örneklem değerleri dikey ve yatay bireycilik boyutunda birbirine yakın çıkacaktı ancak değerlere bakıldığında aralarındaki fark oldukça büyük olmakla birlikte yatay yapıda AkA örnekleme, dikey yapıda ise Türk örnekleme daha büyük etki büyüklüğüne sahiptir.

Toplulukçuluk boyutundaki veriler yukarıdaki paragraf paralelinde incelendiğinde yatay etki büyüklüğü değeri 0,313 iken dikey değer 1,102’dir. Belirtilen iki değer arasındaki bariz fark da bize yatay ve dikey boyutların, örneklem arasında ne derece farklı olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye Kültürü yatay ve dikey boyutlar yönünden incelendiğinde önceki paragraflarda da belirtildiği üzere daha dikey bir yapıdadır. Çünkü dikey yapıdaki etki büyüklüğü değerleri yatay değerlerden oldukça büyük ($0,392 > -0,974$ ve $1,102 > 0,313$) olarak hesaplanmıştır. Yatay yapıdaki toplumlarda kişi kendisini diğer grup üyeleriyle karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içerisinde görmekte ve kaynakların ortak kullanımını önemsemektedir (Sargut, 2001, s.188). Bununla birlikte bir grubun parçası olmak önemlidir ancak grup üyeleri arasında eşitlikçi bir yaklaşım söz konusudur. Türkiye Kültürü’nde olduğu gibi dikey yapıdaki toplumlarda ise bir grubun üyesi olmak önemlidir bununla birlikte grup üyeleri arasında farklılıklar vardır, statü eşitsizliği mümkündür (Koerner ve Fujiwara, 2000). Kişiler arası hiyerarşi olduğundan yetki ve rütbenin önemi daha fazla hissedilir.

Sonuç olarak Türkiye Kültürü’nü meta analizi yöntemiyle araştırmamızı müteakip elde ettiğimiz sonuçları birleştirerek kültürümüzün nitelikleri ve özellikleri ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ulaştığımız sonuçları uluslararası çalışmalarla kıyasladığımızda uluslararası çalışmaların, Türkiye’yi araştırırken kültürümüzü genel hatlarıyla doğru inceledikleri belirtilebilir. Daha açık olarak belirtmek gerekirse uluslararası araştırmalar

TASNİF DIŞI

Türkiye'nin toplulukçu yapıda olduğunu, bireyciliğinin negatif (Amerika Kültürü'nün aksine bireyci olmadığını) olduğunu ve toplumsal yapısının yataya nazaran dikey yapıda olduğunu tespit etmişlerdir (Hofstede,1080; Triandis, 1998; Oyserman ve ark., 2002 vb.). Çalışmamızın verilerini incelediğimizde biz de yapılmış olan araştırmaları destekler mahiyette bulgulara ulaştığımızı belirtebiliriz. Bununla birlikte önceden yapılan çalışmaları meta analiziyle birleştirerek ülke değerini yatay ve dikey boyutları da kapsayacak şekilde sayısal büyüklüklerle ortaya koyduk.

Türkiye Kültürü'ne ait değerleri diğer ülkelerin değerleriyle karşılaştırmamız sürecinde Şekil 24'de gösterildiği üzere Türkiye bireycilik boyutunda AkA örneklemiyle aynı yapıda olmadığından negatif değerdedir. Negatif bölgedeki ülkeler AkA bireyciliğinden farklıdır. Bu ülkeler toplulukçu yapıdadırlar. Araştırmamızdaki veriler Oyserman ve ark., 2002 tespit ettiği Türkiye değeriyle karşılaştırıldığında, bizim araştırmamızda sayısal değerın mutlak değeri daha büyük çıkmış ($0,415 > 0,03$) ve bunun sonucunda Türkiye'nin AkA'ya bu boyutta uzaklığı fazla olarak tespit edilmiştir.

Türkiye değerlerini diğer ülkelerle karşılaştırmamız sürecinde toplulukçuluk boyutu incelenirken Şekil 26'da görüleceği üzere Türkiye Amerika'dan daha toplulukçu olarak görülmüştür. Şekildeki pozitif bölgedeki ülkeler toplulukçu yapıdadırlar. Sıfır noktasından uzaklıkları ölçüsünde toplulukçuluk değerlerinin fazlalaştığı belirtilebilir. Türkiye değerini Oyserman ve ark., 2002 tespitleriyle karşılaştırdığımızda bizim verilerimizin daha küçük olduğunu ($0,66 > 0,532$) belirledik. Sonuç olarak Oyserman ve arkadaşlarıda Türkiye Kültürü'nü bizim verilerimize benzer şekilde hesaplamışlar ve boyutlarda aynı bölgelerde bulgulamışlardır. Toplulukçuluk hesaplarımız arasındaki fark ($0,66 - 0,532 = 0,128$) bireycilik hesaplarımız arasındaki farktan ($0,415 - 0,03 = 0,385$) oldukça küçük tespit edilmiştir. Bu da toplulukçuluk verilerinin nispeten daha sağlıklı hesaplandığına işaret etmektedir.

Araştırmamız esnasında sorunlu ve tartışma konusu olabilecek hususlara da rastladık. Bunlara kısaca değinmek gerekirse; bir meta analizden elde edilecek genellemelerin kalitesi, meta analize dâhil edilecek uygun çalışmaların nasıl sunulduğuna bağlıdır. Uygun çalışma, hem araştırma çevresinin kapsamına hem de araştırma içeriğinin sunusuyla ilgilidir. Meta analizi yönteminde en büyük problem, basılmış yayınların hep güçlü bir etki ya da istatistik manidarlığa sahipse basılmaya uygun görüldüğüdür. Yapılan çalışmalar güçlü bir etki ya da istatistik manidarlığa sahip değil ise birçoğu basılmaya uygun görülmemektedir. Bu durumda meta analize dâhil edilecek olan çalışmalar arasında zıt yönlü ya da etkisi sıfır olan çalışma sonuçları pek nadir bulunmaktadır (Rust 1990, s.220; aktaran, Özcan, 2008, s.161). Bu durum meta analiz araştırmamızdan elde edilmiş sonuçlardan genellemeler yapılma kalitesini de yüksek tutmaktadır.

TASNİF DIŞI

Araştırmamız esnasında rastladığımız aykırı değerleri yorumlarken örneklemin seçilmesinde üniversite öğrencilerinin çoklukla tercih edildiği dikkat çekmektedir. Üniversite öğrencilerinin toplumun genelini yansıtmadığı kanısı aşıkardır. Çünkü çoğunlukla belli bir parasal değerin üzerinde gelire sahip ailelerin çocukları üniversiteye gidebilmektedir. Böyle ailelerin bakış açıları ve fikirleri de tüm toplumda hakim olan değerler ile birebir örtüşmeyebilir.

Araştırmamızda etnik kökene dayalı veya azınlıklara yönelik herhangi bir örneklem sınıflandırmasına rastlanmamıştır. Ancak kuvvetle muhtemeldir ki Türkiye içerisindeki etnik kökenin veya azınlık durumunun da farklı bir etkisi vardır. Nitekim Coon ve Kimmelmeier (2001) yaptıkları araştırmalarında AkA'nın bireyci olduğundan ve Afrika kökenli Amerikalıların (AfKA) toplulukçu yapıda olduğundan hareketle araştırmalarına başlamalarına rağmen AfKA'nın iç grupta toplulukçu olduğunu dış grupta ise bireyci olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun sebebini ise dış grubun daha gelişmiş olduğu ve sosyal statülerinin yüksek olarak algılanması nedeniyle AfKA, AkA dan bile daha fazla bireyci davrandığı belirtilmiştir. Azınlık gruplarının kendi içerisinde toplulukçu iken diğer toplum fertlerine karşı son derece bireyci olabildiklerine değinmişlerdir. Oyserman ve arkadaşları da yaptıkları araştırmalarında Amerikalıların bireyci yapılarına eleştiri getirmektedirler (2002). Bireyciliğin ve toplulukçuluğun alt başlıklarını yüzeysel tutarsanız Amerikalıların çok bireyci algılanmalarına karşın alt başlıkları kesinleştikçe daha toplulukçu özellik gösterebildiklerinden bahsetmektedirler. Bireyciliğin ve toplulukçuluğun alt başlıklarla açıklanması gerektiği, aksi takdirde teorik yapının boş olduğu belirtilerek gruba/topluma yakınlık hissi gibi kavramların da ölçeklere ilave edilmesi üzerinde durulmuştur.

Ülke içerisindeki etnik köken veya azınlıkların durumu da önceki paragraflarda izah edildiği üzere farklılık gösterebilmektedir. Ülkemizde de bireyciliği ve toplulukçuluğu ölçmek için daha ayrıntılı ölçeklerin kullanılması belirttiğimiz üzere daha sağlıklı sonuçlara ulaşmaya imkan verecektir.

Türkiye Kültürü'ne ait verileri araştırmaya çalışmamız münasebetiyle elde edilen sonuçlar ile bu sonuçlara ulaşma sürecinde karşılaşılan bulgular ve değerlendirmeler dikkate alınarak sonraki uygulamalara ve araştırmacılara yönelik şu önerilerde bulunulabilir.

a. Meta analizi önceki çalışmaların bulgularıyla beslenir. Araştırma miktarı fazla olacağından doğru sonuca ve araştırmaya ulaşmak için ülkemizde emekleme safhasında olan meta analiz çalışmalarına erişmek için uluslararası veri tabanlarına benzer bir veri tabanı olmalıdır. YÖK'ün tez merkezi genişletilerek makale, kitap ve bildirileri de içeren veri tabanı oluşturulması uygun olur.

TASNİF DIŞI

b. Araştırma esnasında ulaşılan verilerde standartlığın olmadığı, ihtiyaç duyulan girdilere ise ulaşılamadığı durumlar olabilmektedir. Araştırmalarda asgari veri setinin yer alması uygun olacaktır. Asgari veri seti akademisyenler veya YÖK tarafından belirlenerek ilan edilebilir.

c. Araştırılan konuda zaman içerisindeki değişim, çalışma yerine göre değişim, çalışma türüne göre değişim, örnekleme göre değişim gibi moderatör değişkenlere göre farklılıklar incelenebilir. Etki büyüklüğünde moderatörlerin etkileri ortaya konabilir.

d. Araştırmacılar meta analizi gibi çok fazla veriyle işlem yapacaklar ise grup çalışması faydalı olabilir. Tek başına yapılan çalışmalarda (örneğin tez hazırlama vb.) araştırmacılar kod tablosu oluşturmalarıdır. Veriler kod tablosuna dikkatle girilmeli ve sistematik olarak çalışılmalıdır. Verilerle ilgili problem yaşandığında bunun araştırmacıyı en başa döndürebileceği unutulmamalıdır.

e. Çalışmalar gruplanırken yerli yazın ve yabancı yazın titizlikle alt gruplara ayrılmalıdır. Pek çok çalışma aynı alt gruba ait olması gerekirken farklı grupta incelenmekte veya tam tersi olarak farklı grubun konuları aynı alt grupta analiz edilmektedir.

f. Yayınlanmayan çalışmalara ulaşmak zaman ve maliyet yönünden araştırmacıları zorlayabilmektedir. Bu olumsuzluğu azaltmak için yüksek lisans ve doktora tezlerine iletişim bilgileri eklenmelidir. Araştırmacıların kapalı olan tezlere ulaşamayacağını, ulaşsa bile yazarının müsadresi olmadan kullanamayacaklarını baştan bilmeleri ve buna hazırlıklı olmaları yararlı olabilir.

g. Araştırma yapmayı daha sistematik hale getirmek maksadıyla makalelerde, yüksek lisans ve doktora tezlerinde ve de kitapların ilgili bölümlerinde verilere ait olması gereken asgari bilgilerin neler olabileceği araştırılabilir.

h. Çalışmalarda manidar çıkmayan sonuçların bazıları metin bölümüne yazılmamaktadır. Bu eksiklik meta analizi yapılabilmesi için verilere ulaşmayı kısıtlamaktadır. Sonuç beklendiği gibi olmasa da verilerin araştırmaya dahil edilebilir.

i. Ülkemizde çok az tercih edilen meta analizi yönteminin hangi seviyede eğitime dahil edilebileceği (örneğin yüksek lisans veya doktora seviyesi vb.) araştırılabilir.

j. Meta analizi yapma niyetinde olan araştırmacılar konuyla ilgili yeterli çalışma olduğundan emin olmalıdırlar. Emin olmak için önceki çalışmaların içeriği bir kod tablosuna göre analiz edilmeli ve net bir tavır ortaya konmalıdır.

k. Araştırmacıların meta analizini öğrenebileceği ve neler yapmaları gerektiğini açıklayan Türkçe bir kitap yoktur. Yabancı kaynaklardan öğrenilmesi zorunlu olan yöntem ileri seviye dil bilgisini (özellikle İngilizce) gerektirmektedir.

l. Meta analizi istatistiki verilerle yapılmakta olduğundan araştırmacıların istatistiki alt yapılarının ve matematiksel bilgilerinin belirli bir seviyenin üzerinde olması gerekmektedir.

TASNİF DIŞI

m. Bir çalışmanın aynısı farklı zaman dilimlerinde yapılabilir. Böylece incelenen değişkenin etki büyüklüğünün zaman içindeki değişimi daha net görülebilir. Aynı şekilde farklı yerlerde yapılabilir. Böylece incelenen değişkenin etki büyüklüğünün çalışma bölgesi değişimi incelenebilir. Bir çalışma farklı örneklem içeriklerinde de yapılabilir. Buradan da incelenen değişkenin etki büyüklüğünün örneklem içeriğine göre değişimi incelenebilir.

n. Türkiye’de bireycilik ve toplulukçuluk değerleri her geçen gün başkalaşacağından araştırmamıza benzer bir çalışmanın belirli bir süre sonra (yaklaşık 10 yıl) tekrar edilmesi ve sonuçlarının karşılaştırılması yapılabilir. Sonuçta etki büyüklüğünün artmasının veya azalmasının nedenleri araştırılabilir.

o. Araştırma miktarının artmasıyla birlikte farklı ölçekler araştırmaya ilave edilebilir ve nitel olarak yapılan çalışmaların analizleri yapılarak kümülatif toplam içerisine dahil edilebilir.

p. Türkiye’nin bireycilik veya toplulukçuluk değerlerine göre bunlardan birisini yükseltmek için neler yapılabileceği gerekçeleriyle araştırılabilir.

Sonuç olarak yaptığımız araştırma ile Türkiye Kültürü’ne ait bireyciliği ve toplulukçuluğu uygun sayısal değerlerle ölçen bütün araştırmalar ve onlardan elde edilen sonuçlar bir araya getirilmiştir. Önceden yapılmış olan münferit çalışmalar toparlanmış ve meta analizi yöntemiyle ortaya çıkan hatalar büyük ölçüde giderilmiş ve kültürümüzün gerçek prametrelerine yakın değerlere ulaşmaya çalışılmıştır. Türkiye Kültürü’nü inceleme esnasında tüm verilerin sayısal değerlerle işleme konularak alt boyutlarıyla birlikte bireyciliği ve toplulukçuluğu ifade eden etki büyüklüğü değerleriyle teoriye ve yerli ve yabancı yazına katkıda bulunulmuştur. Araştırmamızın bundan sonraki çalışmalara veri sağlayacağı ve benzer araştırmalara yol göstererek model olabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

TASNİF DIŞI

- Akgöz, S., Ercan, İ. ve Kan, İ. 2004. "Meta-Analizi". Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, sayı 30 (2), Bursa, 107–112.
- Aktaş, M., 2007. Algılanan kişi-örgüt uyumu, iş tatmini, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma eğilimi ilişkisi: bireycilik ve toplulukçuluğun biçimleyici etkisi. 15. Yönetim ve Organizasyon Kongresi.
- Anamur, Z.N., 2003. Individualism-collectivism, self-concept and sources of self-esteem. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi
- Arslan, S., 2006. Farklı soyutlama düzeylerinde benlik temsilleri: Bireysel Benlik ve Kolektif Benlik ya da 'Ben'lik ve 'Biz'lik. Türk Psikoloji Yayınları, 9 (18), 81-99.
- Ayçiçeği-Dinn, A., Caldwell-Harris, C.L., 2011. Individualism-collectivism among Americans, Turks and Turkish immigrantsto the U.S. Jurnal of Intercultural Relations,35: 9-16.
- Aydın, S., Bireyci-toplumcu, idealist-relativist ve materyalist eğilimler ile hedonik alışveriş arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Aytaç, Ö., Girişimcilik: Sosyo-kültürel bir perspektif. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19:139-160.
- Borenstein, M., Hedges, L., Rothstein, H. 2007. "Meta-Analysis Fixed Effect vs. Random Effects". [http://www.meta-analysis.com/Meta-analysis_fixed_effect_vs_random_effects.pdf 01.10.2007]
- Bontempo, R., Lobel, S., & Triandis, H. (1990). Compliance and value internalization in Brazil and the U.S.: Effects of allocentrism and ano-nymity. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 21, 200 –213.
- Brewer, M. ve Chen, Y. 2007. Where (who) are collectives in collectivism? Toward conceptual clarification of individualism and collectivism. *Psychological Review*, 114 (1): 133-151.
- Brislin, R. 1980. Translation and content analysis of oral and written material. H.C. Triandis ve J. W. Berry (Der.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, Boston: Allyn and Bacon.
- Chambers, E. (2004). An Introduction to meta-analysis with articles from The Journal of Educational Research (1992–2002). *The Journal of Educational Research*. 98(1), 35–44.
- Cohen, J. 1988. "Statistical Power Analysis for The Behavioral Sciences". Academic Pres., New York.
- Cohen, J., Welkowitz, J. ve Ewen R.B. 2000. "Introductory Statistics for The Behavioral Sciences". Harcourt Brace College Publishers, Orlando.
- Coon, H. M. ve Kemmelmeier, M. 2001. Cultural orientations in the United States – (Re)examining differences among ethnic groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32 (3): 348-364.
- Cousins, S. D. (1989). Culture and self-perception in Japan and the United States. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 124 –131.

TASNİF DIŞI

- Çarıkçı, İ.H., Koyuncu, O., Bireyci-Toplumcu Kültür Ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2:3, 1-18.
- Çukur, C. S., Guzman, M. R. ve Carlo, G. 2004. Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism-collectivism: A study of Turkey, the United States, and the Philippines. *Journal of Social Psychology*, 144 (6): 613-634.
- Dertli, B., Association between working people's lifestyle and subjective well-being from the perspective of individualism/collectivism. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Dirilen, Ö. 2006. Relationship between values and culture: A comparison of Central Asian and Turkish University. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Durlak, J.A. 2003. "Basic Principles of Meta-Analysis". M.C. Roberts, S.S. Ilardi (Ed.), Handbook of Research Methods in Clinical Psychology, Blackwell Publishing Ltd, İngiltere, 196–209.
- Earley, C. P. ve Gibson C. 1998. Taking stock in our progress on individualism–collectivism: 100 Years of solidarity and community. *Journal of Management*, 24 (3): 1998: 265-304.
- Egger, M. ve Smith G. (1997). Meta-analysis: Potentials and promise. *British Medical Journal*, 315, 1371–1374.
- Elarbesh, S., 2000. A Comparative study of individualism-collectivism: Effect on performance in groups (Canada, Libya and Turkey). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Erdem, R., Fırat, G., Aşkan, Ş., Özçelik, S., Çapkur, S., Özay, A., 2007. Türk toplumundaki kolektivist eğilimleri anlamaya yönelik farklı meslek grupları üzerinde bir çalışma. 15. Yönetim ve Organizasyon Kongresi.
- Erdem, R., Kocabaş, İ., 2006. Kurum yöneticilerinin kültürel eğilimlerinin yatay-dikey bireycilik ve kolektivizm boyutunda incelenmesi. 14. Yönetim ve Organizasyon Kongresi.
- Erdil, S. E., Wasti, S. A. 2007. Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7: 1-2, 39-66.
- Erdoğan, B., Liden, R.C. 2006. Collectivism as a moderator of responses to organizational justice: Implications for leader-member exchange and ingratiation. *Journal of Organizational Behavior*, 27, 1–17
- Ergene, T. "Effectiveness of Test anxiety Reduction Programs: A Meta-Analysis Review". Doktora Tezi. Ohio University. [http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/tez_ozetleri/tuncay.html 31.03.2012]
- Ergene, T. 2003. "Sınav Kaygısını Azaltma Programlarının Etkililiği: Bir Meta-Analiz Çalışması". İnönü Üniversitesi (Ed.),VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 09–11 Temmuz 2003, Malatya.
- Farh, J., Hackett, R. D. ve Liang, J. 2007. Individual-level cultural values as moderators of perceived organizational support-employee outcome relationships in China: Comparing the effects of power distance and traditionality. *Academy of Management Journal*, 50 (3): 715-729.

TASNİF DIŞI

- Gerstner, C.R., & Day, D. V. (1994). Cross-cultural comparsion at leadership prototypes. *Leadershnp Quarterly*, 5, 121-134.
- Gezgin, U.B., The psychological correlates of endowment effect: Individualism-collectivism, perceptive taking, and real and hpothetical endowment effects. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Glass, G. 1976. "Primary, Secondary, And Meta-Analysis of Research". *Educational Researcher*, 5, 3–8.
- Glass, G. 1977. "Integrating Findings: The Meta Analysis of Research". *Review of Research in Education*, 5, 351–379.
- Glass, G., McGaw, B., ve Smith, M.L. 1981. "Meta -Analysis in Social Research". Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Göçmen, G.B. 2004. "Meta Analizin Genel Bir Değerlendirmesi". *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 7, 209–214.
- Göçmen, G.B. 2003. "Effectiveness of Frequent Testing Over Academic Achievement: A Meta Analysis". Doktora tezi, Ohio University. Ohio, USA. (ProQuest UMI Microform: 3099579)
- Göregenli, M. 1995. Kültürümüz açısından bireycilik – toplulukçuluk eğilimleri: Bir başlangıç çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (35): 1-14.
- Gudykunst, W. B., Matsumoto, Y., Ting-Toomey, S., Nishida, T. Kim, K. S. Ve Heyman, S. 1996. The influence of cultural individualism – collectivism, self construals and individual values on communication styles across cultures. *HumanCommunication Research*, 22: 510-543.
- Gudykunst, W. B. ve Lee, C. M. 2003. Assessing the validity of self-construal scales – A response to Levine et al. *Human Communication Research*, 29 (2): 253-274.
- Hamer, R.M. ve Pippa M.S. "SAS Tools for Meta-Analysis". (Paper Nr: 250) Proceedings of the Twenty-Seventh Annual SAS; Users Group International Conference Cary, NC: SAS Institute Inc.
[<http://www2.sas.com/proceedings/sugi27/p250-27.pdf> 31.03.2012]
- Hedges, L.V. ve Olkin, I. 1985. "Statistical Methods for Meta-Analysis". Academic Press, Orlando.
- Heelas, P. Ve Lock, A., 1981, *Indegenous psychologies: The anthrophology of the self*. London: Academic.
- Heine, S. J., Kitayama, S., Lehman, D., Takata, T., & Ide, E. (1998, August).Self-enhancement and self-improvement: Two ways to motivate the self. Paper presented at the Stanford Mini-Conference on Cultural Psychology, Palo Alto, CA.
- Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. (1999). Is there a universal need for positive self-regard? *Psychological Review*, 106, 766 –794.
- Hewet, K., Özdemir, V.E., 2010. The Effect of Collectivism on the Importance of Relationship Quality and Service Quality for Behaviora Intentions: A Cross-National and Cross-Contextual Analysis. *Journal of International Marketing*, 18: 1, 41–62

TASNİF DIŞI

- Hofstede, G. 1980. *Culture's consequences: International differences in workrelated values*, Beverly Hills, CA: Sage.
- Hofstede, G. ve Bond, M.H., 1984. Hofstede's culture dimensions: An independent validation using Rokeach's value survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 15, 417-433.
- Hofstede, G. (1994). *Cultures and Organizations: Intercultural Cooperation and its Importance for Survival-Software of the Mind*. Harper Collins: London.
- Hofstede, G. 2001. *Culture's consequences, California: Sage*
- House, R., Hanges, P., Javidan, M., Dorfman, P. ve Gupta, V. 2004. *Culture, leadership and organizations: The Globe Study of 62 Societies*: Sage Publications.
- Huffcutt, A.I. ve Arthur W.Jr. 1995. "Development of a New Outlier Statistic for Meta-Analytic Data". *Journal of Applied Psychology*, Cilt: 80, Sayı: 2, 327–334.
- Huffcutt, A.I. 2002. *Handbook Of Research Methods In Industrial And Organizational Psychology*. Steven G. Rogelberg (Ed.), "Research Perspectives on Meta Analysis". Blackwell Publishers Ltd. Oxford, 198–215.
- Hui, C. 1988. Measurement of individualism-collectivism. *Journal of Research in Personality*, 22: 17-36.
- Hui, C. ve Yee, C. 1994. The shortened individualism – collectivism scale: Its relationship to demographic and work related variables. *Journal of Research in Personality*, 28: 409-424.
- Hunter, J.E. ve Schmidt, F.L. 1990. "Methods of Meta-Analysis Correcting Error and Bias in Research Findings". The Publisher of Professional Social Science. Newbury Park, London, New Delhi.
- İmamoğlu, E. O., 1998. Individualism and collectivism in a model and scale of Balanced. Differentiation and Integration. *Journal of Psychology*, 132, 95–105.
- İmamoğlu, E. O. Individuation and Relatedness: Not Opposing but Distinct and Complementary. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 2003, 129(4), 367–402
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. 2002. Value Domains of Turkish Adults and University Students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333–351
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. 2004. Self-construals and values in different cultural and socioeconomic contexts. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 130 (4): 277-306.
- Jones, G. R. and George, J. M. (1997). The experience and evolution of trust: implications for cooperation and teamwork. *Academy of Management Review* , 23, 3, 531- 546.
- Kağıtçıbaşı, Ç. 1997. Individualism and collectivism. J. W. Berry; M. H. Segall; Ç. Kağıtçıbaşı (Der.), *Handbook of cross-cultural psychology*, Boston: Allyn and Bacon.
- Kağıtçıbaşı, Ç. 2010. *Benlik, aile ve insan gelişimi*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kashima, Y., Yamaguchi, S., Kim, U., Choi, S., Gelfand, M. J., & Yuki, M. (1995). Culture, gender and self: A perspective from individualism–collectivism research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 926 –937.

TASNİF DIŞI

TASNİF DIŞI

- Kaya, V., Bireyselci ve toplumsalçı değerlerin iş takımları üzerine etkileri: Üretim firmalarında uygulama. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Kemmelmeier, M. ve Oyserman, D. 2001. The ups and downs of thinking about a successful other: Self construal and the consequences of social comparisons. *European Journal of Social Psychology*, 31(3): 311-320.
- Kırkbeşoğlu, E., Tüzün, İ.K., 2009. Bireycilik-toplulukçuluk ikileminde mesleki özdeşleşme ve örgütsel özdeşleşme ayrımı. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1:1
- Killen, M. ve Wainryb, C. (2000). Independence and interdependence in diverse cultural contexts. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 87, 5- 21.
- Kim, U. (1994). Individualism and collectivism: Conceptual clarification and elaboration. In U. Kim, H. C. Triandis, C. Kagitcibasi, S. Choi, & G. Yoon (Eds.), *Individualism and collectivism: Theory, method, and applications* (pp. 19 – 40). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kitayama, S., Markus, H. R., Matsumoto, H., & Norasakkunkit, V. (1997). Individual and collective process in the construction of the self: Self-enhancement in the United States and self-criticism in Japan. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72,1245–1267
- Kitayama, S., Markus, H. R., Tummala, P., Kurokawa, M., & Kato, K. (1991). Self-other similarity judgments depend on culture. Unpublished manuscript, Kyoto University, Kyoto, Japan.
- Kocabaş, İ., Erdem, R., 2006. Kurum yöneticilerinin kültürel eğilimlerinin yatay-dikey bireycilik ve kolektivizm boyutunda incelenmesi. 14. Yönetim ve Organizasyon Kongresi.
- Koerner, A.F. ve Fujiwara, M. Relational Models and Horizontal and Vertical Individualism/Collectivism: A Cross-Cultural Comparison of Americans and Japanese, The annual NCA convention in Seattle, WA, November 9-12, 2000.
- Koyuncu, O., Bireyci ve toplulukçu kültürün yönetim üzerine etkileri: Yönetici adayları üzerinde bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Koyuncu, O., Çarıkçı, İ.H., Bireyci-Toplumcu Kültür Ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2:3, 1-18.
- Köklü, N. 1998. “Araştırma Bulgularının Bütünleştirilmesinde Meta Analiz Teknikleri”. Türkiye’de Eğitim Yönetimi, H. Taymaz ve M. Hesapçıoğlu (Ed.), Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları 3, İstanbul, 177–186
- Kulik, J. 1983. “Book Review. Review of G.V. Glass et. Al. , *Meta Analysis in Social Research*”. *Evaluation News* 4, 101–105. SAGE Publications: London.
- Kumru, A., Carlo, G., Edwards, C.P., 2004. Olumlu Sosyal Davranışların ilişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19 (54), 109-125
- Kuşdil, M.E., 1991. A Study on the core characteristics of collectivism: A comparison between local Turkish and immigrant Bulgarian-Turkish teachers. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

TASNİF DIŞI

- Lam, S.S.K., Chen, X.P., & Schaubroeck, J. (2002). Participative decision making and employee performance in different cultures: The moderating effects of allocentrism / idiocentrism and efficacy. *Academy of Management Journal*, 45, 905-915.
- Leung, K. (1989). Cross-cultural differences: Individual-level vs. cultural-level analysis. *International Journal of Psychology*, 24, 703-719.
- Li, F., Aksoy, L., 2007. Dimensionality of individualism-collectivism and measurement equivalence of Triandis and Gelfand's scale. *Journal of Business and Psychology*, 21:3
- Lipsey, M.W. ve Wilson, D.B. 2001. "Practical Meta-Analysis". Beverly Hills, CA: Sage Publications
- Long, J. 2001. "An Introduction to and Generalization of the Fail-Safe N". Annual Meeting of the Southwest Educational Research Association, New Orleans, LA. ProQuest Digital Dissertations database. (Publication No. TM 032 355)
- Lu, L. ve Kao, S.-F. (2002). Traditional and modern characteristics across the generations: similarities and discrepancies. *The Journal of Social Psychology*, 142, 1, 45-59.
- Lyons, L.C. "Meta - Analysis: Methods of Accumulating Results Across Research Domains". [<http://www.lyonsmorris.com/lyons/MetaAnalysis.htm> 31.03.2012]
- Ma, V., & Schoeneman, T. J. (1997). Individualism versus collectivism: A comparison of Kenyan and American self-concepts. *Basic and Applied Social Psychology*, 19, 261-273.
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. 1991. Culture and self: implications for cognition, emotion and motivation. *Psychological Review*, 98 (2): 224-253.
- Matsumoto, D., Weissman, M. D., Preston, K., Brown, B. R., & Kupper-busch, C. (1997). Context-specific measurement of individualism - collectivism on the individual level: The individualism-collectivism interpersonal assessment inventory. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 743-767
- Miller, J. G., Bersoff, D. M., & Harwood, R. L. (1990). Perceptions of social responsibilities in India and in the United States: Moral imperatives or personal decisions? *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 33- 47.
- Murphy, K.R. 2003. "Validity Generalization A Critical Review". Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
- Noortgate, W. ve Onghena, P. 2003. "Multilevel Meta-Analysis: A Comparison With Traditional Meta-Analytical Procedures". *Educational and Psychological Measurement*, Vol. 63, No. 5, October 2003, 765-790.
- Nurmakhmatuly, A., Kamu ve özel sektör işletmelerindeki yöneticilerin iş etiği ve bireyselliliğe ilişkin tutum ve davranışları üzerinde kültürlerarası bir araştırma: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Olkin, I. 1999. "Diagnostic Statistical Procedures in Medical Meta Analysis". *Stat-Med*, 18, 2331-2341.

TASNİF DIŞI

TASNİF DIŞI

- Oyserman, D., Coon, H. ve Kimmelmeier, M. 2002. Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128 (1): 3-72.
- Özbakış, M.A., Yatay-dikey bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ekip çalışması üzerine etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Özcan, Ş. (2008). Eğitim yöneticisinin cinsiyet ve hizmetiçi eğitim durumunun göreve etkisi: bir meta analitik etki analizi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdikmenli, G., Kişilerarası ilişkilerdeki bireyci-toplulukçu yönelimlerin çocuk ve gençlerde yaşa, kuşağa ve öykü türüne göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Özdemir, A., 2010. İlköğretim Okullarında Algılanan Yönetici Desteğinin ve Bireycilik-Ortaklaşa Davranışçılığın Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16:1: 93-112.
- Özdemir, V.E., Hewet, K., 2010. The Effect of Collectivism on the Importance of Relationship Quality and Service Quality for Behaviora Intentions: A Cross-National and Cross-Contextual Analysis. *Journal of International Marketing*, 18: 1, 41–62
- Realo, A., Allik, J. ve Vadi, M (1997), "The hierarchical structure of collectivism", *Journal of Research in Personality* (31): 93-116.
- Rosenthal, R. (1979). The file drawer problem and tolerance for null results. *Psychological Bulletin*. 86(3), 638–641.
- Rosenthal, R. 1991. "Meta- Analytic Procedures for Social Research". Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Rosenthal, R. ve Rosnow, R.L. 1991. "Essentials of Behavioral Research Methods and Data Analysis". McGraw-Hill, 2. Baskı, Boston.
- Rudy, A.C. "A Meta-Analysis of the Treatment of Anorexia Nervosa: A Proposal". Ithaca College. [http://www.ithaca.edu/students/arudy1/download/metaanalysis_manuscript.doc 31.03.2012]
- Rust, R. 1990. "Estimating Publication Bias in Meta Analysis". *Journal of Marketing Research*, 27, 220–226.
- Sargut, S. A. (2001). Kültürler arası farklılaşma ve yönetim. Ankara: İmge Kitabevi
- Schaffer, B. S. ve Riordan, C. M. 2003. A review of cross-cultural methodologies for organizational research: A best-practices approach. *Organizational Research Methods*, 6: 169-216.
- Schulze, R. 2004. Meta-Analysis A Comparison of Approaches. Hogrefe And Huber Publishers, Göttingen, Germany.
- Schwartz, S. H. 1992. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25: 1-65.

TASNİF DIŞI

- Schwartz, S. H. (1994). Beyond individualism/collectivism: New cultural dimensions of values. In U. Kim, H. C. Triandis, C. Kagitcibasi, S. Choi, & G. Yoon (Eds.), *Individualism and collectivism: Theory, method, and applications* (pp. 85 –119). Thousand Oaks, CA: Sage
- Singelis, T. M. 1994. The measurement of independent and interdependent selfconstruals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20: 580-591.
- Singelis, T. M, Triandis, H. C., Bhawuk, D. S., ve Gelfand, M. J. 1995. Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29 (3): 240-275.
- Smith, P. B. (1996). Cross-cultural social and organizational psychology. *Annual Review of Psychology*, 47, 205- 235.
- Suh, E., Diener, E., Oishi, S., & Triandis, H. C. (1998). The shifting basis of life satisfaction judgments across cultures: Emotions versus norms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 482– 493.
- Şahin, M.C. (2005). *İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitimin Etkililiği: Bir Meta Analiz Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Çalışması, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Şahin, K.T., 2006 Türk yönetim anlayışında ortaklaşa davranıştan bireyselliğe geçiş sürecinin iş sistemi üzerindeki etkisi: TÜSİAD-MÜSİAD örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Şahin Tan, K., 2007. İşlem maliyeti yaklaşımının kültürel temelleri. *Yönetim*, 18:58
- Şeker, B.D., Kente göç etmiş bir örneklemede bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri ve değerler açısından kültüre uyum (kültürlenme) süreçleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Tamer, M., Bildik, T., Kösem, F.Ş., Kesikçi, H., Tatar, A., Yaman, B., Erermis, S., Özbaran, B., 2006. The characteristics of separation-individuation in Turkish high school students. *Adolescence*, 41:161
- Takano, Y. and Osaka, E. (1999). An unsupported common view: comparing Japan and the U.S. on individualism/collectivism. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 311-341.
- Taşdemir, N., The relationships between vertical and horizontal individualism-collectivism, religiosity, and parenting styles from perspective of parents and their children. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Thalheimer, W. ve Cook, S. “How to Calculate Effect Sizes from Published Research: A Simplified Spreadsheet”. [http://www.work-learning.com/white_papers/effect_sizes/Effect_Sizes_Spreadsheet.xls 29.03.2012]
- Ton, İ.A., 2008. The effect of individualism- collectivism (IC) and trust on workplace empowerment.
- Triandis, H. C., Bontempo, R., Betancourt, H., Bond, M., Leung, K., Brenes, A., et al. (1986). The measurement of the etic aspects of individualism and collectivism across cultures. *Australian Journal of Psychology*, 38, 257–267.
- Triandis, H. C. 1989. The self and behavior in differing cultural contexts. *Psychological Review*, 96: 506- 520.

TASNİF DIŞI

- Triandis, H. C. (1994). Culture and Social Behavior. McGraw & Hill: New York.
- Triandis, H. C. 1995. *Individualism and collectivism*, Boulder, CO: Westview Press.
- Triandis, H. C. ve Gelfand, M. J. 1998. Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (1): 118-128.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69, 6, 907- 924.
- Triandis, H. C. ve Suh, E. M. (2002). Cultural influences on personality. *Annual Review of Psychology*, 53, 133–60.
- Tuncel, E. Moderating effects of conscientiousness, dispositional affect, and collectivism on the job satisfaction job performance relationship. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Üskül, Z.Ö., Bireyciliğe tarihsel bakış. Yayınlanmamış doktora tezi.
- Voronov, M. and Singer, J. A. (2002). The myth of individualism-collectivism: A critical review. *The Journal of Social Psychology*, 142, 4, 461- 481.
- Wagner, J. A., & Moch, M. K. (1986). Individualism– collectivism: Con-cept and measure. *Group & Organization Studies*, 11, 1986, 280–304.
- Wagner, J. A. (1995). Studies of individualism– collectivism: Effects of cooperation in groups. *Academy of Management Journal*, 38, 152–172.
- Wasti, S. A. 2003. The influence of cultural values on antecedents of organizational commitment: An individual level analysis. *Applied Psychology: An International Review*, 52 (4): 533-554.
- Wasti, S. A., Erdil, S. E. 2007. Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7: 1-2, 39-66.
- Wilson, D.B. "Analysis of Meta-Analytic Data". Meta-Analysis Stuff. [http://mason.gmu.edu/~dwilsonb/downloads/analysis_overheads.ppt 06.03.2012]
- Wolf, F.M. 1986. "Meta-Analysis Quantitative Methods for Research Synthesis". Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Yamaguchi, S. 1994. Collectivism among the Japanese: A perspective from the self. U. Kim, H. C. Triandis, C. Kağıtçıbaşı, C. Choi ve G. Yoon, *Individualism and collectivism: Theory, method and applications*, (sayfa:175-188) Newbury Park, CA: Sage.
- Yıldız, N. Ç. (2002). Verilerin değerlendirilmesinde meta analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, H.Ş., Adil dünya inancı, bireyin kendisi ile adalet algısı ve bireyci-toplulukçu kişilik eğiliminin ceza ve ödül tutumları ve örgütsel adalet algısı ile ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

EKLER**SAYFA**

EK-A: Kodlama Protokolü	94
EK-B: Kodlama Protokolüne Göre Araştırmaya Dahil Edilen Çalışma Numaraları ve Karakteristik Özellikleri	95
EK-C: Meta Analizinde Kullanılan Çalışmaların Numaraları Ve Karakteristik Özellikleri	100
EK-Ç: Her Bir Çalışmanın Yatay Bireycilik Değerleri	102
EK-D: Her Bir Çalışmanın Dikey Bireycilik Değerleri	103
EK-E: Her Bir Çalışmanın Yatay Toplulukçuluk Değerleri	104
EK-F: Her Bir Çalışmanın Dikey Toplulukçuluk Değerleri	105
EK-G: Her Bir Çalışmanın Yatay Bireycilik, Dikey Bireycilik Ve Toplam Bireycilik Değerleri	106
EK-H: Her Bir Çalışmanın Yatay Toplulukçuluk, Dikey Toplulukçuluk Ve Toplam Toplulukçuluk Değerleri	107
EK-I: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Her Bir Çalışmanın Dikey Bireycilik Değerleri	108
EK-İ: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Her Bir Çalışmanın Yatay Toplulukçuluk Değerleri	109
EK-J: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Her Bir Çalışmanın Dikey Toplulukçuluk Değerleri	110
EK-K: Aykırı Değerler Çıkarıldıktan Sonra Her Bir Çalışmanın Yatay Bireycilik, Dikey Bireycilik Ve Toplam Bireycilik Değerleri	111
EK-L: Aykırı Değerler (Çukur,2004 Ve Erdem, 2007) Çıkarıldıktan Sonra Her Bir Çalışmanın Yatay Bireycilik, Dikey Bireycilik Ve Toplam Bireycilik Değerleri	112

TASNİF DIŞI

EK-M: Aykırı Değerler (Wasti 2007 a) ıkarıldıktan Sonra Her Bir alışmanın Yatay Bireycilik, Dikey Bireycilik Ve Toplam Bireycilik Değerleri	113
EK-N: Aykırı Değerler (ukur,2004; Erdem, 2007 ve Wasti, 2007 a) ıkarıldıktan Sonra Her Bir alışmanın Yatay Bireycilik, Dikey Bireycilik Ve Toplam Bireycilik Değerleri	114
EK-O: Aykırı Değerler (Wasti 2003, ukur, Kocabaş, Dirilen) ıkarıldıktan Sonra Her Bir alışmanın Yatay Toplulukçuluk, Dikey Toplulukçuluk Ve Toplam Toplulukçuluk Değerleri	115
EK-Ö: Türkiye'nin Bireycilik Ve Toplulukçuluk Değerlerinin Diğer lkelerle Karşılaştırılması	116
EK-P: Meta Analizi Formülleri	117

KODLAMA PROTOKOLÜ**1. ÇALIŞMA KİMLİĞİ**

- a. Çalışma No#
- b. Çalışma Adı:
- c. Yazar Adları:
- ç. Çalışma yılı:
- d. Çalışmanın yapıldığı il:
- f. Çalışmanın basım kaynağı:

2. ÇALIŞMA İÇERİĞİ

- g. Örneklem grubunun tahsil durumu
- h. Çalışmanın uygulanma süresi:
- ı. Deneklerin seçilme koşulları () rastgele () diğer

3. ÇALIŞMA VERİLERİ

- i. Deney ve kontrol grupları bireycilik ve toplulukçuluk testi tanımlayıcı istatistikler;

Deney Grubu (BDÖ yöntemi) istatistikleri			Kontrol Grubu (Geleneksel yöntem) istatistikleri		
Örneklem Büyükliği (N)	Ortalamalar (X)	Standart Sapma (ss)	Örneklem Büyükliği (N)	Ortalamalar (X)	Standart Sapma (ss)

KODLAMA PROTOLOLÜNE GÖRE ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLEN ÇALIŞMA NUMARALARI VE KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

S.N O	YAZAR	YIL	YER	BASIM ŞEKLİ	ÖRNEKLEM SAYISI	ÖRNEKLEM İÇERİĞİ	BAYAN % Sİ	ÖLÇEĞİ	ÜNİVERSİTE ADI	ÜNİVERSİTE YERİ
1	Arzu S. Wasti	2003	-	Makale	882	Özel sektör çalışanları	45,30%	Singelis(95) INDCOL	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
2	Arzu S. Wasti Selin E. Erdil	2007	-	Makale	1577 (1093+395)	Otomotiv,Enerji, kimya,bilgisayar donanımı,internet erişim hizmetleri, iş makinaları sektör çalışanları	19%	Singelis(95) INDCOL	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
3	Asım Özdemir	2010	Ankara	Makale	172	İlköğretim öğretmenleri	60%	Hanges ve Dickson (2004) ölçeğinden eğitim alanına Somech ve Ron(2007) uyarlaması	Gazi Üniversitesi	Ankara
4	Asiye Kumru,G. Carlo,C.E dwards	2004	Ankara	Makale	550	İlköğretim, lise, üniversite öğrencileri	45%	Singelis(94) SCS	Abant İzzet Baysal Ün.	Bolu
5	Ayhan İ. Ton	2008	-	Doktora Tezi	263	Üniversitede akademisyenleri, lise öğretmenleri, banka çalışanları	67,70%	Ton (2008)	Marmara Üniversitesi	İstanbul

6	Ayşe Ayçeçeği -Dinn, C.L.C-Harris	2011	İstanbul, USA	Makale	217	-	41%	Singelis(95) INDCOL	İstanbul Üniversitesi	İstanbul
7	Barış Seçer, Efe Çınar	2011	İzmir	Makale	201	Yüksek Lisans ve Doktora öğrencileri	57,7%	Singelis(95) INDCOL	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir
8	Berrin Erdoğan, R.C. Liden	2006	İstanbul	Makale	100	Tekstil sektöründe beyaz yakalı çalışan	46%	Dorfman and Howell (1988)	Oregon Üniversitesi	USA
9	Cem Şafak Çukur, M. Rosario	2004	Ankara	Makale	164	Üniversite öğrencileri	40%	Singelis(95) INDCOL	Muğla Üniversitesi	Muğla
10	Erdem Kırkbeşoğlu İpek K. Tüzün	2009	İstanbul ve Ankara	Makale	209	Sigorta şirketlerinde çalışanlar	-	Ramamoorthy ve Carroll (1998)	Başkent Üniversitesi	Ankara
11	İbrahim Kocabaş, Ramazan Erdem	2006	Elazığ	Makale	50	Valilikte kurum yöneticileri	2%	Singelis(95) INDCOL	Fırat Üniversitesi	Elazığ

12	İlker H. Çarıkçı Osman Koyuncu	2010	Burdur	Makale	307	Üniversite öğrencileri	47,90%	Ton (2008)	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur
13	Kader Tan Şahin	2006	-	Doktora Tezi	-	-	-	-	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon
14	Lerzan Aksoy Fuan Li	2007	-	Makale	102	Üniversite öğrencisi	49%	-	Koç Üniversitesi	İstanbul
15	Mert Aktaş	2007	-	Makale	-	-	-	-	Başkent Üniversitesi	Ankara
16	Ömer Ocak	2010	İstanbul	Yüksek Lisans Tezi	248	Telekomünikasyon,eğitim, İnşaat,sağlık,bank a çalışanları	42,30%	Singelis(95) INDCOL	Marmara Üniversitesi	İstanbul
17	Özlem Dirilen	2006	Ankara	Yüksek Lisans Tezi	292	Üniversite öğrencileri	28,40%	Singelis(95) INDCOL	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara
18	Ramazan Erdem, G.Fırat, Ş.Aşkan, S.Özçelik, S.Çapkur, A.Özay	2007	Elazığ	Makale	200	Doktorlar,hemşireler, öğretmenler,memurlar akademisyenler,işçiler ev hanımları,esnaflar	51%	Triandis (95) Toplulukçuluğun boyutları	Fırat Üniversitesi	Elazığ

19	Ramazan Erdem, Bayram Göktaş, Elif Dikmetaş	2007	Bolu	Makale	110	Doktorlar, hemşireler, hastane idarecileri, sağlık personeli	38,5%	Singelis(95) INDCOL	Fırat, Ankara ,Ondokuz Mayıs Ün.	Elazığ, Ankara, Samsun
20	Ramazan Erdem	2007	Elazığ, Diyarbakır, Malatya	Makale	290	Öğretmen	38,9%	Realo(97) ESTCOL	Fırat Üniversitesi	Elazığ
21	Selahattin Turan, Belgin Durceylın , Mehmet Şişman	2005	Eskişehir	Makale	123	Üniversite öğrencileri	-	Hofstede ölçeğinden Uygulamacı tarafından geliştirilmiş	Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi	Eskişehir
22	Ulaş Başar Gezgin	2002	İstanbul	Yüksek Lisans Tezi	121	Üniversite Öğrencileri	46,3%	Hui (88) ölçeğinden Göregenli (95) uyarlaması	Boğaziçi Üniversitesi	İstanbul
23	V. Emre Ozdemir, K.Hewett	2010	-	Makale	88	Üniversite öğrencisi	47%	Singelis(95) INDCOL	Medalia Şirketi	USA

24	Chirkov, Lynch, Niwa	2005	-	Makale	94	Üniversite öğrencisi	-	Singelis(95) INDCOL	-	-
25	Hofstede , Geert	2001	-	Kitap	100	IBM Şirketi çalışanları	-	Values survey module (VSM)	-	-
26	Oyserma n, Coon, Kemmelm eier	2002	-	Makale	100	college student	54%	Meta Analizi	Michigan Universitesi	USA
27	Oishi, Shi gehiro	2000	-	Makale	100	college student	54%	Triandis (96)	-	-

Çizelgede renkli olarak yazılmış satırlar meta analizinde işlem yapılan satırlardır.

META ANALİZİNDE KULLANILAN ÇALIŞMALARIN NUMARALARI VE KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

S.N O	YAZAR	YIL	YER	BASIM ŞEKLİ	ÖRNEKLEM SAYISI	ÖRNEKLEM İÇERİĞİ	BAYAN % Sİ	ÖLÇEĞİ	ÜNİVERSİTE ADI	ÜNİVERSİTE YERİ
1	Arzu S. Wasti	2003	-	Makale	882	Özel sektör çalışanları	45,30%	Singelis(95) INDCOL	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
2	Arzu S. Wasti Selin E. Erdil	2007 a	-	Makale	1093	Otomotiv,Enerji, kimya,bilgisayar donanımı,internet erişim hizmetleri, iş makinaleri sektör çalışanları	19%	Singelis(95) INDCOL	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
3	Arzu S. Wasti Selin E. Erdil	2007 b	-	Makale	395	Otomotiv,Enerji, kimya,bilgisayar donanımı,internet erişim hizmetleri, iş makinaleri sektör çalışanları	19%	Singelis(95) INDCOL	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
4	Cem Şafak Çukur,M. Rosario	2004	Ankara	Makale	164	Üniversite öğrencileri	40%	Singelis(95) INDCOL	Muğla Üniversitesi	Muğla
5	İbrahim Kocabaş, Ramazan Erdem	2006	Elazığ	Makale	50	Valilikte kurum yöneticileri	2%	Singelis(95) INDCOL	Fırat Üniversitesi	Elazığ

6	Ömer Ocak k	2010	İstanbul	Yüksek Lisans Tezi	105	Telekominikasyon,eğitim,İnşaat,sağlık,banka çalışanları	42,30%	Singelis(95) INDCOL	Marmara Üniversitesi	İstanbul
7	Ömer Ocak e	2010	İstanbul	Yüksek Lisans Tezi	143	Telekominikasyon,eğitim,İnşaat,sağlık,banka çalışanları	42,30%	Singelis(95) INDCOL	Marmara Üniversitesi	İstanbul
8	Özlem Dirilen	2006	Ankara	Yüksek Lisans Tezi	292	Üniversite öğrencileri	28,40%	Singelis(95) INDCOL	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara
9	Ramazan Erdem, Bayram Göktaş, Elif Dikmetaş	2007	Bolu	Makale	110	Doktorlar,hemşireler, hastane idarecileri, sağlık personeli	38,5%	Singelis(95) INDCOL	Fırat,Ankara ,Ondokuz Mayıs Ün.v.	Elazığ, Ankara, Samsun

Not: Araştırmada “Wasti 2007 a” yazısı 2. Sıradaki n=1093 araştırmasını; “Wasti 2007 b” yazısı 3. Satırdaki n=395 araştırmasını; “Ocak k” yazısı 6.satırdaki n=105 kız örneklemin araştırmasını; “Ocak e” yazısı 7. Satırdaki n=143 erkek örneklemin araştırmasını işaret etmektedir.

HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY BİREYCİLİK DEĞERLERİ

ÇALIŞMA	YATAY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	- 1,101	0,100	100	-1,296	-0,906
WASTİ 2007 a	- 1,078	0,098	100	-1,270	-0,886
WASTİ 2007 b	- 0,961	0,108	83,334	-1,172	-0,750
ÇUKUR	- 0,666	0,122	66,667	-0,906	-0,426
KOCABAŞ	- 1,202	0,179	31,25	-1,553	-0,851
OCAK k	- 1,439	0,149	45,45	-1,731	-1,147
OCAK e	- 1,452	0,138	52,63	-1,723	-1,181
DİRİLEN	- 0,528	0,110	83,334	-0,742	-0,313
ERDEM	- 0,651	0,134	55,55	-0,914	-0,387
TOPLAM	- 0,974	0,040	500	-1,050	-0,896

HER BİR ÇALIŞMANIN DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ

ÇALIŞMA	DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	0,499	0,097	111,11	0,309	0,689
WASTİ 2007 a	1,293	0,099	100	1,100	1,487
WASTİ 2007 b	1,374	0,112	76,923	1,154	1,593
ÇUKUR	0,009	0,119	71,428	- 0,225	0,243
KOCABAŞ	0,333	0,168	35,714	0,004	0,663
OCAK k	- 0,796	0,138	52,631	- 1,066	-0,526
OCAK e	- 0,616	0,126	62,5	- 0,863	-0,370
DİRİLEN	- 0,237	0,108	83,333	- 0,449	-0,025
ERDEM	0,000	0,131	58,823	- 0,257	0,257
TOPLAM	0,316	0,039	500	0,239	0,392

HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ

ÇALIŞMA	YATAY TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	0,939	0,099	100	0,745	1,133
WASTİ 2007 a	0,685	0,096	111,111	0,496	0,874
WASTİ 2007 b	0,635	0,105	90,909	0,428	0,841
ÇUKUR					
KOCABAŞ	0,605	0,170	34,482	0,271	0,939
OCAK k	- 1,035	0,141	50	- 1,312	-0,758
OCAK e	- 0,922	0,129	58,823	- 1,175	0,668
DİRİLEN	- 0,169	0,108	83,333	- 0,381	0,043
ERDEM	0,285	0,132	58,823	0,027	0,544
TOPLAM	0,243	0,041	500	0,162	0,324

HER BİR ÇALIŞMANIN DİKEY TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ

ÇALIŞMA	DİKEY TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	- 0,125	0,097	111,111	- 0,314	0,065
WASTİ 2007 a	2,069	0,104	90,909	1,865	2,273
WASTİ 2007 b	1,498	0,113	76,923	1,276	1,721
ÇUKUR	0,471	0,121	66,667	0,234	0,707
KOCABAŞ	1,098	0,177	32,258	0,750	1,446
OCAK k	0,042	0,133	55,555	- 0,218	0,302
OCAK e	0,518	0,125	62,5	0,273	0,763
DİRİLEN	0,864	0,112	76,923	0,644	1,083
ERDEM	0,734	0,135	55,555	0,468	0,999
TOPLAM	0,799	0,040	500	0,721	0,877

**HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY BİREYCİLİK, DİKEY BİREYCİLİK VE
TOPLAM BİREYCİLİK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				TOPLAM			
	ES	S	V	p	ES	S	V	p
WASTİ 2003 H	- 1,101	0,100	0,010	0,000	-0,259	0,069	0,005	0,000
WASTİ 2003 V	0,499	0,095	0,009	0,000				
WASTİ 2007 aH	- 1,078	0,100	0,010	0,000	0,108	0,071	0,005	0,128
WASTİ 2007 bV	1,293	0,100	0,010	0,000				
WASTİ 2007 bH	- 0,961	0,110	0,012	0,000	0,160	0,079	0,006	0,043
WASTİ 2007 bV	1,374	0,114	0,013	0,000				
ÇUKUR H	- 0,666	0,122	0,015	0,000	-0,317	0,085	0,007	0,000
ÇUKUR V	0,009	0,118	0,014	0,939				
KOCABAŞ H	- 1,102	0,179	0,032	0,000	-0,383	0,122	0,015	0,002
KOCABAŞ V	0,333	0,167	0,028	0,047				
OCAK H	- 1,446	0,100	0,010	0,000	-1,052	0,069	0,005	0,000
OCAK V	- 0,698	0,095	0,009	0,000				
DİRİLEN H	- 0,528	0,110	0,012	0,000	-0,383	-0,077	0,006	0,000
DİRİLEN V	- 0,237	0,110	0,012	0,031				
ERDEM H	- 0,651	0,134	0,018	0,000	-0,316	0,094	0,009	0,001
ERDEM V	0,000	0,130	0,017	1,000				
TOPLAM					-0,306	0,028	0,001	0,000

**HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY TOPLULUKÇULUK, DİKEY TOPLULUKÇULUK VE
TOPLAM TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY TOPLULUKÇULUK DEĞERLER				TOPLAM			
	ES	S	V	P	ES	S	V	P
WASTİ 2003 H	0,939	0,100	0,010	0,000	0,379	0,069	0,005	0,000
WASTİ 2003 V	- 0,125	0,095	0,009	0,188				
WASTİ 2007 aH	0,685	0,310	0,096	0,027	1,927	0,099	0,010	0,000
WASTİ 2007 aV	2,069	0,105	0,011	0,000				
WASTİ 2007 bH	0,635	0,324	0,105	0,050	1,403	0,108	0,012	0,000
WASTİ 2007 bV	1,498	0,114	0,013	0,000				
ÇUKUR H								
ÇUKUR V								
KOCABAŞ H	0,605	0,412	0,170	0,000	1,022	0,162	0,026	0,000
KOCABAŞ V	1,098	0,176	0,031	0,000				
OCAK H	0,974	0,095	0,009	0,000	-0,303	0,065	0,004	0,000
OCAK V	0,294	0,089	0,008	0,001				
DİRİLEN H	- 0,169	0,110	0,012	0,123	0,327	0,079	0,006	0,000
DİRİLEN V	0,864	0,114	0,013	0,000				
ERDEM H	0,285	0,130	0,017	0,029	0,503	0,094	0,009	0,000
ERDEM V	0,734	0,134	0,018	0,000				
TOPLAM					0,484	0,032	0,001	0,000

**AYKIRI DEĞERLER ÇIKARILDIKTAN SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN DİKEY
BİREYCİLİK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	0,499	0,097	111,111	0,309	0,689
WASTİ 2007 a	1,293	0,099	100	1,100	1,486
WASTİ 2007 b	1,374	0,112	76,923	1,154	1,503
KOCABAŞ	0,333	0,168	35,714	0,004	0,663
OCAK k	- 0,796	0,138	52,631	-1,066	-0,526
OCAK e	0,616	0,126	62,5	-0,863	-0,370
DİRİLEN	- 0,237	0,108	83,33	-0,449	-0,025
TOPLAM	0,392	0,044	500	0,306	0,477

**AYKIRI DEĞERLER ÇIKARILDIKTAN SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY
TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	0,939	0,099	100	0,745	1,133
WASTİ 2007 a	0,685	0,096	111,111	0,496	0,874
WASTİ 2007 b	0,635	0,105	90,909	0,428	0,841
KOCABAŞ	0,605	0,170	34,482	0,271	0,939
OCAK k	- 1,035	0,141	50	-1,312	-0,758
OCAK e	- 0,922	0,129	58,823	-1,175	-0,668
ERDEM	0,285	0,132	58,823	0,027	0,544
TOPLAM	0,313	0,045	500	0,226	0,401

**AYKIRI DEĞERLER ÇIKARILDIKTAN SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN DİKEY
TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	DİKEY TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ				
	ES	S	W	Alt Sınır	Üst Sınır
WASTİ 2003	2,069	0,104	90,909	1,865	2,273
WASTİ 2007 a	1,498	0,113	76,923	1,276	1,721
ÇUKUR	0,471	0,121	66,667	0,234	0,707
KOCABAŞ	1.098	0,177	32,258	0,750	1,446
OCAK e	0,518	0,125	62,5	0,273	0,763
DİRİLEN	0,864	0,112	76,923	0,644	1,083
ERDEM	0,734	0,135	55,555	0,468	0,999
TOPLAM	1,102	0,046	500	1,011	1,192

**AYKIRI DEĞERLER ÇIKARILDIKTAN SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY
BİREYCİLİK, DİKEY BİREYCİLİK VE TOPLAM BİREYCİLİK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				TOPLAM			
	ES	S	V	p	ES	S	V	p
WASTİ 2003 H	- 1,101	0,100	0,010	0,000	-0,259	0,069	0,005	0,000
WASTİ 2003 V	0,499	0,095	0,009	0,000				
WASTİ 2007 aH	- 1,078	0,100	0,010	0,000	0,108	0,071	0,005	0,128
WASTİ 2007 aV	1,293	0,100	0,010	0,000				
WASTİ 2007 bH	- 0,961	0,110	0,012	0,000	0,160	0,079	0,006	0,043
WASTİ 2007 bV	1,374	0,114	0,013	0,000				
KOCABAŞ H	- 1,102	0,179	0,032	0,000	-0,383	0,122	0,015	0,002
KOCABAŞ V	0,333	0,167	0,028	0,047				
OCAK H	- 1,446	0,100	0,010	0,000	-1,052	0,069	0,005	0,000
OCAK V	- 0,698	0,095	0,009	0,000				
DİRİLEN H	- 0,528	0,110	0,012	0,000	-0,383	-0,077	0,006	0,000
DİRİLEN V	- 0,237	0,110	0,012	0,031				

**AYKIRI DEĞERLER (ÇUKUR,2004 VE ERDEM, 2007) ÇIKARILDIKTAN SONRA HER BİR
ÇALIŞMANIN YATAY BİREYCİLİK, DİKEY BİREYCİLİK VE TOPLAM BİREYCİLİK
DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				TOPLAM			
	ES	S	V	p	ES	S	V	p
WASTİ 2003 H	- 1,101	0,100	0,010	0,000	-0,259	0,069	0,005	0,000
WASTİ 2003 V	0,499	0,095	0,009	0,000				
WASTİ 2007 aH	- 1,078	0,100	0,010	0,000	0,108	0,071	0,005	0,128
WASTİ 2007 bV	1,293	0,100	0,010	0,000				
WASTİ 2007 bH	- 0,961	0,110	0,012	0,000	0,160	0,079	0,006	0,043
WASTİ 2007 bV	1,374	0,114	0,013	0,000				
KOCABAŞ H	- 1,102	0,179	0,032	0,000	-0,383	0,122	0,015	0,002
KOCABAŞ V	0,333	0,167	0,028	0,047				
OCAK H	- 1,446	0,100	0,010	0,000	-1,052	0,069	0,005	0,000
OCAK V	- 0,698	0,095	0,009	0,000				
DİRİLEN H	- 0,528	0,110	0,012	0,000	-0,383	-0,077	0,006	0,000
DİRİLEN V	- 0,237	0,110	0,012	0,031				
TOPLAM					-0,311	0,032	0,001	0,000

**AYKIRI DEĞERLER (WASTİ 2007 a) ÇIKARILDIKTAN SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN
YATAY BİREYCİLİK, DİKEY BİREYCİLİK VE TOPLAM BİREYCİLİK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY BİREYCLİK DEĞERLERİ				TOPLAM			
	ES	S	V	p	ES	S	V	p
WASTİ 2003 H	- 1,101	0,100	0,010	0,000	-0,259	0,069	0,005	0,000
WASTİ 2003 V	0,499	0,095	0,009	0,000				
WASTİ 2007 bH	- 0,961	0,110	0,012	0,000	0,160	0,079	0,006	0,043
WASTİ 2007 bV	1,374	0,114	0,013	0,000				
ÇUKUR H	- 0,666	0,122	0,015	0,000	-0,317	0,085	0,007	0,000
ÇUKUR V	0,009	0,118	0,014	0,939				
KOCABAŞ H	- 1,102	0,179	0,032	0,000	-0,383	0,122	0,015	0,002
KOCABAŞ V	0,333	0,167	0,028	0,047				
OCAK H	- 1,446	0,100	0,010	0,000	-1,052	0,069	0,005	0,000
OCAK V	- 0,698	0,095	0,009	0,000				
DİRİLEN H	- 0,528	0,110	0,012	0,000	-0,383	-0,077	0,006	0,000
DİRİLEN V	- 0,237	0,110	0,012	0,031				
ERDEM H	- 0,651	0,134	0,018	0,000	-0,316	0,094	0,009	0,001
ERDEM V	0,000	0,130	0,017	1,000				
TOPLAM					-0,391	0,031	0,001	0,000

**AYKIRI DEĞERLER (ÇUKUR,2004 ; ERDEM, 2007 VE WASTİ, 2007 a) ÇIKARILDIKTAN
SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY BİREYCİLİK, DİKEY BİREYCİLİK VE TOPLAM
BİREYCİLİK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY BİREYCİLİK DEĞERLERİ				TOPLAM			
	ES	S	V	p	ES	S	V	p
WASTİ 2003 H	- 1,101	0,100	0,010	0,000	-0,259	0,069	0,005	0,000
WASTİ 2003 V	0,499	0,095	0,009	0,000				
WASTİ 2007 bH	- 0,961	0,110	0,012	0,000	0,160	0,079	0,006	0,043
WASTİ 2007 bV	1,374	0,114	0,013	0,000				
KOCABAŞ H	- 1,102	0,179	0,032	0,000	-0,383	0,122	0,015	0,002
KOCABAŞ V	0,333	0,167	0,028	0,047				
OCAK H	- 1,446	0,100	0,010	0,000	-1,052	0,069	0,005	0,000
OCAK V	- 0,698	0,095	0,009	0,000				
DİRİLEN H	- 0,528	0,110	0,012	0,000	-0,383	-0,077	0,006	0,000
DİRİLEN V	- 0,237	0,110	0,012	0,031				
TOPLAM					-0,415	0,035	0,001	0,000

**AYKIRI DEĞERLER (WASTİ 2003, ÇUKUR, KOCABAŞ, DİRİLEN) ÇIKARILDIKTAN
SONRA HER BİR ÇALIŞMANIN YATAY TOPLULUKÇULUK, DİKEY TOPLULUKÇULUK
VE TOPLAM TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİ**

ÇALIŞMA	YATAY/DİKEY TOPLULUKÇULUK DEĞERLER				TOPLAM			
	ES	S	V	P	ES	S	V	P
WASTİ 2007 aH	0,685	0,310	0,096	0,027	1,927	0,099	0,010	0,000
WASTİ 2007 aV	2,069	0,105	0,011	0,000				
WASTİ 2007 bH	0,635	0,324	0,105	0,050	1,403	0,108	0,012	0,000
WASTİ 2007 bV	1,498	0,114	0,013	0,000				
OCAK H	0,974	0,095	0,009	0,000	-0,303	0,065	0,004	0,000
OCAK V	0,294	0,089	0,008	0,001				
ERDEM H	0,285	0,130	0,017	0,029	0,503	0,094	0,009	0,000
ERDEM V	0,734	0,134	0,018	0,000				
TOPLAM					0,532	0,043	0,002	0,000

**TÜRKİYE’NİN BİREYCİLİK VE TOPLULUKÇULUK DEĞERLERİNİN DİĞER ÜLKELERLE
KARŞILAŞTIRILMASI**

S.NO	ÜLKE	BİREYCİLİK	TOPLULUKÇULUK	S. NO	ÜLKE	BİREYCİLİK	TOPLULUKÇULUK
1	Türkiye	-0,415	0,532	26	Kore	0,39	0,06
2	Türkiye (oyserman,2002)	-0,03	0,66	27	Japonya	0,25	-0,06
3	Portoriko	-0,31	0,65	28	Hong Kong	0,66	0,18
4	Peru	-0,4	1,83	29	Slovenya	-0,08	0,36
5	Meksika	0,52	0,57	30	Polonya	0,16	0,07
6	Kostarika	0,5	-0,26	31	Litvanya	0,48	0,24
7	Kolombiya	-0,21	0,81	32	Macaristan	0,7	0,36
8	Şile	-0,31	0,45	33	Yunanistan	-0,01	0,42
9	Brezilya	0,34	0,17	34	Estonya	0,23	0,09
10	Arjantin	-0,25	0,74	35	Bulgaristan	-0,41	0,06
11	Mısır	1,35	-0,72	36	İspanya	0,53	0,65
12	Bahreyn	0,52	0,88	37	Portekiz	0,29	1,12
13	Zimbabve	0,55	1	38	Norveç	0,1	0,07
14	Tanzanya	0,83	-0,28	39	İtalya	-0,02	1,17
15	Nijerya	-0,03	0,96	40	Almanya	0,03	-0,07
16	Gana	0,55	1,02	41	Fransa	0,047	-0,03
17	Pakistan	0,15	1,47	42	Finlandiya	-0,04	0,02
18	Nepal	0,28	0,8	43	Danimarka	0,4	0,28
19	Endonezya	0,08	0,3	44	Avuaturya	0,42	0,03
20	Hindistan	0,29	0,56	45	Güney Afrika	-0,43	0,43
21	Guam	0,04	0,39	46	Yeni Zellanda	-0,22	-0,04
22	Vietnam	0,67	0,19	47	Avustralya	0,02	-0,05
23	Tayvan	0,77	1,06	48	Afrika Amerika	-0,31	-0,04
24	Singapur	0,24	-0,09	49	Asya Amerika	0,24	-0,39
25	Çin	0,46	0,66	50	Latin Amerika	-0,01	-0,21

META ANALİZİ FORMÜLLERİ

Formül 1; standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı etki büyüklüğü değeri birinci grubun aritmetik ortalaması ile ikinci grubun aritmetik ortalaması arasındaki farkının tüm değerlerin standart sapmasına oranından hesaplanmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.48; R.Schulze, 2004, s.28; L.V.Hedges ve I.Olkin, 1985, s.81, aktaran: A.I.Huffcutt, 2002, s.207).

- $\bar{X}_{G1}$: Birinci grubun aritmetik ortalaması,
 $\bar{X}_{G2}$: İkinci grubun aritmetik ortalaması,
 n_{G1} : Birinci grubun örneklem sayısı,
 n_{G2} : İkinci grubun örneklem sayısı,
 s_{G1} : Birinci grubun standart sapması,
 s_{G2} : İkinci grubun standart sapması,
 s_p : Tüm örnekleme ait değerlerin standart sapması $\left(s_p = \sqrt{\frac{(n_{G1}-1)s_{G1}^2 + (n_{G2}-1)s_{G2}^2}{(n_{G1}-1) + (n_{G2}-1)}} \right)$,
 ES_{sg} : Yanlı -düzeltilmemiş - standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı etki büyüklüğü,

$$ES_{sg} = \frac{\bar{X}_{G1} - \bar{X}_{G2}}{s_p} \dots\dots\dots (1)$$

Formül 2; formül 1’de hesaplanan etki büyüklüğü değeri örneklemin 20 den az olduğu durumlarda yanlı bir sonuç verdiği için L.V.Hedges formül üzerinde bir düzeltme yaparak yanlı olmayan-düzeltilmiş standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı etki büyüklüğünü şu şekilde tanımlamıştır (L.V.Hedges ve I.Olkin, 1985, s.81, aktaran: A.I.Huffcutt, 2002, s.207; R.Schulze, 2004, s.29) :

- n_{G1} : Birinci grubun örneklem sayısı,
 n_{G2} : İkinci grubun örneklem sayısı,
 N : Birinci grubun örneklem sayısı ile ikinci grubun örneklem sayısının toplamı, tüm örneklem sayısı ($N = n_{G1} + n_{G2}$),
 ES : Yanlı olmayan-düzeltilmiş standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı etki büyüklüğü,
 ES_{sg} : Yanlı-düzeltilmemiş standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı etki büyüklüğü,
- $$ES = \left[1 - \frac{3}{4N-9} \right] ES_{sg} = \left[\frac{4N-12}{4N-9} \right] ES_{sg} = \left[\frac{4N-12}{4N-9} \right] \cdot \left[\frac{\bar{X}_{G1} - \bar{X}_{G2}}{s_p} \right] \dots\dots\dots (2)$$

Formül 3; standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı standart hatasını hesaplamak için kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.48; A.I.Huffcutt, 2002, s.204; R.Schulze, 2004, s.29).

$$SE = \sqrt{\frac{n_{G1} + n_{G2}}{n_{G1} n_{G2}} + \frac{(ES)^2}{2(n_{G1} + n_{G2})}} \dots\dots\dots (3)$$

Formül 4; düzeltilmiş etki büyüklükleri için ters varyans ağırlığını hesaplamak için kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.48; A.I.Huffcutt, 2002, s.204; R.Schulze, 2004, s.29).

$$w = \frac{1}{SE^2} = \frac{2n_{G1}n_{G2}(n_{G1} + n_{G2})}{2(n_{G1} + n_{G2})^2 + n_{G1}n_{G2}(ES)^2} \dots\dots\dots (4)$$

Formül 5; ortalama etki büyüklüğünü hesaplamak için kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.114; J.E.Hunter ve F.L.Schmidt, 1990, s.285; R.Rosenthal, 1991, s.31; R.Rosenthal ve diğerleri, 1991, s.505; R.Schulze, 2004, s.36; F.M.Wolf, 1986, s.41).

i : Meta analiz için toplanan etki büyüklükleri sıra numarası,
 $\overline{ES}$: Ortalama etki büyüklüğü,
 ES_i : Meta analiz için toplanan etki büyüklükleri,
 w_i : Meta analiz için toplanan etki büyüklüklerinin ağırlıkları,

$$\overline{ES} = \frac{\sum(w_i ES_i)}{\sum(w_i)} \dots\dots\dots (5)$$

Formül 6; ortalama etki büyüklüğünün standart hatasının hesaplanmasında kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.114; R.Schulze, 2004, s.37).

i : Meta analiz için toplanan etki büyüklükleri sıra numarası,
 $SE_{\overline{ES}}$: Ortalama etki büyüklüğünün standart hatası,
 w_i : Meta analiz için toplanan etki büyüklüklerinin ağırlıkları,

$$SE_{\overline{ES}} = \sqrt{\frac{1}{\sum w_i}} \dots\dots\dots (6)$$

Formül 7; ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı hesaplanmasında kullanılmıştır (J.E.Hunter ve F.L.Schmidt, 1990, s.438; M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.114; R.Schulze, 2004, s.37).

$\overline{ES}_L$: Ortalama etki büyüklüğü değerinin güven aralığındaki alt sınırı,

$\overline{ES}_U$: Ortalama etki büyüklüğü değerinin güven aralığındaki üst sınırı,

$SE_{\overline{ES}}$: Ortalama etki büyüklüğünün standart hatası,

$z_{(1-\alpha)}$: z-dağılımına göre kritik değer,

$\overline{ES}$: Ağırlıklı ortalama etki büyüklüğü,

$$\begin{aligned} \overline{ES}_L &= \overline{ES} - z_{(1-\alpha)} (SE_{\overline{ES}}) \\ \overline{ES}_U &= \overline{ES} + z_{(1-\alpha)} (SE_{\overline{ES}}) \dots\dots\dots (7) \end{aligned}$$

Formül 8; araştırmaya ait ortalama etki büyüklüğünün anlamlılık testi hesaplanmasında kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.138-139).

$|\overline{ES}|$: Ortalama etki büyüklüğünün mutlak değeri,

$SE_{\overline{ES}}$: Ortalama etki büyüklüğünün standart hatası,

$$z = \frac{|\overline{ES}|}{SE_{\overline{ES}}} \dots\dots\dots (8)$$

Formül 9; homojenlik testi diğer adı ile Q-istatistiği için kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.115; R.Schulze, 2004, s.60).

$$Q = \sum w_i (ES'_i - \overline{ES})^2 = \left(\sum w_i (ES'_i)^2 \right) - \frac{\left(\sum w_i ES'_i \right)^2}{\sum w_i} \dots\dots\dots (9)$$

Formül 10; rastgele etkiler varyans bileşeni v_{θ} hesaplanmasında kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.119; K.R.Murphy, 2003, 270; W.Noortgate ve P.Onghena, 2003, s.770-771; R.Schulze, 2004, s.39).

Q : Homojenlik testi değeri,
 k : Etki büyüklükleri sayısı,
 $\sum (w_i)^2$: Ters varyans ağırlıklarının kareleri toplamı,
 $\sum w_i$: Ters varyans ağırlıkları toplamı,
 v_a : Rastgele etkiler varyans bileşeni,

$$v_{\theta} = \frac{Q - (k - 1)}{\sum w_i - \left(\frac{\sum (w_i)^2}{\sum w_i} \right)} \dots\dots\dots (10)$$

Formül 11; v_{θ} değeri ile kullanılarak yeni ters varyans ağırlığı değeri hesaplanmasında kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.134-135).

$$w_i = \frac{1}{SE_i^2 + v_{\theta}} \dots\dots\dots (11)$$

Formül 12; bağımsız değişkenlere göre oluşturulmuş sınıflar için ağırlıklı ortalama etki büyüklüğü değeri hesaplanmasında kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.114; R.Schulze, 2004, s.39-40; M.Borenstein ve diğerleri, 2007, s.14-16; W.Noortgate ve P.Onghena, 2003, s.770-771).

$$\overline{ES}_j = \frac{\sum w_{es_j}}{\sum w_j} \dots\dots\dots (12)$$

Formül 13; sınıflara ait standart sapma değerleri hesaplanmasında kullanılmıştır (M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s.114; R.Schulze, 2004, s.39-40; M.Borenstein ve diğerleri, 2007, s.14-16; W.Noortgate ve P.Onghena, 2003, s.770-771).

$$SE_{\overline{ES}_j} = \sqrt{\frac{1}{\sum w_j}} \dots\dots\dots (13)$$

Formül 18; örnekleme meylinin hesaplanmasında kullanılmıştır (J.E.Hunter ve F.L.Schmidt, 1990, s.511; M.W.Lipsey ve D.B.Wilson, 2001, s. 166).

M : Manidarlığı tersine çevirmek için gerekli çalışma sayısı,
n : Meta analize dâhil edilen çalışma sayısı,
ES : Meta analitik veri setine dâhil edilen etki büyüklüklerinin ağırlıklı ortalaması,
ES_c : Kritik ya da istenen etki büyüklüğü düzeyi,

$$M = n \left[\frac{ES}{ES_c} - 1 \right] \dots\dots\dots (18)$$

ÖNSÖZ

Öncelikle, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bize bu alanda yüksek lisans yapmamız için gerekli koşulları sağladığından dolayı en derin saygılarımı arz ederim. Yüksek lisans eğitimine başladığımız ilk günden beri aldığımız eğitimin daha kaliteli olabilmesi için sürekli katkılarıyla bizleri destekleyen başta Enstitü Müdürümüz Kur. Alb. Hasip SAYGILI olmak üzere tüm SAREN personeline, zaman ve mekân gözetmeksizin her türlü yardımlarını daimî olarak seferber eden saygın ve çok değerli hocalarımıza tefekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmam süresince yoğun iş temposu ve programına rağmen sabır ve titizlikle bana destek olan, yoğun kaynak ve doküman sağlayan, çok değerli görüş ve önerileriyle ufkumu açan, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Türker BAŞ'a, Ana Bilim Dalı Başkanımız Sayın Hv. SSS.Kur.Alb. İsmet ÇINGİ'ya ve daha sonrasında onun yerine göreve gelen Sayın Öğ.Alb. Sezen KILIÇ'a minnet ve şükran duygularımı arz ediyorum. Bunun yanı sıra, kendilerinin öğrencisi olmaktan şeref duyduğum ve yüksek lisans öğrenimim süresince kıymetli bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim değerli öğretim üyelerimiz Sn. Prof.Dr. Tamer KOÇEL'e, Sn. Prof.Dr. Hayri ÜLGİN'e, Sn. Prof.Dr. Yaman ÖZTEK'e, Sn. Prof.Dr. Uğur YOZGAT'a, Sn. Prof.Dr. Burak ARZOVA'ya, Sn. Yrd.Doç.Dr. Fahri ERENEL'e ve Sn. Yrd.Doç.Dr. Ulun AKTURAN'a en derin saygılarımı sunuyorum. Ayrıca proje yönetimi derslerimize katılarak bizlere bilgi ve tecrübelerini aktaran Sn. Ahmet N. TAŞPINAR'a, kıymetli dostluklarıyla moral ve motivasyon desteğinde bulunan sınıf arkadaşlarım olan başta Topçu Yzb. Hüseyin DEMİR olmak üzere Hv.Mly.Ütğm. Ayşe Gül TERLEMEZ'e, sivil öğrenci Burç Bora ve Ebu CAYMAZ'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Her şeyden önce bugünlere gelmemde en büyük paya sahip olan anne ve babama, bu dünyadaki en değerli varlığım, yaşam kaynağım ve biricik kızımın kıymetli annesi Asuman'a bütün yardımları ve çalışma tempoma katıldığı için teşekkür ediyorum. Bu nedenle, uzun ve yorucu çalışmalarımın bir ürünü olan bu tezi, her zaman ve her yerde yanımda olan sevgili eşime ithaf ediyorum.